T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

YEREL EKONOMİDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN ROLÜ: AFET SONRASI YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sinem NUR

Danışman
Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

Hatay-2026

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

YEREL EKONOMİDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN ROLÜ: AFET SONRASI YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sinem NUR

Danışman
Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

Hatay-2026

ONAY

Sinem NUR tarafından hazırlanan ***''YEREL EKONOMİDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN ROLÜ: AFET SONRASI YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ''*** adlı bu çalışma, lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre jüri tarafından değerlendirilmiş ve oybirliği ile ***İŞLETME ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

13/01/2026

Jüri Üyeleri	***İmza***
Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA (Tez Danışmanı-Başkan)	
Dr. Öğretim Üyesi: İpek ÖZENİR	
Dr. Öğretim Üyesi: Cemil SÜSLÜ	

Sinem NUR tarafından hazırlanan ***'' Yerel Ekonomide Kadın Girişimcilerin Rolü: Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Sürecinde Kadın Girişimciliği''*** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN
Enstitü Müdürü

T.C.
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (13/01/2026)

Sinem NUR

ÖNSÖZ

Afetler, toplumların dayanıklılığını sınarken aynı zamanda yeni başlangıçların da zeminini oluşturur. Bu çalışma, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde kadın girişimciliğinin oynadığı kritik rolü anlamak ve görünür kılmak amacıyla hazırlanmıştır. Kadınların, zorlayıcı koşulların ardından girişimcilik aracılığıyla toplumsal iyileşmeye katkı sunmaları, sadece ekonomik bir faaliyet değil; aynı zamanda bir yeniden doğuş, bir direnç ve umut hikâyesidir.

Araştırma sürecinde tanıklık ettiğim her deneyim, bu çalışmanın hem bilimsel hem de insani yanını güçlendirmiştir. Bu nedenle, tez sürecim boyunca değerli vaktini ayırıp bilgi ve deneyimleriyle akademik yolculuğuma ışık tutan danışmanım Doç. Dr. Sonyel Oflazoğlu Dora'ya, motivasyonumun en güçlü kaynağı olan canım eşim ve aileme, beni sabırla bekleyen ve destekleyen dostlarıma, katkılarıyla bu çalışmayı zenginleştiren güçlü kadınlara ve tüm katılımcılara içtenlikle teşekkür ederim.

Bu tez, afet sonrası yaşamı yeniden kuran tüm kadınların sessiz ama güçlü adımlarına bir saygı ifadesi niteliğindedir.

Sinem NUR

YEREL EKONOMİDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN ROLÜ: AFET SONRASI YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Sinem NUR
İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2026
Danışman: Doç. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

ÖZET

Bu araştırma, 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Hatay'daki kadın girişimcilerin deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve geliştirdikleri başa çıkma stratejilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Afetlerin mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirdiği bilinmektedir. Çalışma, kadın girişimciliği, afet dayanıklılığı ve toplumsal cinsiyet kesişiminde kavramsal ve ampirik katkı sunmayı hedeflemektedir.

Fenomenolojik desende tasarlanan nitel araştırmada, maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılarak farklı demografik özelliklere sahip 20 kadın girişimci ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler, Braun ve Clarke'nin altı aşamalı tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bulgular dokuz ana tema altında yapılandırılmıştır: afet öncesi girişimcilik deneyimi, afet anı ve kriz dönemi deneyimleri, yeniden başlama süreci, karşılaşılan zorluklar ve engeller, fırsatlar ve olumlu gelişmeler, destek mekanizmaları ve erişim, psikososyal etkiler ve iyileşme, yerel ekonomiye katkı ve politika önerileri. Araştırma sonuçları, kadınların girişimcilik motivasyonlarının ekonomik zorunlulukla başladığını, ancak özgüven artışı, karar alma gücü ve toplumsal tanınma gibi çok boyutlu kazanımlar elde ettiklerini ortaya koymaktadır. Afet sonrası iş yaşamına devam etme kararında ekonomik gereklilik, mesleki kimlik bağlılığı ve psikolojik toparlanma ihtiyacının etkili olduğu saptanmıştır.

Katılımcılar, sermaye yetersizliği, finansal erişim sorunları, travma sonrası stres, toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanan baskılar ve bürokratik engeller gibi çok katmanlı zorluklarla mücadele etmişlerdir. Bununla birlikte, dijital dönüşüm fırsatları, yeni iş alanlarının ortaya çıkması, sosyal sermayenin güçlenmesi ve kişisel güçlenme süreçleri de gözlemlenmiştir. Araştırmanın önemli bulgularından biri,

girişimcilik faaliyetinin psikolojik iyileşme sürecinde iyileştirici bir işlev görmesidir. Kadınlar, çalışma yaşamının normalleşme, kontrol duygusu ve anlam kazanma açısından kritik önem taşıdığını vurgulamışlardır.

Sosyal sermaye, afet sonrası dayanıklılıkta belirleyici rol oynamıştır. Aile, kadın dayanışma ağları, kooperatifler ve sivil toplum örgütleri temel destek mekanizmaları olarak işlev görmüştür. Dijital yetkinliklere sahip kadınlar yeni fırsatlar yaratabilirken, dijital okuryazarlıktan yoksun olanlar dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Kadın girişimciler, istihdam yaratma, yerel üretim süreçlerini canlandırma ve toplumsal dayanışmayı güçlendirme yoluyla yerel ekonominin yeniden inşasında merkezi aktörler olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma, zaman dilimlerine göre farklılaşan politika önerileri sunmaktadır: acil dönemde kadın girişimci destek paketleri, psikolojik danışmanlık hizmetleri ve çocuk bakım destekleri; orta vadede kapasite geliştirme programları ve finansal kapsayıcılık mekanizmaları; uzun vadede ise toplumsal cinsiyet eşitliğini merkezine alan yasal düzenlemeler ve kurumsal kapasite güçlendirme önerilmektedir. Sonuç olarak, afet sonrası yeniden yapılanma süreci, toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru yapısal dönüşüm için bir fırsat penceresi olarak değerlendirilmelidir. Uygun destek mekanizmalarıyla donatıldıklarında, kadın girişimciler yalnızca ekonomik aktörler değil, aynı zamanda sosyal dönüşümün öncüleri ve sürdürülebilir kalkınmanın mimarları olarak rol oynayabilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Afet, Kadın Girişimciliği, Toplumsal Cinsiyet, Dayanıklılık, Sosyal Sermaye,

THE ROLE OF WOMEN ENTREPRENEURS IN THE LOCAL ECONOMY: WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN THE POST-DISASTER RECONSTRUCTION PROCESS

Master's Thesis, Sinem NUR
Department of Business Administration, 2026
Supervisor: Assoc. Dr. Sonyel OFLAZOĞLU DORA

ABSTRACT

This research examines the experiences, challenges, and coping strategies of women entrepreneurs operating in Hatay following the February 6, 2023 earthquakes. Disasters are not gender-neutral; they deepen existing inequalities and disproportionately affect women. This study contributes to the literature at the intersection of women's entrepreneurship, disaster resilience, and gender.

The research employs a phenomenological design using qualitative methods. In-depth interviews were conducted with 20 women entrepreneurs from diverse ages, education levels, marital statuses, and sectors through maximum diversity sampling. Data were analyzed using Braun and Clarke's thematic analysis method.

Findings are structured under nine main themes: pre-disaster entrepreneurship experience, disaster moment and crisis period, restart process, challenges encountered, opportunities and positive developments, support mechanisms, psychosocial effects, contribution to local economy, and policy recommendations. While women started entrepreneurship due to economic necessity, they gained multidimensional benefits including self-confidence, decision-making power, and social recognition. The decision to restart after the earthquake was driven by economic necessity, professional identity, and psychological recovery needs.

Women faced challenges including capital insufficiency, credit access problems, psychological trauma, gender-based pressure, and bureaucratic obstacles. However, positive developments such as digital transformation, new business opportunities, increased social capital, and personal empowerment were also experienced. The central role of work in psychological recovery is one of the most significant findings. Women expressed that working provided them with a sense of normalcy, control, and meaning.

Social capital played a critical role in women's resilience. Family, women's networks, cooperatives, and associations served as life-saving support systems. While women with digital skills created new opportunities, those without digital literacy became victims of the digital divide. Women played a central role in rebuilding the local economy through employment creation, local production, and community solidarity.

The research proposes emergency support packages for women entrepreneurs, psychological support, and childcare assistance for the immediate period; capacity building and financial inclusion for the medium term; and gender equality legislation and institutional capacity strengthening for the long term. Post-disaster reconstruction should be viewed as an opportunity for transformation toward gender equality. With appropriate support, women are powerful agents, pioneers of change, and architects of sustainable development.

Keywords:

Disaster, Women's Entrepreneurship, Resilience, Earthquake, Social Capital

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **III**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **IX**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **X**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. AFET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ **7**
1.2. KESİŞİMSELLİK VE AFETLERDE ÇOKLU KIRILGANLIKLAR **10**
1.3. GİRİŞİMCİLİK TEORİLERİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ **12**
1.3.1. Feminist Ekonomi Perspektifi 14
1.3.2. Sosyal Sermaye ve Kadın Girişimciliği 16

İKİNCİ BÖLÜM
AFET SONRASI EKONOMİK YENİDEN YAPILANMA KRİZ SONRASI FIRSATLAR VEGİRİŞİMCİLİK

2.1. DAYANIKLILIK KAVRAMI **20**
2.2.YEREL EKONOMİK KALKINMA VE TOPLULUK TABANLI İYİLEŞME **23**
2.3. TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ **28**
2.3.1. Hatay Bölgesi Özelinde Durum Analizi 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
METODOLOJİ

3.1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 41
3.2. VERİ ANALİZİ 43
3.2.1. Tematik Analiz **43**
3.2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları **44**
3.3.BULGULAR 45
3.3.1. Tema Haritası **46**
3.3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri **47**
3.4. ANA TEMA 1: AFET ÖNCESİ GİRİŞİMCİLİK DENEYİMİ 48
3.4.1. İşe Başlama Motivasyonları 48
3.4.2. İş Kurma Süreci 49
3.4.3. Karşılaşılan Engeller 50
3.4.4. Destek Mekanizmaları 51
3.4.5. İşin Katkıları (Deprem Öncesi) 52
3.5. ANA TEMA 2: AFET ANI VE KRİZ DÖNEMİ DENEYİMLERİ 53
3.5.1. Deprem Anı Yaşantıları 54
3.5.2. İlk Haftalardaki Öncelikler 54
3.5.3. Psikolojik ve Duygusal Durum 56
3.5.4. İşle İlgili İlk Değerlendirmeler 57
3.5.5. Aile-İş Dengesi Krizi 58
3.6. ANA TEMA 3: YENİDEN BAŞLAMA SÜRECİ 59
3.6.1. Karar Alma Süreci 59
3.6.1. Karar Alma Süreci 59
3.6.2. Yeniden Kurma Aşamaları 60
3.6.3. Uyum ve Yenilik Stratejileri 61
3.6.4. Dayanıklılık ve Başa Çıkma 62
3.6.5. Öğrenme ve Dönüşüm 64
3.7. ANA TEMA 4: KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE ENGELLER 65
3.7.1. Ekonomik ve Finansal Zorluklar 65
3.7.2. Fiziksel Altyapı Sorunları 66
3.7.3. Psikolojik ve Sağlık Sorunları 67
3.7.4. Sosyal ve Toplumsal Zorluklar 68

3.7.5. Kurumsal ve Bürokratik Engeller 68
3.7.6. Sektörel Özel Zorluklar 68
3.8. ANA TEMA 5: FIRSATLAR VE OLUMLU GELİŞMELER 69
3.8.1. Yeni İş Fırsatları 69
3.8.2. Dijital Dönüşüm Fırsatları 69
3.8.3. Sosyal Sermaye Artışı 70
3.8.4. Kişisel Gelişim ve Güçlenme 70
3.8.5. Yenilikçilik ve Yaratıcılık 71
3.9. ANA TEMA 6: DESTEK MEKANİZMALARI VE ERİŞİM 71
3.9.1. Kurumsal Destekler 71
3.9.2. Sivil Toplum Destekleri 71
3.9.3. Sosyal Ağ Destekleri 72
3.9.4. Erişim Engelleri 72
3.9.5. Destek Yeterliliği Algısı 72
3.10. ANA TEMA 7: PSİKOSOSYAL ETKİLER VE İYİLEŞME 72
3.10.1. İşin İyileşme Rolü 73
3.10.2. Aile ve İlişkiler 73
3.10.3. Kimlik ve Öz Değer 73
3.10.4. Gelecek Perspektifi 73
3.11. ANA TEMA 8: YEREL EKONOMİYE KATKI 74
3.11.1. İstihdam Yaratma 74
3.11.2. Yerel Üretim ve Tedarik 74
3.11.3. Toplumsal Dayanışma 75
3.11.4. Pazar Canlandırma 75
3.11.5. Sosyal Sermaye Üretimi 76
3.12. ANA TEMA 9: POLİTİKA VE ÖNERİLER 76
3.12.1. Finansal Politikalar 76
3.12.2. Kurumsal Destekler 77
3.12.3. Eğitim ve Kapasite Geliştirme 77
3.12.4. Sosyal Politikalar 77
3.12.5. Altyapı ve Mekân 78
3.12.6. Örgütlenme ve Ağlar 78
3.12.7. Pazarlama ve Tanıtım 78
3.12.8. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULARIN ÖZETİ VE GENEL DEĞERLENDİRME

4.1.Araştırma Sorularına Yanıtlar **80**
4.2. Kritik Bulgular **82**
TARTIŞMA VE SONUÇ **83**
KAYNAKÇA **88**
EKLER **96**

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Ana Temaların Görsel Haritası 46
Şekil 2. En sık kodlanan temalar 46

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik ve Girişimcilik Özellikleri..... 39

GİRİŞ

Afetler, toplumların fiziksel, ekonomik ve sosyal dokusunu derinden sarsan olaylardır. Modern dünyada, iklim değişikliğinin etkilerinin giderek artması ve kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte, afetlerin sıklığı ve yıkıcılığı artmaktadır (UNDRR, 2015). Ancak afetlerin etkileri toplumun tüm kesimleri arasında eşit dağılmamaktadır. Mevcut toplumsal, ekonomik ve kültürel eşitsizlikler, afet öncesinde zaten kırılgan konumda olan grupların, afet sonrasında daha ağır kayıplar yaşamasına ve toparlanma süreçlerinde daha fazla zorlukla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet, afetlerin etkilerini şekillendiren en önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve afet ilişkisi, 1990'ların sonlarından itibaren akademik literatürde sistematik olarak ele alınmaya başlanmıştır (Enarson ve Morrow, 1998). Araştırmalar, afetlerin "toplumsal cinsiyete kör" olmadığını, kadınların afetlerden orantısız şekilde etkilendiğini ve afet sonrası toparlanma süreçlerinde erkeklere kıyasla daha fazla engelle karşılaştığını göstermektedir (Fothergill, 2004; Neumayer ve Plümper, 2007). Bu farklılık, kadınların biyolojik özelliklerinden ziyade, toplumsal cinsiyet rolleri, kaynaklara erişim eşitsizlikleri, ekonomik bağımlılık ve karar alma süreçlerinden dışlanma gibi yapısal faktörlerden kaynaklanmaktadır (Bradshaw, 2015).

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler, Türkiye'nin son yüzyılda yaşadığı en yıkıcı afetlerden biri olmuştur. 11 ili doğrudan etkileyen depremler, 50 binden fazla can kaybına, yüz binlerce insanın yerinden edilmesine ve ekonomik altyapının ciddi şekilde hasar görmesine yol açmıştır (AFAD, 2023). Hatay, bu afetten en ağır etkilenen illerden biridir. İl merkezinde tarihi kent dokusunun büyük ölçüde yıkılması, yaklaşık 250 bin kişinin yerinden edilmesi ve yerel ekonominin neredeyse tamamen durması, bölgede yaşayan toplulukları derin bir krize sürüklemiştir (Hatay Valiliği, 2023).

Afet sonrası dönemde, kadınların ekonomik durumu özellikle dikkat çekmektedir. Deprem öncesinde zaten kayıt dışı sektörlerde, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşan kadınlar, afet sonrasında işyerlerini, müşteri tabanlarını ve gelir kaynaklarını kaybetmiştir (KAMER, 2023). Ancak aynı zamanda, afet sonrası

dönem, kadınlar için ekonomik faaliyetlere yeniden başlama ve hatta yeni girişimcilik fırsatları yaratma potansiyeli de taşımaktadır. Kriz dönemlerinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflaması ve dayanışma ağlarının güçlenmesi, kadınların ekonomik aktör olarak görünürlüğünü artırabilmektedir (Enarson, 2012).

Bu araştırma, 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Hatay'daki kadın girişimcilerin deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve geliştirdikleri başa çıkma stratejilerini derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, afet sonrası girişimciliği sadece ekonomik bir süreç olarak değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkileri, psikolojik iyileşme ve topluluk dayanıklılığı ile iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgu olarak ele almaktadır.

Araştırmanın temel soruları şunlardır: Afet öncesinde kadınları girişimciliğe yönelten motivasyonlar nelerdir? Kadın girişimciler, deprem anında ve kriz döneminde hangi deneyimleri yaşamıştır? Yeniden başlama sürecinde hangi karar alma mekanizmalarını kullanmışlar ve hangi aşamalardan geçmişlerdir? Afet sonrası dönemde kadın girişimcilerin karşılaştığı çok katmanlı zorluklar ve engeller nelerdir? Hangi fırsatlar ve olumlu gelişmeler ortaya çıkmıştır? Kadınlar hangi destek mekanizmalarına erişebilmiş, hangilerine erişememiştir? Afet ve girişimciliğin psikososyal etkileri nasıl şekillenmiştir? Kadın girişimcilerin yerel ekonomiye katkıları nelerdir? Ve son olarak, afet sonrası kadın girişimciliğini desteklemek için hangi politikalar ve uygulamalar geliştirilmelidir?

Bu soruları yanıtlamak için araştırma, fenomenolojik nitel araştırma desenini benimsemektedir. Maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılarak, farklı yaş, eğitim, medeni durum ve sektörlerde faaliyet gösteren 20 kadın girişimci ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler, Braun ve Clarke'nin (2006) altı aşamalı tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiş ve dokuz ana tema altında yapılandırılmıştır: afet öncesi girişimcilik deneyimi, afet anı ve kriz dönemi deneyimleri, yeniden başlama süreci, karşılaşılan zorluklar ve engeller, fırsatlar ve olumlu gelişmeler, destek mekanizmaları ve erişim, psikososyal etkiler ve iyileşme, yerel ekonomiye katkı ve politika önerileri.

Bu araştırma, birden fazla düzeyde önemli katkılar sunmaktadır. İlk olarak, akademik açıdan, afet sonrası kadın girişimciliği konusunda Türkiye bağlamında sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Mevcut literatür, ağırlıklı olarak gelişmiş ülke örneklerine (Katrina Kasırgası sonrası ABD, GEJE sonrası Japonya) veya belirli afet türlerine (tsunami, tayfun) odaklanmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin özgül sosyo-ekonomik, kültürel ve kurumsal bağlamında, kadın girişimciliğinin afet sonrası dinamiklerini inceleyerek literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

İkinci olarak, çalışma, kesişimsellik (intersectionality) perspektifini afet ve girişimcilik çalışmalarına dahil ederek teorik bir katkı sunmaktadır. Kadınların homojen bir grup olmadığı, yaş, eğitim, etnik köken, sınıf ve medeni durum gibi çoklu kimlik kategorilerinin afet deneyimlerini ve girişimcilik fırsatlarını farklılaştırdığı göz önünde bulundurularak, çok katmanlı bir analiz yapılmaktadır (Crenshaw, 1989, 1991). Hatay'ın çok kültürlü yapısı, bu kesişimsel analizin önemini daha da artırmaktadır.

Üçüncü olarak, araştırma, afet sonrası girişimciliği sadece ekonomik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda psikolojik iyileşme, sosyal sermaye mobilizasyonu ve topluluk dayanıklılığı inşa etme süreci olarak ele alarak bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Travma sonrası stres, bakım yükü, dijital adaptasyon, kooperatifleşme ve dayanışma ağları gibi konular birlikte değerlendirilmektedir. Bu çok boyutlu yaklaşım, afet sonrası toparlanmanın karmaşık doğasını daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Dördüncü olarak araştırmanın bulguları, afet sonrası dönemde kadın girişimcilere yönelik müdahale programlarının ve politika tasarımının iyileştirilmesi için somut öneriler sunmaktadır. Acil dönem, orta vade ve uzun vade olmak üzere farklı zaman dilimlerinde ihtiyaç duyulan destekler, erişim engelleri ve etkili uygulama mekanizmaları tanımlanmaktadır. Bu öneriler, yalnızca Hatay için değil, gelecekte benzer afetlerle karşılaşabilecek diğer bölgeler için de yol gösterici olabilir.

Beşinci olarak, çalışma, kadınların kendi seslerini duyurmasına olanak tanıyan fenomenolojik bir yaklaşım benimseyerek, afet mağduru kadınların pasif alıcılar değil, aktif değişim ajanları olduğunu göstermektedir. Kadınların yaratıcı başa çıkma stratejileri, dayanıklılık kapasiteleri ve topluluk iyileşmesine katkıları görünür kılınmaktadır. Bu, afet yönetiminde toplumsal cinsiyet önemini vurgulayan uluslararası politika çerçeveleri (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030) ile de uyumludur.

Bu araştırma, üç ana literatür alanının kesişiminde konumlanmaktadır: (1) afet ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, (2) kadın girişimciliği literatürü ve (3) afet sonrası ekonomik yeniden yapılanma çalışmaları. Her bir alanda mevcut bilgi birikimine katkıda bulunurken, aynı zamanda bu alanlar arasında köprüler kurarak disiplinler arası bir perspektif sunmaktadır.

Afet ve toplumsal cinsiyet literatürü açısından, çalışma, Fordham (2012) ve Enarson (2012)'nin öncü çalışmalarından hareketle, kadınların afetlerdeki kırılganlığını yapısal faktörlerle açıklayan yaklaşımı benimsemektedir. Ancak aynı zamanda, Aldrich (2012) ve Batliwala (2007)'nin vurguladığı gibi, kadınları yalnızca kırılgan gruplar olarak değil, dayanıklılık ve değişim aktörleri olarak ele almaktadır. Bu çalışmanın özgün katkısı, kesişimsellik perspektifini (Crenshaw, 1989, 1991; Collins ve Bilge, 2020) afet çalışmalarına sistematik olarak dahil ederek, kadınlar içindeki çeşitliliği ve çoklu dezavantajların etkilerini görünür kılmasıdır. Kreutzer ve arkadaşlarının (2023) son dönemde yaptığı kesişimsel afet ekonomisi çalışmalarına ampirik katkı sunmaktadır.

Kadın girişimciliği literatürü açısından, araştırma, Brush, de Bruin ve Welter (2009)'in toplumsal cinsiyete duyarlı girişimcilik çerçevesini afet sonrası bağlama uyarlamaktadır. Geleneksel girişimcilik teorilerinin (Schumpeter, 1934) erkek merkezli varsayımlarını eleştiren feminist girişimcilik yazınına (Ahl, 2006) katkıda bulunmaktadır. Özellikle, Williams ve Shepherd (2016)'ın kriz girişimciliği kavramını Türkiye bağlamında test etmekte ve genişletmektedir. Ayrıca, dijital girişimcilik (Nambisan, 2017) ve topluluk tabanlı girişimcilik (Peredo ve Chrisman, 2006) gibi güncel kavramları afet bağlamında inceleyerek literatüre yeni ampirik kanıtlar sunmaktadır.

Afet sonrası ekonomik yeniden yapılanma literatüründe, çalışma, yerel ekonomik kalkınma (Blakely ve Leigh, 2010) ve topluluk tabanlı iyileşme (Anderson ve Woodrow, 1998) yaklaşımlarını kadın girişimciliği odağında ele almaktadır. Kobayashi ve Matsuoka (2024)'nın Japonya ve Endonezya'daki kadın topluluk işletmeleri üzerine yaptığı güncel çalışma ile karşılaştırmalı bir perspektif sunarak, kültürel ve kurumsal bağlamların kadın girişimciliğini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Topluluk dayanıklılığı teorisi (Norris ve arkadaşları, 2008) ile feminist ekonomi perspektifi (Sen, 1999; Kabeer, 1999) sentezlenerek, afet sonrası girişimciliğin çok boyutlu doğası kavramsallaştırılmaktadır.

Teorik olarak, araştırma, sosyal sermaye teorisinin (Bourdieu, 1986; Coleman, 1988; Putnam, 2000) afet bağlamındaki uygulamasını kadın girişimciliği özelinde incelemektedir. Aldrich (2012)'in afet sonrası iyileşmede sosyal sermayenin kritik rolüne ilişkin bulgularını desteklerken, aynı zamanda kadınların sosyal ağlarının niteliksel farklılıklarını (Renzulli, Aldrich ve Moody, 2000) ve bu farklılıkların afet sonrası fırsat yapılarını nasıl etkilediğini göstermektedir. Granovetter (1973)'in "zayıf bağların gücü" teorisi, afet sonrası koşullarda yeniden değerlendirilmektedir.

Psikolojik dayanıklılık literatürüne (Bonanno, 2004; Masten, 2014) ise, girişimciliğin travma sonrası iyileşmedeki rolünü inceleyerek katkıda bulunulmaktadır. Travma odaklı yaklaşımın (SAMHSA, 2014) girişimcilik destek programlarına nasıl entegre edilebileceği tartışılmaktadır. Alexander (2012)'ın kolektif travma kavramsallaştırması, kadınların kooperatifler ve dayanışma ağları aracılığıyla kolektif iyileşme süreçlerine nasıl katkıda bulunduğunu anlamak için kullanılmaktadır.

Son olarak, araştırma, Hatay'ın özgül bağlamını literatüre kazandırmaktadır. Bölgenin çok kültürlü yapısı, UNESCO Gastronomi Şehri olması, Suriyeli mülteci nüfusun varlığı ve geleneksel üretim bilgisinin korunması gibi konular, yerel kültürel mirasın afet sonrası ekonomik toparlanmadaki rolünü anlamak için önemli içgörüler sunmaktadır. Bu, yerel bilgi ve kültürel kaynakların afet dayanıklılığındaki önemi üzerine artan literatüre (Thornton ve Marques, 2013) ampirik katkı sağlamaktadır.

Bu çalışma, giriş bölümü dahil olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde, afet ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, girişimcilik teorileri ve kadın girişimciliği, afet sonrası ekonomik yeniden yapılanma ve Türkiye'de afet yönetimi ile kadın girişimciliği konularını kapsayan kavramsal çerçeve ve literatür taraması sunulmaktadır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın metodolojisi açıklanmaktadır. Fenomenolojik araştırma deseni, örnekleme stratejisi, veri toplama araçları (yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve demografik bilgi formu), veri analizi yöntemi (Braun ve Clarke'nin altı aşamalı tematik analiz), araştırmanın geçerlik ve güvenirliği ile etik konular ve sınırlılıklar detaylı olarak tartışılmaktadır. Araştırmanın teorik çerçevesi ve kavramsal modeli de bu bölümde sunulmaktadır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın bulguları dokuz ana tema altında sistematik olarak sunulmaktadır. Her tema ve alt tema, katılımcıların doğrudan alıntılarıyla zenginleştirilmiş ve literatürle ilişkilendirilmiştir. Bulgular, sadece betimsel değil, aynı zamanda analitik ve yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Katılımcıların çeşitliliği (yaş, eğitim, sektör, afetten etkilenme düzeyi) göz önünde bulundurularak, kesişimsel bir analiz yapılmaktadır.

Dördüncü ve son bölümde, araştırmanın sonuçları özetlenmekte, bulgular literatürle karşılaştırmalı olarak tartışılmakta, teorik ve pratik katkılar değerlendirilmekte, sınırlılıklar yeniden ele alınmakta ve gelecek araştırmalar için öneriler sunulmaktadır. Ayrıca, politika yapıcılar, uygulayıcılar ve sivil toplum kuruluşları için somut öneriler geliştirilmektedir. Bu öneriler, acil dönem, orta vade ve uzun vade olmak üzere zaman dilimlerine göre kategorize edilmekte ve farklı paydaşların rollerine göre detaylandırılmaktadır.

Bu araştırmanın, afet sonrası kadın girişimciliğinin çok boyutlu dinamiklerini anlamaya, kadınların seslerini akademik ve politika alanında duyurmaya ve gelecekte benzer krizlerle karşılaşabilecek topluluklar için dayanıklılık inşa etme yollarını belirlemeye katkıda bulunması umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. AFET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ

Afet kavramı, farklı disiplinler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmakla birlikte, genel olarak belirli bir coğrafi bölgede ani bir şekilde meydana gelen, kayıplara yol açan, toplumsal yaşamı kesintiye uğratan ve insan müdahalesi gerektiren kolektif stres durumları olarak ele alınmaktadır. Bu tanımın önemli bir yanı, afetin sadece fiziksel bir olay olmadığını, aynı zamanda toplumsal bir süreç olduğunu göstermesidir.

Geleneksel olarak afetler doğal ve insan kaynaklı olmak üzere iki ana kategoriye ayrılsa da günümüzde bu ayrım giderek belirsizleşmektedir. Artık "karmaşık afetler" kavramı ön plana çıkmaktadır çünkü doğal afetlerin politik, ekonomik ve sosyal sistemlerle iç içe geçtiği anlaşılmaktadır. Örneğin, kuraklık gibi görünürde tamamen doğal bir olay, sosyo-ekonomik koşullarla birleştiğinde karmaşık bir afete dönüşebilmektedir. Bu anlayış, afet literatüründe önemli bir paradigma değişimine işaret etmektedir. Günümüzde afetlerin asıl nedeninin toplumun kırılganlığı olduğu kabul edilmektedir ve bu kırılganlığın bilinçli eylemlerle değiştirilebilecek sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla afetler, sadece doğal olaylar değil, toplumsal üretim süreçlerinin sonuçları olarak görülmektedir.

Türkiye, jeolojik konumu nedeniyle çeşitli doğal afetlere maruz kalan bir ülkedir ve özellikle depremler bu afetler arasında önemli bir yere sahiptir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan ve 11 ili etkileyen depremler, Türkiye'nin yaşadığı en büyük afetlerden biri olmuştur. Bu afet sadece fiziksel yıkımla sınırlı kalmamış, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla da toplumu derinden etkilemiştir.

Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet perspektifinin önemi, özellikle 1990'ların sonlarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Enarson ve Morrow (1998), "afetlerin toplumsal cinsiyetlendirilmiş arazisi" kavramını ortaya atarak, afetlerin erkekler ve

kadınları farklı şekillerde etkilediğini sistematik olarak göstermiştir. Bu farklılığın biyolojik cinsiyetten ziyade toplumsal cinsiyet rollerinden, kaynaklara erişim eşitsizliklerinden ve güç ilişkilerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Fothergill (2004), afet araştırmalarının kadınların deneyimlerini uzun süre göz ardı ettiğini ve bu durumun hem bilimsel anlayışı hem de uygulama politikalarını olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Kadınların afetlerden daha fazla etkilendiği, ancak aynı zamanda afet sonrası toparlanma süreçlerinde aktif rol oynadıkları giderek daha fazla kabul görmektedir.

Fordham (2012), afet araştırmalarında toplumsal cinsiyet analizinin dört temel boyutunu tanımlamıştır. İlk olarak kırılganlık boyutunda, kadınların afet öncesi sosyo-ekonomik durumları ve toplumsal rolleri onları afetlere karşı daha kırılgan hale getirebilmektedir. İkinci olarak etki boyutunda, afetlerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik etkileri kadınlar ve erkekler için farklılık gösterebilmektedir. Üçüncü olarak müdahale boyutunda, afet yönetimi uygulamalarının toplumsal cinsiyete duyarlı olmaması kadınların ihtiyaçlarının karşılanmamasına yol açabilmektedir. Son olarak iyileşme boyutunda ise yeniden yapılanma sürecinde kadınların katılımı ve güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2019), afet sonrası kadın girişimcilerin topluluklarını desteklemede ve yerel ekonomik toparlanmada önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, kadınların sadece afet mağduru değil, aynı zamanda aktif iyileşme aktörleri olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Türkiye bağlamında TÜİK (2022) verileri kadın girişimciliğinin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini ortaya koyarken, özellikle afet bölgelerinde kadın girişimcilerin daha fazla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Benzer şekilde Dünya Bankası (2021), yerel ekonominin sürdürülebilirliği açısından kadın girişimciliğinin desteklenmesini önermekte ve politika yapıcıların kadın girişimcilere yönelik özel destek mekanizmaları geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kırılganlık kavramı, afet literatüründe merkezi bir konuma sahiptir. Tierney (2014), kırılganlığı "bir tehlikenin olumsuz etkilerine maruz kalma olasılığı ve bu etkilere karşı koyma kapasitesinin yetersizliği" olarak tanımlamaktadır. Kadınların kırılganlığı öncelikli olarak biyolojik değil, kültürel ve toplumsal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Neumayer ve Plümper (2007), 141 ülkede 1981-2002 yılları

arasında yaşanan doğal afetlerin toplumsal cinsiyet boyutunu analiz ettikleri çalışmada, afetlerin kadınları erkeklerden daha fazla öldürdüğünü ve bu farkın kadınların sosyo-ekonomik statüsü düştükçe arttığını ortaya koymuşlardır. Bu bulgu, afetlerin biyolojik değil sosyal bir kırılganlık yarattığını net bir şekilde göstermektedir.

Kadınların kırılganlığını artıran faktörlerin ilki ekonomik faktörlerdir. Kadınlar genellikle kayıt dışı sektörlerde, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmaktadır. ILO (2018), kadınların küresel olarak kayıt dışı istihdamda erkeklerden daha fazla temsil edildiğini ve bu durumun afet sonrası ekonomik toparlanmayı zorlaştırdığını belirtmektedir. Ayrıca kadınların mülk sahipliği, kredi erişimi ve ekonomik kaynaklara ulaşımı erkeklere kıyasla oldukça sınırlıdır.

Sosyal faktörler de kadınların kırılganlığını etkileyen önemli unsurlardandır. Kadınların hareketliliğini kısıtlayan toplumsal normlar, afet durumlarında önemli bilgiye ve kaynaklara erişimi engelleyebilmektedir. IFRC (2015), kadınların afet hazırlığı ve erken uyarı sistemlerine erişiminin toplumsal cinsiyet normları nedeniyle kısıtlandığını göstermektedir. Bunun yanında eğitim seviyesinin düşük olması, kadınların afet hazırlığı ve risk azaltma faaliyetlerine katılımını sınırlamaktadır.

Psikolojik faktörler de göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Kadınlar çocukların ve yaşlıların bakım sorumluluğunu genellikle üstlendikleri için, afet sonrası psikolojik stres seviyeleri erkeklerden daha yüksek olmaktadır. Norris ve arkadaşları (2002), afet sonrası travma çalışmalarının meta-analizinde, kadınların TSSB oranlarının erkeklerden anlamlı derecede yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Son olarak kurumsal faktörler de kadınların kırılganlığını artırmaktadır. Afet yönetimi yapıları genellikle erkek egemendir ve kadınların karar alma süreçlerine katılımı sınırlıdır. Oxfam (2005), afet müdahale programlarının çoğunun toplumsal cinsiyete duyarlı olmadığını ve bu durumun kadınların özel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açtığını belirtmektedir. Yardım dağıtımı çoğunlukla hane reisi olarak kabul edilen erkekler üzerinden yapılmakta, bu da kadın başlı hanelerin ve kadınların özel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Öte yandan, kırılganlık kavramını sadece "mağduriyet" çerçevesinde ele almanın önemli sınırlılıkları bulunmaktadır. Aldrich (2012), afet sonrası iyileşmede sosyal sermayenin önemine dikkat çekerek, kadınların topluluk ağlarındaki merkezi rolünün onları iyileşme sürecinin önemli aktörleri haline getirdiğini göstermiştir.

Batliwala (2007) da benzer şekilde kadınların afet sonrası süreçlerde pasif alıcılar değil, aktif değişim ajanları olduklarını ve topluluk dayanıklılığının inşasında kritik roller üstlendiklerini vurgulamaktadır.

Bu yaklaşım, kadınları sadece korunması gereken kırılgan gruplar olarak değil, değişim ve dayanıklılık aktörleri olarak görmektedir. Enarson (2012), kadınların afet öncesi, sırası ve sonrasında oynadıkları çoklu rolleri tanımlamış ve afet yönetiminde Toplumsal cinsiyet eşitliğinin her aşamasına dahil edilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu perspektif, afet araştırmalarında ve uygulamalarında daha dengeli ve kapsayıcı bir yaklaşım geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

1.2. KESİŞİMSELLİK VE AFETLERDE ÇOKLU KIRILGANLIKLAR

Afet çalışmalarında toplumsal cinsiyet analizinin tek başına yeterli olmadığı ve kadınların homojen bir grup olarak ele alınamayacağı giderek daha fazla kabul görmektedir. Bu noktada Crenshaw'ın (1989, 1991) geliştirdiği kesişimsellik kavramı önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Kesişimsellik, bireylerin çoklu ve kesişen kimlik kategorilerinin -toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, etnisite, yaş, engellilik, cinsel yönelim gibi- birbirleriyle etkileşim içinde nasıl eşitsizlik ve ayrımcılık yarattığını anlamak için kritik bir bakış açısı sağlamaktadır.

Afet bağlamında kesişimsellik yaklaşımı uygulandığında, kadınların kırılganlığının ve dayanıklılığının yalnızca toplumsal cinsiyetten kaynaklanmadığı görülmektedir. Fordham (2012) ve Enarson (2012), bu kırılganlığın diğer kimlik kategorileriyle kesiştiğinde çok daha karmaşık ve katmanlı bir yapı oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum somut örneklerle daha iyi anlaşılabilir: düşük gelirli, yaşlı, engelli veya azınlık grubuna mensup bir kadının afet deneyimi, genç, eğitimli, orta sınıf bir kadının deneyiminden köklü biçimde farklılaşmaktadır. Her iki kadın da aynı toplumsal cinsiyete sahip olsa bile, diğer kimlik kategorilerinin yarattığı farklılıklar onların afete hazırlık, afet sırasında hayatta kalma ve afet sonrası iyileşme süreçlerini tamamen değiştirmektedir.

UN Women (2024), afet risk azaltmada kesişimsellik perspektifinin önemini vurgulayan güncel bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, etnisite, sınıf ve cinsel yönelim gibi kesişen faktörlerin afet risklerini nasıl şekillendirdiğini detaylı bir şekilde göstermiştir. Nepal, Kamboçya, Samoa ve Tonga'da yapılan Toplumsal Cinsiyet ve Çevre Araştırmaları, cinsiyete, yaşa ve

engelliliğe göre ayrıştırılmış verilerin (SADD) ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu veriler sayesinde afet hazırlığı, ruh sağlığı etkileri ve erken uyarı sistemlerine erişimdeki farklılıklar görünür hale gelmiştir. Araştırma, farklı kesişimsel konumlardaki bireylerin afet deneyimlerinin birbirinden ne kadar farklı olduğunu somut olarak göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Collins ve Bilge (2020), kesişimselliğin sadece teorik bir çerçeve olmadığını, aynı zamanda sosyal adaleti sağlamak için pratik bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, afet yönetiminde en kırılgan grupların ihtiyaçlarının görünür kılınmasını sağlamakta ve politikaların bu çeşitliliği dikkate alacak şekilde tasarlanmasına olanak tanımaktadır. Kesişimsel bir bakış açısı olmadan, afet müdahale programları belirli grupların ihtiyaçlarını göz ardı edebilmekte ve bu durum eşitsizliklerin daha da derinleşmesine yol açabilmektedir.

Kreutzer ve arkadaşları (2023), afetlerin kadınların ekonomik güçlenmesini nasıl azalttığını incelerken kesişimsel bir perspektif benimsemiştir. Araştırmaları, afet sonrası ekonomik fırsatların azalması, bakım yükünün artması, hareketliliğin kısıtlanması ve toparlanma kaynaklarına erişimin yetersizliği gibi faktörlerin, özellikle çoklu dezavantaja sahip kadınları orantısız şekilde etkilediğini göstermiştir. Bu faktörlerin öncelikle kadınların kaynaklara erişim ve kontrolü ile bağımsız finansal kararlar alma güçlerini olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Tek bir dezavantaja sahip kadınlar bu zorlukları bir dereceye kadar aşabilirken, çoklu dezavantajların bir araya gelmesi kadınların ekonomik güçlenmesini neredeyse imkansız hale getirebilmektedir.

Bacchi ve arkadaşları (2020), toplumsal cinsiyet temelli kırılganlık ve uyum kapasitesini kesişimsellik perspektifinden inceledikleri kapsamlı çalışmada, kadın başlı hanelerin erkek başlı hanelere kıyasla sosyal, sağlık, ekonomik, konut ve arazi sahipliği gibi çeşitli boyutlarda daha kırılgan olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre bu kırılganlık, sınıf, etnisite ve medeni durum gibi diğer kimlik kategorileriyle kesiştiğinde daha da derinleşmektedir. Örneğin, düşük gelirli, azınlık grubuna mensup, dul bir kadının kırılganlığı, orta gelirli, çoğunluk grubuna mensup, dul bir kadının kırılganlığından farklıdır.

Türkiye bağlamında, özellikle Hatay gibi çok kültürlü bir bölgede kesişimsellik analizi büyük önem taşımaktadır. Bölgede yaşayan Türk, Arap, Alevi, Sünni, Hristiyan toplulukların yanı sıra Suriyeli mültecilerin varlığı, kadın girişimcilerin deneyimlerini son derece çok katmanlı hale getirmektedir. Afet sonrası dönemde, örneğin Arapça konuşan yaşlı bir kadın ile Türkçe konuşan genç bir kadının bilgiye erişimi, destek

mekanizmalarından faydalanma kapasitesi ve girişimcilik fırsatları birbirinden köklü şekilde farklılaşmaktadır. Arapça konuşan yaşlı kadın, dil engelinin yanı sıra yaşından kaynaklanan teknolojiye erişim zorluğu, sosyal ağlarının daha sınırlı olması ve eğitim seviyesinin düşük olması gibi çoklu dezavantajlarla karşı karşıya kalırken, Türkçe konuşan genç kadın bu engellerin çoğunu taşımamaktadır. Bu farklılıklar, afet sonrası destek programlarının ve girişimcilik teşviklerinin her iki kadına da eşit şekilde ulaşamayacağını göstermektedir. Dolayısıyla, Hatay bağlamında afet sonrası kadın girişimciliğini anlamak için kesişimsel bir yaklaşım benimsemek zorunludur.

1.3. GİRİŞİMCİLİK TEORİLERİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Girişimcilik literatürü, tarihsel olarak erkek merkezli bir perspektifle şekillenmiştir. Schumpeter'in (1934) "yaratıcı yıkım" ve yenilikçi girişimci kavramsallaştırması, erkek deneyimlerine ve normlarına dayanmaktadır. Bu teoriler, kadınların girişimcilik motivasyonlarını, stratejilerini ve karşılaştıkları engelleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Ahl, 2006). Bu yetersizliği gidermek amacıyla Brush, de Bruin ve Welter (2009), kadın girişimciliğini anlamak için toplumsal cinsiyete duyarlı bir çerçeve önermiştir.

Bu çerçeve, kadınların girişimcilik deneyimlerini şekillendiren beş temel boyut tanımlamaktadır. İlk olarak aile ve hane dinamikleri, kadınların girişimcilik kararları ve uygulamalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Aile yaşam döngüsü, çocuk bakımı sorumlulukları ve hane içi iş bölümü, kadınların ne zaman, ne ölçekte ve hangi koşullarda girişimcilik faaliyetlerinde bulunabileceklerini belirlemektedir. İkinci olarak toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri, kadınların hangi sektörlerde ve ne ölçekte iş kurabileceğini sınırlayabilmektedir. Toplumsal normlar, kadınların belirli iş alanlarına yönlenmesine veya girişimcilik faaliyetlerinin küçük ölçekte kalmasına neden olabilmektedir.

Üçüncü boyut olan kaynaklara erişim, kadın girişimciliğinin en kritik engellerinden birini oluşturmaktadır. Kadınlar finansal sermaye, sosyal ağlar, bilgi ve eğitim gibi kritik kaynaklara erişimde erkeklere kıyasla daha fazla engellerle karşılaşmaktadır. Dördüncü boyut olan kurumsal çevre, yasal düzenlemeler, politikalar ve destek mekanizmalarını kapsamaktadır. Bu kurumsal yapılar kadın girişimciliğini kolaylaştırabilir veya engelleyebilir. Son olarak kültürel normlar ve değerler boyutu, girişimciliğin toplumsal olarak ne kadar değerli görüldüğü ve kadın

girişimcilerin nasıl algılandığıyla ilgilidir. Bazı toplumlarda kadınların iş dünyasında aktif olması teşvik edilirken, bazı toplumlarda bu durum onaylanmamakta veya desteklenmemektedir.

Minniti ve Naudé (2010), ülkeler arası karşılaştırmalı analizlerinde kadın girişimciliğinin kalıplarını ve belirleyicilerini incelemiştir. Araştırmacılar, kadınların erkeklere göre daha az girişimcilik faaliyetinde bulunduğunu, ancak bu farkın ülkeler arasında önemli ölçüde değiştiğini bulmuşlardır. Ekonomik kalkınma seviyesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kültürel faktörler, kadın girişimciliğinin önemli belirleyicileri olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, kadın girişimciliğinin evrensel bir fenomen olmaktan ziyade, yerel bağlamlara göre şekillenen bir süreç olduğunu göstermektedir.

Welter (2011) de benzer şekilde girişimciliğin bağlamsallığını vurgulayarak, girişimcilik faaliyetlerinin her zaman belirli sosyal, mekansal, kurumsal ve zamansal bağlamlarda gerçekleştiğini belirtmiştir. Kadın girişimciliği söz konusu olduğunda bu bağlamlar daha da kritik hale gelmektedir, çünkü kadınlar genellikle daha kısıtlayıcı ve zorlu bağlamlarda faaliyet göstermektedir. Örneğin, kadınların hareketliliğinin sınırlı olduğu toplumlarda, iş yerinin konumu ve çalışma saatleri gibi faktörler erkek girişimcilere göre çok daha belirleyici olmaktadır.

Son yıllarda dijital teknolojilerin hızla yayılması, kadın girişimciliğinin doğasını dönüştürmektedir. E-ticaret platformları, sosyal medya ve dijital pazarlama araçları, kadın girişimcilerin coğrafi ve sosyal sınırlamaları aşarak daha geniş pazarlara erişmesini sağlamaktadır (UNCTAD, 2021). Bu dönüşüm özellikle afet sonrası dönemde büyük önem taşımaktadır. Fiziksel altyapının hasar görmesi ve hareketliliğin kısıtlanması nedeniyle dijital platformlar, kadınların ekonomik faaliyetlerini sürdürmesi için kritik bir araç haline gelmektedir.

Nambisan (2017), dijital girişimciliği "dijital teknolojilerin kullanımıyla yeni girişimlerin ve iş modellerinin yaratılması" olarak tanımlamaktadır. Kadınlar için dijital girişimcilik, geleneksel girişimcillikle ilişkili bazı engelleri önemli ölçüde azaltabilmektedir. Yüksek sermaye gereksinimi, mekân maliyetleri ve hareketlilik kısıtlamaları gibi geleneksel engellerin birçoğu dijital platformlar sayesinde aşılabilmektedir. Sosyal medya platformları üzerinden ürün pazarlama, online eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunma, el yapımı ürünlerin e-ticaret siteleri üzerinden satışı gibi faaliyetler, düşük maliyetle başlanabilmekte ve evden yürütülebilmektedir. Bu

durum, özellikle bakım sorumluluğu olan kadınlar için büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Reuber ve Fischer (2011), sosyal medyanın kadın girişimcilerin sosyal sermayesini nasıl genişlettiğini incelemişlerdir. Araştırma, özellikle Facebook, Instagram ve LinkedIn gibi platformların kadınların zayıf bağlarını güçlendirdiğini, bilgi paylaşımını kolaylaştırdığını ve yeni müşteri segmentlerine ulaşmayı mümkün kıldığını göstermiştir. Geleneksel iş dünyası ağlarına sınırlı erişimi olan kadınlar, dijital platformlar aracılığıyla çok daha geniş bir ağ oluşturabilmekte ve bu ağlardan faydalanabilmektedir.

Afet sonrası bağlamda, dijital adaptasyon kadın girişimciler için hem bir zorunluluk hem de bir fırsat yaratmaktadır. COVID-19 pandemisi sürecinde yapılan araştırmalar, kriz dönemlerinde dijital platformlara hızla uyum sağlayabilen kadın girişimcilerin işlerini sürdürebildiklerini, hatta bazı durumlarda büyütebildiklerini göstermiştir (Fairlie, 2020). Benzer şekilde, Japonya'da 2011 depremi sonrasında kadın girişimcilerin e-ticaret platformlarını kullanarak yerel ürünlerini ulusal ve uluslararası pazarlara açtıkları belgelenmiştir (OECD, 2018). Bu örnekler, afet gibi kriz durumlarında dijital platformların kadın girişimciler için nasıl bir can simidi işlevi görebileceğini somut olarak ortaya koymaktadır.

Ancak dijital uçurum meselesi, kadınların dijital girişimcilikteki fırsatlardan eşit şekilde yararlanmasını engellemektedir. ITU (2023) verilerine göre, küresel olarak kadınların internete erişimi erkeklere kıyasla %17 daha düşüktür. Dijital okuryazarlık, teknolojiye erişim ve dijital beceriler açısından toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri devam etmektedir. Türkiye'de de kırsal bölgelerde ve düşük gelir gruplarında dijital uçurum daha belirgindir (TÜİK, 2024). Bu eşitsizlik, dijital girişimciliğin sunduğu fırsatların tüm kadınlara eşit şekilde ulaşmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, afet sonrası dijital girişimcilik fırsatlarından yararlanabilmek için kadınlara yönelik dijital beceri eğitimleri, teknolojiye erişim desteği ve dijital pazarlama konusunda danışmanlık hizmetleri kritik öneme sahiptir.

1.3.1. Feminist Ekonomi Perspektifi

Feminist ekonomi perspektifi, kadın girişimciliğini anlamak için önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Geleneksel ekonomik teorinin toplumsal cinsiyete kör olduğunu eleştiren feminist ekonomi, kadınların ekonomik katkılarının görünür kılınmasını ve ekonomik analizlerde toplumsal cinsiyet boyutunun dahil edilmesini

savunmaktadır (Ferber ve Nelson, 1993). Bu yaklaşım, kadın girişimciliğinin sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadelenin bir aracı olduğunu vurgulamaktadır.

Boserup'un (1970) öncü çalışması, kadınların özellikle tarımsal üretimdeki rolünün sistematik olarak göz ardı edildiğini göstermiştir. Afrika'da kadınların tarımsal işin önemli bir kısmını yaptığını, ancak bu katkının ekonomik istatistiklerde yeterince yansıtılmadığını belgelemiştir. Bu görünmezlik, kadınların ekonomik politikalara ve kalkınma programlarına dahil edilmemesine yol açmıştır. Boserup'un çalışması, kadınların ekonomik katkılarının tanınması gerektiğini vurgulayan sonraki araştırmaların temelini oluşturmuştur.

Sen'in (1999) "yetenekler yaklaşımı", kadınların ekonomik refahının sadece gelir düzeyiyle değil, eğitim, sağlık, karar alma gücü ve toplumsal katılım gibi çok boyutlu faktörlerle ölçülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu perspektif, kadın girişimciliğinin analizinde önemli bir çerçeve sunmaktadır çünkü başarının yalnızca ekonomik göstergelerle değil, kadınların yaşam kalitesindeki iyileşme ve özerkliklerindeki artışla da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kabeer (1999), güçlenme kavramını "seçimleri yapabilme yeteneği" olarak tanımlamış ve güçlenmenin üç temel boyutunu belirlemiştir. İlk boyut olan kaynaklar, fiziksel, beşeri, sosyal ve finansal kaynakları kapsamaktadır. İkinci boyut olan aktörlük, seçim yapabilme ve kendi hedeflerini belirleme kapasitesini ifade etmektedir. Üçüncü boyut olan başarılar ise istenilen sonuçlara ulaşma durumunu göstermektedir. Bu çerçeve, kadın girişimciliğinin sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kadınların güçlenmesinin önemli bir aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Girişimcilik, kadınlara ekonomik özerklik kazandırmanın ötesinde, karar alma süreçlerinde söz sahibi olma ve toplumsal statülerini yükseltme fırsatı sunmaktadır.

Folbre (2006), bakım ekonomisi kavramıyla kadınların ücretsiz bakım emeğinin ekonomik değerinin tanınması gerektiğini vurgulamıştır. Kadın girişimcilerin, üretken faaliyetlerinin yanı sıra bakım sorumluluklarını da üstlenmesi, "çifte iş yükü" olgusunu ortaya çıkarmaktadır. England (2005), bu durumun kadınların girişimcilik performansını ve iş ölçeğini doğrudan etkilediğini belirtmektedir. Kadınlar, girişimcilik faaliyetlerini çocuk bakımı, yaşlı bakımı ve ev işleriyle

dengelemek zorunda kaldıkları için, işlerine ayırabilecekleri zaman ve enerji sınırlı olmaktadır. Bu durum, kadın girişimcilerin neden genellikle daha küçük ölçekli işletmeler kurduğunu ve büyüme stratejilerinin erkek girişimcilerden farklılaştığını açıklamaktadır.

1.3.2. Sosyal Sermaye ve Kadın Girişimciliği

Sosyal sermaye kavramı, kadın girişimciliğini anlamak için bir diğer önemli teorik çerçeve sunmaktadır. Sosyal sermaye, "sosyal ağlara üyelikten kaynaklanan gerçek veya potansiyel kaynakların toplamı" olarak tanımlanmaktadır (Bourdieu, 1986). Coleman (1988) ve Putnam (2000) tarafından geliştirilen sosyal sermaye teorisi, bireylerin ve toplulukların sosyal ağlardan nasıl fayda sağladığını açıklamaktadır. Girişimcilik literatüründe sosyal sermayenin kritik önemi yaygın olarak kabul edilmektedir (Aldrich ve Martinez, 2001). Sosyal ağlar, girişimcilere bilgi, kaynak, güven ve meşruiyet sağlamaktadır.

Ancak kadınların sosyal sermayeleri, erkeklerinkinden hem nicelik hem de nitelik açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Renzulli, Aldrich ve Moody (2000), kadın girişimcilerin sosyal ağlarının erkeklere kıyasla daha homojen olduğunu, yani daha çok kadınlardan oluştuğunu ve daha küçük olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca kadınların ağları daha çok ailevi ve arkadaşlık ilişkilerine dayanırken, erkeklerin ağları daha çok iş dünyasından kişileri içermektedir. Bu farklılık, kadınların iş fırsatlarına, finansmana ve stratejik bilgiye erişimini kısıtlayabilmektedir.

Granovetter'in (1973) "zayıf bağların gücü" teorisi, bu bağlamda özel bir önem kazanmaktadır. Zayıf bağlar, yani tanıdıklar ve uzak ilişkiler, güçlü bağlara (yakın arkadaşlar, aile) göre daha çeşitli bilgi ve kaynaklara erişim sağlamaktadır. Güçlü bağlar genellikle benzer bilgi ve kaynaklara sahip olurken, zayıf bağlar farklı sosyal çevrelere köprü görevi görmekte ve yeni fırsatlara erişimi mümkün kılmaktadır. Kadınların, özellikle geleneksel toplumlarda, zayıf bağlarının sınırlı olması, girişimcilik faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Sosyal hareketliliğin kısıtlı olduğu ve kadınların kamusal alanda görünürlüğünün düşük olduğu toplumlarda, kadınlar iş dünyasından kişilerle bağlantı kurma konusunda zorlanmaktadır.

Aldrich (2012), afet bağlamında sosyal sermayenin önemine dikkat çekerek, güçlü sosyal ağlara sahip toplulukların afet sonrası daha hızlı iyileştiğini göstermiştir.

Kadınların topluluk içindeki sosyal ağları, afet sonrası girişimcilik faaliyetlerinin önemli bir temelini oluşturmaktadır. Afet durumlarında resmi kurumların işlevselliğinin azaldığı dönemlerde, topluluk dayanışması ve sosyal ağlar hayati önem kazanmaktadır.

Chamlee-Wright ve Storr (2009), Katrina Kasırgası sonrası New Orleans'ta yaptıkları araştırmada sosyal sermayenin topluluk iyileşmesindeki kritik rolünü göstermiştir. Kadınların, özellikle kiliseler ve topluluk örgütleri aracılığıyla oluşturdukları sosyal bağlar, ekonomik toparlanmanın itici gücü olmuştur. Bu çalışma, kadınların afet sonrası sadece pasif mağdurlar değil, aktif iyileşme aktörleri olduğunu somut olarak ortaya koymuştur.

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar da yerel kadın örgütlerinin ve dayanışma ağlarının afet hazırlığı ve iyileşme süreçlerinde önemli roller üstlendiğini göstermektedir. KAMER (2012), 2011 Van depreminden sonra kadınların örgütlü dayanışmasının afet yönetimindeki etkisini belgelemiştir. Kadın örgütleri, afetzedelere psikososyal destek sağlama, geçici barınma alanlarında kadınların güvenliğini sağlama ve ekonomik kalkınma programları geliştirme konularında aktif rol oynamıştır. Benzer şekilde, Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG, 2020), COVID-19 pandemisi sırasında kadın girişimcilerin dayanışma ağlarının ekonomik kriz yönetimindeki rolünü incelemiştir. Bu araştırma, kadın girişimcilerin kriz dönemlerinde birbirlerine bilgi, kaynak ve duygusal destek sağlayarak dayanıklılıklarını artırdıklarını göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
AFET SONRASI EKONOMİK YENİDEN YAPILANMA KRİZ SONRASI FIRSATLAR VEGİRİŞİMCİLİK

Schumpeter'in (1942) "yaratıcı yıkım" kavramı, krizlerin ve yıkımların yeni ekonomik fırsatların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabileceğini öne sürmektedir. Bu perspektif, afetleri sadece yıkıcı olaylar olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal dönüşümlerin katalizörleri olarak görmektedir. Schumpeter'e göre, mevcut ekonomik yapıların çökmesi veya zayıflaması, yeni aktörlerin piyasaya girmesi ve yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi için alan açmaktadır. Ancak bu teorik çerçeveyi afet bağlamında ele alırken kritik bir soru ortaya çıkmaktadır: bu fırsatlardan kimlerin yararlanabileceği, mevcut güç ilişkileri ve kaynak dağılımı tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla, yaratıcı yıkım süreci toplumun tüm kesimleri için eşit fırsatlar sunmamakta, aksine var olan eşitsizlikleri yeniden üretebilmektedir.

Albala-Bertrand (1993), afetlerin makroekonomik etkilerini inceleyen kapsamlı çalışmasında, afet sonrası yeniden yapılanma sürecinin ekonomik büyümeyi hızlandırabileceğini ortaya koymuştur. Yeniden inşa faaliyetleri, altyapı yatırımları ve yeni iş alanlarının açılması ekonomik aktiviteyi canlandırabilmektedir. Ancak Albala-Bertrand, bu ekonomik büyümenin toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde yansımadığını vurgulamaktadır. Makroekonomik göstergeler iyileşse bile, bu iyileşme kırılgan gruplar, özellikle kadınlar ve düşük gelirli kesimler için aynı oranda gerçekleşmemektedir. Benzer şekilde, afet sonrası iyileşme sürecinde mevcut sosyal hiyerarşilerin ve güç ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiği veya güçlendirildiği, toplumsal yapıların devamlılığını göstermektedir. Afet, toplumsal yapıyı sıfırlamamakta, aksine mevcut eşitsizliklerin daha görünür hale geldiği ve bazı durumlarda derinleştiği bir süreç yaratmaktadır.

Afet sonrası girişimcilik, literatürde kriz girişimciliği olarak kavramsallaştırılmaktadır (Williams ve Shepherd, 2016). Kriz girişimciliği, "yıkıcı olaylar sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak ve fırsatları değerlendirmek için yeni ürün, hizmet veya süreçlerin geliştirilmesi" olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, girişimciliğin sadece normal zamanlarda değil, kriz ve belirsizlik dönemlerinde de önemli bir ekonomik ve sosyal işlev gördüğünü vurgulamaktadır. Williams ve

Shepherd (2016), kriz girişimciliği sürecinin üç temel aşamadan oluştuğunu belirtmektedir.

İlk aşama olan fırsat tanıma aşamasında, girişimciler afet sonrası ortaya çıkan yeni ihtiyaçları ve boşlukları belirlemektedir. Afetler, mevcut hizmet ve ürün tedarik zincirlerini kesintiye uğrattığı için, toplulukların acil ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Geçici barınma, temiz su, gıda, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçların yanı sıra, yıkılan altyapının yeniden inşası, psikolojik destek hizmetleri ve ekonomik toparlanma için çeşitli hizmetlere olan talep artmaktadır. Girişimcilerin bu ihtiyaçları doğru şekilde tespit edebilmesi ve bunları iş fırsatlarına dönüştürebilmesi, yerel bilgi, topluluk ağları ve pazar anlayışını gerektirmektedir.

İkinci aşama olan fırsat değerlendirme aşamasında, girişimciler bu fırsatları değerlendirme kapasitelerini ve kaynaklarını analiz etmektedir. Bir fırsatın varlığını görmek ile onu gerçekleştirme kapasitesine sahip olmak farklı şeylerdir. Afet sonrası dönemde kaynak kıtlığı, altyapı eksiklikleri ve belirsizlik ortamı, fırsatların değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu aşamada girişimcilerin finansal sermayeye, beşeri sermayeye, sosyal ağlara ve psikolojik dayanıklılığa sahip olması kritik önem taşımaktadır.

Üçüncü ve son aşama olan fırsat kullanımı aşamasında, girişimcilik eyleminin fiilen başlatılması ve sürdürülmesi söz konusudur. Bu aşama, iş planının hazırlanması, gerekli kaynakların mobilize edilmesi, ürün veya hizmetin üretilmesi ve pazarlanması gibi somut adımları içermektedir. Afet sonrası ortamın dinamik ve belirsiz doğası, bu aşamada esneklik, adaptasyon yeteneği ve sürekli öğrenme kapasitesini gerektirmektedir.

Kadınlar için afet sonrası dönem, paradoksal ve çok katmanlı bir durum yaratmaktadır. Bir yandan, geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflaması ve acil ihtiyaçların ortaya çıkması, kadınların kamusal alana katılımını meşrulaştırabilmektedir (Enarson ve Morrow, 1998). Afet öncesinde kadınların çalışmasına veya kamusal alanda görünür olmasına karşı çıkan toplumsal normlar, afet sonrası ekonomik zorunluluklar nedeniyle esneyebilmektedir. Ailelerin geçimini sağlamak için kadınların ekonomik faaliyetlerde bulunması bir gereklilik haline geldiğinde, bu durum toplum tarafından kabul görebilmektedir. Bu anlamda afet, kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımı için yeni meşruiyet alanları açabilmektedir.

Diğer yandan, kaynak kıtlığı ve artan ekonomik baskılar, kadınların kırılganlığını derinleştirebilmektedir. Afet sonrası dönemde erkeklerin işsiz kalması veya gelir kaybı yaşaması, hane içi ekonomik stresin artmasına ve bu stresin kadınlara şiddet olarak yansımasına neden olabilmektedir. Ayrıca, sınırlı kaynakların dağıtımında kadınların önceliklendirilmemesi, kadınların afet öncesi sahip oldukları kısıtlı kaynaklara erişimlerini daha da azaltabilmektedir. Eğer bu paradoksal durumun kadınlar lehine sonuçlanması isteniyorsa, bilinçli politika müdahalelerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Horton (2012), Haiti depreminden sonra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve dönüşümünün dinamiklerini derinlemesine incelemiştir. Araştırma, afet sonrası dönemde bazı kadınların ekonomik faaliyetlerde daha aktif hale geldiğini ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkarak yeni iş alanlarına girdiklerini göstermiştir. Örneğin, inşaat sektöründe çalışmaya başlayan kadınlar, küçük ölçekli ticaret yapan kadınlar ve topluluk liderliği üstlenen kadınların sayısında artış gözlenmiştir. Ancak Horton, bu değişimlerin otomatik olarak kalıcı toplumsal cinsiyet eşitliğine dönüşmediğini vurgulamaktadır. Afet sonrası açılan fırsat penceresinin kalıcı değişime dönüşmesi, bilinçli politika müdahalelerine, kurumsal desteğe ve toplumsal cinsiyet normlarının dönüştürülmesine yönelik uzun vadeli çabalara bağlıdır. Kısa vadeli ekonomik zorunluluklar nedeniyle açılan bu kapı, afet sonrası normalleşme süreciyle birlikte tekrar kapanabilmektedir. Dolayısıyla, afet sonrası kadın girişimciliğini desteklemek isteyen politika yapıcıların, bu paradoksal dinamikleri dikkate alması ve hem acil destek hem de uzun vadeli yapısal değişimleri hedefleyen stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

2.1. DAYANIKLILIK KAVRAMI

Dayanıklılık kavramı, afet literatüründe merkezi bir konuma sahiptir ve son yıllarda hem akademik araştırmalarda hem de politika belgelerinde sıkça kullanılmaktadır. Kavram ilk olarak Holling (1973) tarafından ekolojik sistemler bağlamında geliştirilmiştir. Holling, ekolojik sistemlerin bozulma sonrasında ne kadar hızlı iyileşebildiğini ve orijinal işlevselliklerine ne ölçüde geri dönebildiğini açıklamak için dayanıklılık kavramını kullanmıştır. Zamanla bu kavram ekolojik sınırları aşarak sosyal-ekolojik sistemlere ve nihayetinde toplumsal dayanıklılığa genişletilmiştir. Bu genişleme, doğal ve sosyal sistemlerin birbirinden ayrı olmadığını, aksine iç içe geçtiğini ve birbirini etkilediğini kabul eden bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Adger (2000), toplumsal dayanıklılığı "toplulukların stres ve değişimle başa çıkma, uyum sağlama ve dönüşme kapasitesi" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, dayanıklılığın sadece eski duruma dönmeyi değil, aynı zamanda değişen koşullara uyum sağlama ve gerektiğinde dönüşme kapasitesini de içerdiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla dayanıklılık, statik bir durum değil, dinamik bir süreçtir. Topluluklar afet sonrasında aynı şekilde kalmayı hedeflemek yerine, öğrenme ve dönüşme yoluyla gelecekteki şoklara karşı daha hazırlıklı hale gelmeyi amaçlamalıdır.

Norris, Stevens, Pfefferbaum, Wyche ve Pfefferbaum (2008), topluluk dayanıklılığını daha operasyonel bir şekilde kavramsallaştırmak için dört temel boyut belirlemiştir. İlk boyut olan ekonomik kalkınma, ekonomik kaynakların çeşitliliği, gelir dağılımının adaleti ve ekonomik sistemin esnekliğini kapsamaktadır. Tek bir sektöre bağımlı ekonomiler, afet durumlarında çok daha kırılgan olmaktadır. Örneğin, turizme dayalı bir ekonominin afet sonrasında toparlanması, çeşitlendirilmiş bir ekonomiye kıyasla çok daha zor olmaktadır. Ayrıca, gelir dağılımındaki eşitsizlikler de toplumsal dayanıklılığı zayıflatmaktadır çünkü düşük gelirli grupların afet sonrası toparlanma kapasitesi çok daha sınırlıdır.

İkinci boyut olan sosyal sermaye, güven ağlarını, topluluk bağlarını, vatandaşlık katılımını ve sosyal destek sistemlerini içermektedir. Güçlü sosyal bağlara sahip topluluklar, afet sonrasında daha hızlı organize olabilmekte, kaynakları daha etkili paylaşabilmekte ve kolektif sorunlara daha etkin çözümler üretebilmektedir. Sosyal sermayenin yüksek olduğu topluluklarda, insanlar birbirlerine güvenmekte, dayanışma içinde hareket etmekte ve ortak iyilik için çalışmaktadır.

Üçüncü boyut olan bilgi ve iletişim, eğitim sistemlerini, bilgiye erişimi, risk iletişimini ve topluluk anlatılarını kapsamaktadır. Toplulukların afet riskleri hakkında bilgilendirilmesi, erken uyarı sistemlerine erişimi ve afet sonrası doğru bilgiye ulaşabilmesi, dayanıklılık için kritik öneme sahiptir. Ayrıca, geçmiş afet deneyimlerinin topluluk belleğinde tutulması ve kuşaklar arası aktarılması, gelecekteki afetlere karşı hazırlıklı olmayı kolaylaştırmaktadır.

Dördüncü ve son boyut olan topluluk yetkinliği, kolektif etkinlik, güçlenme ve politik katılımı içermektedir. Toplulukların kendi sorunlarını çözme konusunda kendilerine güvenmesi, karar alma süreçlerine katılabilmesi ve yerel yönetimleri etkileyebilmesi, dayanıklılığın önemli bileşenleridir. Pasif, dışarıdan gelen yardıma bağımlı topluluklar yerine, aktif, inisiyatif alabilen ve kendi geleceklerini şekillendirebilen topluluklar daha dayanıklıdır.

Kadınların dayanıklılığı, hem bireysel hem de kolektif düzeyde ele alınması gereken çok boyutlu bir olgudur. Bireysel düzeyde, kadınların psikolojik dayanıklılığı, başa çıkma stratejileri ve kişisel kaynakları önem taşımaktadır. Masten (2001), psikolojik dayanıklılığı "ciddi tehdit veya zorluk karşısında olumlu uyum" olarak tanımlamış ve koruyucu faktörleri vurgulamıştır. Bu koruyucu faktörler arasında sosyal destek, öz yeterlilik ve problem çözme becerileri yer almaktadır. Kadınların bireysel dayanıklılığı, sadece doğuştan gelen özellikler değil, aynı zamanda yaşam boyu geliştirilebilen beceriler ve erişilebilen kaynaklarla ilgilidir. Örneğin, eğitim seviyesi yüksek, ekonomik özerkliğe sahip ve güçlü sosyal ağları olan kadınların psikolojik dayanıklılığı, bu kaynaklardan yoksun kadınlara göre daha yüksek olmaktadır.

Kolektif düzeyde ise kadınların dayanıklılığı, topluluk ağlarına katılımlarına, sosyal sermayelerine ve kolektif eyleme katılımlarına bağlıdır. Bonanno (2004), travma sonrası dayanıklılık üzerine yaptığı kapsamlı çalışmada, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesinin bireylerin kendi başa çıkma mekanizmalarını geliştirmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir. Yalnızlık ve izolasyon, travma sonrası iyileşmeyi zorlaştırırken, güçlü sosyal bağlar koruyucu bir etki yaratmaktadır. Kadınların kadın dayanışma gruplarına, topluluk örgütlerine ve sivil toplum kuruluşlarına katılımı, hem duygusal destek sağlamakta hem de pratik kaynaklara erişimi kolaylaştırmaktadır. Kolektif dayanıklılık, kadınların bireysel mücadelelerini toplumsal değişim hareketlerine dönüştürme potansiyeli taşımaktadır.

Ancak dayanıklılık kavramının eleştirel bir perspektiften değerlendirilmesi gerekmektedir çünkü kavram son yıllarda politika söylemlerinde sıkça kullanılırken, bazen sorunlu anlamlar kazanabilmektedir. MacKinnon ve Derickson (2013), neoliberal dayanıklılık söyleminin yapısal eşitsizlikleri ve sistemik sorunları gizleyerek, bireyleri ve toplulukları zorluklarla başa çıkmaktan sorumlu tuttuğunu eleştirmiştir. Bu söylem, devletin ve diğer kurumların sorumluluğunu azaltırken, bireylerin ve toplulukların "dayanıklı" olmalarını beklemektedir. Örneğin, yeterli afet hazırlığı yapmayan bir devlet yerine, "dayanıklı olmayan" topluluklar suçlanabilmektedir. Bu yaklaşım, afetin toplumsal üretimini ve yapısal kırılganlıkları görmezden gelmektedir.

Feminist araştırmacılar, dayanıklılık söyleminin kadınlara ek yükler getirerek onların "süper kadın" olmalarını beklediğini ve yapısal değişim taleplerini marjinalleştirdiğini belirtmektedir (Bradshaw, 2015). Kadınların dayanıklı olmaları

beklentisi, onların her koşulda başa çıkmaları, hem ailelerinin hem de toplulukların bakımını üstlenmeleri ve şikayet etmeden zorluklarla mücadele etmeleri anlamına gelebilmektedir. Bu beklenti, kadınların yaşadıkları yapısal eşitsizlikleri, ayrımcılığı ve kaynaklara erişim engellerini görünmez kılmaktadır. Kadınların dayanıklı olmaları gerektiği söylemi, toplumsal cinsiyet eşitliği için yapısal değişimlerin gerekliliğini gölgeleyebilmektedir. Dolayısıyla, kadın girişimciliğinde dayanıklılıktan bahsederken, hem kadınların güçlü yönlerini ve aktörlüklerini tanımak hem de onları kırılgan kılan yapısal faktörleri değiştirme gerekliliğini vurgulamak önemlidir. Dayanıklılık, kadınların bireysel sorumluluğu değil, toplumun kolektif sorumluluğu olarak ele alınmalıdır.

2.2.YEREL EKONOMİK KALKINMA VE TOPLULUK TABANLI İYİLEŞME

Yerel ekonomik kalkınma, belirli bir coğrafi alanda ekonomik fırsatları artırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek için yerel aktörlerin ortak çabasını gerektiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Blakely ve Leigh, 2010). Bu tanım, kalkınmanın sadece yukarıdan aşağıya merkezi planlamayla değil, yerel dinamiklerin ve aktörlerin aktif katılımıyla gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Afet sonrası bağlamda yerel ekonomik kalkınma stratejileri, dışarıdan gelen yardıma aşırı bağımlılığı azaltmak ve yerel kapasiteleri güçlendirmek açısından kritik öneme sahiptir. Afet sonrası dönemde dış yardım kuruluşları genellikle acil ihtiyaçları karşılamada önemli roller oynarken, uzun vadeli iyileşme ve sürdürülebilir kalkınma yerel kapasitelerin harekete geçirilmesiyle mümkün olmaktadır.

Pike, Rodríguez-Pose ve Tomaney (2006), yerel ekonomik kalkınmanın başarısında beş temel faktörü vurgulamaktadır. İlk faktör olan yerel sahiplenme, kalkınma süreçlerinin yerel aktörler tarafından kontrol edilmesini ifade etmektedir. Dışarıdan dayatılan projeler yerine, yerelde tasarlanan ve yönetilen girişimlerin daha sürdürülebilir ve etkili olduğu görülmektedir. İkinci faktör olan katılımcı yönetişim, çok paydaşlı karar alma mekanizmalarını içermektedir. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve vatandaşların birlikte karar aldığı süreçler, daha kapsayıcı ve meşru sonuçlar üretmektedir.

Üçüncü faktör olan yerel kaynakların harekete geçirilmesi, içsel potansiyellerin kullanılmasına odaklanmaktadır. Her bölgenin kendine özgü kaynakları, becerileri, kültürel mirası ve doğal varlıkları bulunmaktadır ve bunların ekonomik değere

dönüştürülmesi yerel kalkınmanın temelini oluşturmaktadır. Dördüncü faktör olan ağ oluşturma, yerel, bölgesel ve ulusal bağlantıların kurulmasını kapsamaktadır. İzole topluluklar yerine, çeşitli ölçeklerde bağlantılı topluluklar daha fazla bilgi, kaynak ve fırsata erişebilmektedir. Beşinci ve son faktör olan yenilik ve öğrenme, sürekli uyum ve dönüşüm kapasitesini vurgulamaktadır. Değişen koşullara uyum sağlayabilen, yeni çözümler üretebilen ve deneyimlerinden öğrenebilen topluluklar daha başarılı olmaktadır.

Kadınların yerel ekonomik kalkınmadaki rolü, literatürde giderek daha fazla tanınmaktadır. Mayoux (2001), kadınların mikro ve küçük işletmelerinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda önemli sosyal ve politik faydalar sağladığını göstermiştir. Kadın girişimciler, gelirlerinin daha büyük bir kısmını çocuklarının eğitimi, sağlığı ve beslenme ihtiyaçlarına harcama eğilimindedir ve bu durum topluluk refahını doğrudan artırmaktadır. Erkek girişimcilerin gelirlerini daha bireysel harcamalara yönlendirme eğiliminde olduğu göz önüne alındığında, kadın girişimciliğinin desteklenmesi sadece kadınların güçlenmesine değil, aynı zamanda toplumsal kalkınmaya da katkı sağlamaktadır.

Topluluk tabanlı iyileşme yaklaşımı, afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde yerel toplulukların aktif katılımını ön plana çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, afetzedeleri pasif alıcılar olarak değil, iyileşme sürecinin aktif tasarımcıları ve uygulayıcıları olarak görmektedir. Anderson ve Woodrow (1998), "kapasiteler ve kırılganlıklar analizi" çerçevesini geliştirerek, toplulukların sadece ihtiyaçlarına değil, aynı zamanda mevcut kapasitelerine odaklanmanın önemine dikkat çekmiştir. Geleneksel afet müdahale yaklaşımları genellikle toplulukların neye ihtiyacı olduğuna odaklanırken, bu çerçeve toplulukların neye sahip olduğunu ve bu varlıkların nasıl güçlendirilebileceğini sorgulamaktadır.

Bu çerçeve, üç düzeyde analiz önermektedir. İlk düzey olan fiziksel ve maddi boyut, arazi, iklim, çevre, sağlık, beceriler, teknolojiler ve altyapıyı kapsamaktadır. Toplulukların hangi fiziksel varlıklara sahip olduğu ve bunların afet sonrasında nasıl kullanılabileceği bu düzeyde değerlendirilmektedir. İkinci düzey olan sosyal ve örgütsel boyut, ilişkileri, sosyal yapıları, karar alma süreçlerini ve liderlik yapılarını içermektedir. Toplulukların ne kadar organize olduğu, karar alma mekanizmalarının ne kadar kapsayıcı olduğu ve liderlik yapılarının ne kadar meşru olduğu bu düzeyde incelenmektedir. Üçüncü düzey olan motivasyonel ve tutumsal boyut, inançları, değerleri, kültürel normları ve topluluk psikolojisini kapsamaktadır. Toplulukların

geleceğe dair umutları, değişime açıklıkları ve kolektif eyleme istekleri bu düzeyde ele alınmaktadır.

Kadınların topluluk tabanlı iyileşme süreçlerindeki rolü, özellikle sosyal ve örgütsel boyutta belirgin olmaktadır. Kadınlar, topluluk örgütlenmeleri, dayanışma ağları ve kolektif eylem konusunda genellikle önemli roller üstlenmektedir. Chamlee-Wright (2010), Katrina Kasırgası sonrası New Orleans'taki Vietnam kökenli topluluk üzerine yaptığı ayrıntılı araştırmada, kadınların sosyal ağ oluşturma ve topluluk koordinasyonundaki merkezi rolünü belgelemiştir. Kilise grupları ve topluluk dernekleri aracılığıyla örgütlenen kadınlar, afet sonrası dağılan topluluk üyelerini yeniden bir araya getirme ve yeniden yerleşme kararlarını kolaylaştırma konusunda kritik rol oynamıştır. Bu kadınlar, telefon zincirleri kurarak iletişimi sürdürmüş, topluluk toplantıları organize etmiş ve kolektif karar alma süreçlerini yönetmiştir.

Chant (2014), gelişmekte olan ülkelerde kadınların örgütlenmesinin afet sonrası iyileşme kapasitesini nasıl güçlendirdiğini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Dayanışma grupları modeli, kadınlara sadece finansal sermaye değil, aynı zamanda sosyal sermaye ve kolektif güç sağlamıştır. Afetler sonrasında örgütlü kadın gruplarının örgütsüz kadınlara kıyasla daha hızlı toparlandığı ve birbirlerine daha etkili destek sağladığı gözlemlenmiştir. Örgütlü kadınlar, bilgi paylaşımı, kaynak mobilizasyonu ve kolektif sorun çözme konusunda avantaj elde etmektedir.

Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde, bireysel girişimciliğin yanı sıra topluluk tabanlı girişimcilik modelleri de önem kazanmaktadır. Topluluk tabanlı girişimler, özellikle kadınların kolektif örgütlenmesi yoluyla ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm üretme potansiyeline sahiptir (Peredo ve Chrisman, 2006). Bireysel girişimcilik modelleri rekabeti ve bireysel başarıyı vurgularken, topluluk tabanlı girişimcilik işbirliğini, dayanışmayı ve kolektif refahı ön plana çıkarmaktadır.

Kooperatifler, kadın dayanışma ağları ve topluluk işletmeleri, afet sonrası dönemde kadınların ekonomik toparlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu yapılar, sadece gelir yaratma amacına hizmet etmemekte, aynı zamanda sosyal destek, bilgi paylaşımı ve kolektif güçlenme için de önemli alanlar oluşturmaktadır. Gibson-Graham (2006), bu tür girişimleri "çeşitli ekonomiler" çerçevesinde kavramsallaştırarak, kapitalist pazarın dışındaki veya onunla yan yana var olan ekonomik pratiklerin önemini vurgulamıştır. Bu perspektif, ekonominin sadece kar odaklı piyasa ilişkilerinden ibaret olmadığını, dayanışma, karşılıklılık ve ortak değer

yaratımına dayanan alternatif ekonomik organizasyon biçimlerinin de var olduğunu göstermektedir.

Japonya'da 2011 Büyük Doğu Japonya Depremi sonrasında kadınların öncülük ettiği topluluk tabanlı işletmeler üzerine yapılan güncel araştırmalar, bu modelin uzun vadeli sürdürülebilirliği ve topluluk kapsayıcılığı arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır (Kobayashi ve Matsuoka, 2024). Araştırma, el sanatları ve işlenmiş gıda üretimi gibi alanlarda faaliyet gösteren kadın girişimlerinin, başlangıçta "iyileşme malları" olarak, yani topluluk iyileşmesine katkı sağlamak ve kadınlara meşguliyet yaratmak amacıyla başladığını, ancak zamanla profesyonel ve ticari işletmelere dönüştüğünü göstermiştir.

Bu dönüşümün başarılı olabilmesi için, organizasyonel güvenilirliğin kalite iyileştirme çabalarıyla artırılması, özel sektör şirketleriyle uzun vadeli sözleşmeler güvence altına alınması ve sürekli ürün geliştirme için girişimci bir ruh geliştirilmesi gerekmiştir. Ancak sürdürülebilirliğe ve profesyonelleşmeye öncelik verilmesi, genellikle topluluk kapsayıcılığının azalması pahasına gerçekleşmiştir. Beceri seviyelerindeki farklılıklar ve katılımcılar arasında uyumsuz değerler ve beklentiler, bazı üyelerin dışlanmasına veya kendi istekleriyle ayrılmalarına yol açmıştır. Profesyonelleşme sürecinde kalite standartlarını karşılayamayan veya daha az yoğun bir katılımı tercih eden üyeler, girişimden uzaklaşmıştır. Bu bulgu, topluluk tabanlı girişimciliğin karşılaştığı temel bir ikilemı ortaya koymaktadır: ekonomik sürdürülebilirlik ile sosyal kapsayıcılık arasındaki denge nasıl sağlanabilir?

Benzer şekilde, Endonezya'nın Banda Aceh bölgesinde 2004 tsunami sonrasında kurulan kadın kooperatifleri üzerine yapılan çalışmalar, topluluk tabanlı girişimlerin afet sonrası toparlanmada kritik rol oynadığını göstermiştir (Thornton ve Marques, 2013). Bu kooperatifler, kadınlara gelir yaratma fırsatlarının yanı sıra, sosyal etkileşim alanları ve karşılıklı destek ağları sağlamıştır. Tsunami sonrasında evlerini, ailelerini ve geçim kaynaklarını kaybeden kadınlar, kooperatifler aracılığıyla hem ekonomik hem de sosyal olarak yeniden ayağa kalkabilmiştir. Bu kooperatiflerde bir araya gelen kadınlar, sadece iş arkadaşları değil, aynı zamanda duygusal destek kaynakları haline gelmiştir.

Dayanışma ekonomisi kavramı, afet sonrası bağlamda özel bir önem taşımaktadır. Kawano (2013), dayanışma ekonomisini "kar maksimizasyonu yerine insan ihtiyaçlarını merkeze alan, demokratik katılıma ve ekolojik sürdürülebilirliğe dayanan ekonomik faaliyetler" olarak tanımlamaktadır. Kadınların öncülük ettiği yerel

gıda ağları, değişim çemberleri, topluluk destekli tarım gibi girişimler, geleneksel piyasa ekonomisine alternatif veya tamamlayıcı modeller sunmaktadır. Bu modeller, sadece ekonomik bir işlev görmemekte, aynı zamanda topluluk bağlarını güçlendirmekte ve sosyal sermaye inşa etmektedir.

Türkiye'de de kadın kooperatifleri, özellikle kırsal alanlarda geleneksel el sanatlarının ve yerel ürünlerin ekonomik değere dönüştürülmesinde önemli rol oynamaktadır. Van depremi (2011) sonrasında kurulan kadın kooperatiflerinin deneyimleri, kolektif örgütlenmenin afet sonrası ekonomik toparlanmadaki etkisini somut olarak göstermektedir (KAMER, 2013). Bu kooperatiflerde kadınlar, geleneksel dokuma, el işi ve gıda üretimi gibi alanlarda birlikte çalışarak hem gelir elde etmiş hem de afet travmasını kolektif bir iyileşme sürecine dönüştürmüştür.

Afet sonrası girişimcilik sadece ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda psikolojik bir toparlanma sürecidir. Bu iki boyut birbirinden ayrı düşünülemez çünkü psikolojik sağlık ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi için bir ön koşuldur. Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve anksiyete gibi ruh sağlığı sorunları, afet mağdurlarının ekonomik faaliyetlerini sürdürme kapasitelerini doğrudan etkilemektedir (Norris ve arkadaşları, 2002). Konsantrasyon güçlüğü, motivasyon kaybı, sosyal izolasyon ve gelecek kaygısı gibi semptomlar, girişimcilik faaliyetlerini zorlaştırmaktadır.

Kadınlar, afet sonrası dönemde erkeklerden daha yüksek oranda travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon yaşamaktadır (Ditlevsen ve Elklit, 2010). Bu fark, biyolojik olmaktan ziyade sosyal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bakım yükü, ekonomik güvencesizlik, şiddete maruz kalma riski ve destek mekanizmalarına sınırlı erişim, kadınların psikolojik kırılganlığını artırmaktadır. Kadınlar aynı anda hem kendi travmalarıyla hem de çocuklarının, yaşlıların ve diğer bağımlı aile üyelerinin travmalarıyla başa çıkmak zorunda kalmaktadır.

Travma odaklı yaklaşım, afet müdahalelerinde travmanın etkilerini anlamayı ve travmatize olmuş bireylere zarar vermeyecek şekilde hizmet sunmayı vurgulamaktadır (SAMHSA, 2014). Bu yaklaşım, güvenlik, güven, seçim, işbirliği ve güçlendirme gibi temel ilkelere dayanmaktadır. Güvenlik ilkesi, fiziksel ve duygusal olarak güvenli ortamlar yaratılmasını vurgularken, güven ilkesi şeffaf ve tutarlı hizmet sunumunu vurgulamaktadır. Seçim ilkesi, katılımcılara kararlar üzerinde kontrol tanınmasını, işbirliği ilkesi güç hiyerarşilerinin azaltılmasını ve güçlendirme ilkesi ise katılımcıların güçlü yönlerinin ve kapasitelerinin tanınmasını ifade etmektedir.

Girişimcilik desteklerinde travma odaklı yaklaşımın benimsenmesi, kadınların ihtiyaçlarına daha duyarlı programlar tasarlanmasını sağlamaktadır. Örneğin, katılımcılara zaman ve süreç konusunda esneklik tanımak, grup desteğini teşvik etmek, başarısızlığa karşı hoşgörülü olmak ve psikososyal desteği programın merkezine yerleştirmek, travma yaşamış kadınların girişimcilik sürecine katılımını kolaylaştırmaktadır. Katı iş planları ve sıkı zaman çizelgeleri yerine, esnek ve bireyselleştirilmiş yaklaşımlar benimsenmesi, travma yaşamış kadınların kendi hızlarında ilerleme yapmasına olanak tanımaktadır.

Psikolojik dayanıklılık kavramı, son yıllarda afet literatüründe merkezi bir konuma gelmiştir. Masten (2014), dayanıklılığı "ciddi tehdit veya zorluk karşısında olumlu uyum" olarak tanımlamakta ve bunun bireylerin doğuştan gelen bir özelliği değil, öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir kapasite olduğunu vurgulamaktadır. Bu perspektif, dayanıklılığı statik bir kişilik özelliği olmaktan çıkarıp dinamik bir süreç olarak ele almaktadır.

Bonanno (2004), travma sonrası dayanıklılığın dört temel yolunu tanımlamıştır: direnç, toparlanma, kronik bozukluk ve gecikmiş tepki. Direnç yolunda bireyler travmaya rağmen işlevselliklerini korurken, toparlanma yolunda işlevsellik kaybından sonra yeniden toparlanma gerçekleşmektedir. Kronik bozukluk yolunda uzun süreli işlevsellik kaybı yaşanırken, gecikmiş tepki yolunda ise travmaya verilen tepki gecikmektedir. Kadın girişimcilerin psikolojik dayanıklılığını desteklemek, afet sonrası ekonomik toparlanmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Ekonomik destek programlarının yanında ruh sağlığı hizmetlerinin entegre edilmesi, daha etkili sonuçlar üretmektedir.

Kolektif travma ve toplumsal iyileşme kavramları da önem taşımaktadır. Alexander (2012), kolektif travmayı "bir topluluğun sosyal dokusuna verilen derin zarar" olarak tanımlamaktadır. Afetler sadece bireyleri değil, tüm toplulukları travmatize etmektedir. Toplulukların kolektif olarak iyileşmesi, bireysel iyileşmeyi desteklemektedir çünkü bireyler izole olarak değil, sosyal bağlamlar içinde iyileşmektedir. Kadınların örgütlenmeleri, dayanışma grupları ve kolektif eylemler hem bireysel hem de topluluk düzeyinde iyileşmeyi hızlandırmaktadır. Travmayı paylaşmak, ortak anlamlar yaratmak ve birlikte eylemde bulunmak, hem psikolojik hem de sosyal iyileşmeyi desteklemektedir.

2.3. TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki ana deprem ve ardından gelen binlerce artçı sarsıntı, Türkiye'nin yaşadığı en yıkıcı afetlerden biri olmuştur. Bu depremler sadece fiziksel yıkımla değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutlarıyla da toplumu derinden sarsmıştır. AFAD (2023) verilerine göre, depremler 11 ili doğrudan etkilemiştir. Bu iller Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adana, Osmaniye, Kilis ve Elazığ'dır. Depremlerde 50 binden fazla kişi hayatını kaybetmiş, yüz binlerce bina yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Bu rakamlar, afetin büyüklüğünü ve etkisini anlamak için önemli olmakla birlikte, sayıların arkasındaki insani trajedinin ve acının ancak küçük bir göstergesidir.

Depremlerin ekonomik etkisi son derece çok boyutludur ve bu etkilerin tam olarak değerlendirilmesi yıllar alacaktır. Dünya Bankası (2023) tarafından hazırlanan hasar değerlendirme raporuna göre, doğrudan fiziksel hasarın değeri 34.2 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu rakam, yıkılan ve hasar gören binalar, altyapı, işyerleri ve kamu tesislerinin maddi değerini yansıtmaktadır. Ancak dolaylı ekonomik kayıplar, yani üretim kaybı, gelir kaybı ve istihdam kaybı gibi uzun vadeli etkiler, bu rakamı önemli ölçüde aşmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren 100 binden fazla işletme doğrudan zarar görmüştür. Bu işletmelerin bir kısmı tamamen yok olurken, bir kısmı ağır hasar almış ve faaliyetlerini durdurmuştur. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, özellikle de kayıt dışı çalışan mikro girişimler, bu süreçte en kırılgan olanlar olmuştur.

Toplumsal etkileri açısından bakıldığında, depremlerin yarattığı tahribat istatistiklerin çok ötesindedir. Depremler yaklaşık 14 milyon kişiyi, yani Türkiye nüfusunun yaklaşık altıda birini doğrudan etkilemiştir. AFAD (2023) verilerine göre, 3 milyondan fazla kişi geçici olarak yerinden edilmiş, çadır kentlerde ve konteyner kentlerde barınmak zorunda kalmıştır. Bu yerinden edilme süreci sadece fiziksel bir yer değiştirme değil, aynı zamanda sosyal ağların kopması, topluluk bağlarının zayıflaması ve aidiyet duygusunun kaybı anlamına gelmektedir. Okullar, hastaneler ve diğer kamu hizmetleri ciddi şekilde kesintiye uğramıştır. Eğitim hizmetlerinin durması çocukların gelişimini etkilemiş, sağlık hizmetlerinin aksaması kronik hastalığı olanlar ve hamile kadınlar için hayati riskler yaratmıştır.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, depremlerin kadınlar üzerindeki etkisinin erkeklere göre daha ağır olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların biyolojik olarak daha kırılgan olmasından değil, sosyal ve ekonomik yapıların kadınları daha dezavantajlı konumlara yerleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Kadın örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının raporları, afet sonrası dönemde kadınların karşılaştığı çok boyutlu zorlukları sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır (KAMER, 2023).

Ekonomik zorluklar açısından bakıldığında, kadınların büyük bir kısmının kayıt dışı sektörlerde çalışması, afet sonrası ekonomik destek programlarına erişimlerini ciddi şekilde zorlaştırmıştır. Resmi kayıtlarda görünmeyen kadınlar, iş kaybı tazminatları, kredi programları ve diğer destek mekanizmalarından yararlanamamıştır. Kadın girişimcilerin işyerleri ve stokları depremde yok olmuş, müşteri tabanları dağılmış ve ticari ağları kopmuştur. Evden yaptıkları el işi üretimi, küçük ölçekli gıda üretimi veya hizmet sektöründeki faaliyetleri bir anda sona ermiştir. Ekonomik kayıplar sadece maddi varlıkların kaybıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda yıllarca inşa edilen müşteri ilişkileri, iş birikimi ve pazar bilgisi de kaybolmuştur.

Barınma ve güvenlik konusu, kadınlar için özel bir endişe kaynağı olmuştur. Geçici barınma alanlarında kadınların özel alanları ve mahremiyetleri son derece kısıtlıdır. Ortak tuvaletler, yetersiz aydınlatma, kalabalık ortamlar ve güvenlik eksiklikleri, kadınların kendilerini güvende hissetmemelerine neden olmuştur. Kadına yönelik şiddet vakalarında artış rapor edilmiştir (UN Women, 2023). Afet sonrası dönemde ekonomik stresin, kalabalık yaşam koşullarının ve normal sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasının bir sonucu olarak, aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet artmıştır. Geçici barınma alanlarında şiddete maruz kalan kadınların sığınabilecekleri güvenli alanlar ve destek mekanizmaları yetersiz kalmıştır.

Bakım yükü konusunda, afet öncesinde de ağırlıklı olarak kadınlar tarafından üstlenilen çocuk, yaşlı ve engelli bakımı sorumluluğu, afet sonrasında daha da ağırlaşmıştır. Çocukların okullarının kapanması, yaşlıların sağlık hizmetlerine erişiminin zorlaşması ve engellilerin özel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlükler, kadınların bakım yükünü katlamıştır. Bu durum, kadınların ekonomik faaliyetlere katılımını ciddi şekilde sınırlamıştır. Girişimcilik faaliyetlerini yeniden başlatmak isteyen kadınlar, bakım sorumlulukları nedeniyle zaman ve enerji bulamadıklarını ifade etmiştir. Çocuk bakım hizmetlerinin, yaşlı bakım merkezlerinin ve diğer sosyal

destek sistemlerinin yok olması veya işlevsiz hale gelmesi, kadınları ev içine hapsetmiştir.

Psikolojik etki boyutunda, kadınların travma sonrası stres bozukluğu oranları erkeklerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ailenin kaybı, sevdiklerinin ölümü, evinin yıkılması ve geleceğe dair belirsizlik, kadınların psikolojik sağlığını derinden olumsuz etkilemiştir. Kadınlar, hem kendi kayıplarıyla hem de ailedeki diğer üyelerin kayıplarıyla başa çıkmak zorunda kalmıştır. Özellikle çocuklarını kaybeden annelerin yaşadığı derin acı ve travma, uzun vadeli ruh sağlığı sorunlarına yol açmaktadır. Ayrıca, belirsizlik ve kontrol kaybı hissi, kadınlarda anksiyete ve depresyon oranlarını artırmıştır. Ruh sağlığı hizmetlerine erişimin sınırlı olması, bu sorunların kronikleşmesine neden olmaktadır.

Son olarak, karar alma süreçlerinden dışlanma sorunu, afet sonrası dönemde de devam etmiştir. Yeniden yapılanma sürecinde oluşturulan koordinasyon mekanizmalarında, afet yönetimi kurullarında ve planlama süreçlerinde kadınların temsili yetersiz kalmıştır (Oxfam, 2023). Kadınların ihtiyaçları, öncelikleri ve perspektifleri karar alma süreçlerine yeterince yansımamıştır. Konut tasarımından barınma alanlarının düzenlenmesine, ekonomik destek programlarından geçim kaynaklarının yeniden inşasına kadar birçok alanda kadınların sesleri duyulmamıştır. Bu durum, yeniden yapılanma sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilmesine ve hatta derinleşmesine yol açma riski taşımaktadır.

2.3.1. Hatay Bölgesi Özelinde Durum Analizi

Hatay, 6 Şubat depremlerinden en ağır etkilenen illerden biridir ve yaşanan yıkımın boyutu gerçekten çok büyüktür. İl merkezinde tarihi kent dokusu büyük ölçüde hasar görmüş, kritik altyapılar çökmüş ve ekonomik faaliyet neredeyse tamamen durmuştur. Hatay Valiliği (2023) verilerine göre, ilde 49.000'den fazla bina yıkılmış veya ağır hasar görmüş, yaklaşık 250.000 kişi yerinden edilmiştir. Bu rakamlar, sadece fiziksel yapıların kaybını değil, aynı zamanda yüzyıllardır süregelen kentsel belleğin, kültürel mirasın ve sosyal dokunun büyük ölçüde tahrip edildiğini göstermektedir.

Hatay, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca ticaret ve kültürel etkileşimin merkezi olmuştur. Akdeniz kıyısında yer alan ve İpek Yolu'nun önemli duraklarından biri olan bölge, farklı medeniyetlerin buluşma noktası olmuştur. Bu tarihsel miras, günümüzde de bölgenin ekonomik ve kültürel yapısını şekillendirmektedir. Bölgenin

ekonomisi tarım, turizm, ticaret ve küçük ölçekli imalat sanayine dayanmaktadır. TÜİK (2022) verilerine göre, deprem öncesinde Hatay'da yaklaşık 35 bin işyeri faaliyet göstermekteydi. Bu işyerlerinin önemli bir kısmı aile işletmeleri ve mikro ölçekli girişimlerdir. Küçük ölçekli işletmelerin bölge ekonomisindeki bu ağırlığı, afet sonrası toparlanma sürecini hem daha zorlu hem de daha karmaşık hale getirmiştir.

Hatay Ticaret ve Sanayi Odası (2023) raporuna göre, depremler sonrasında işletmelerin %70'inden fazlası faaliyetlerini tamamen veya kısmen durdurmuştur. Kayıtlı işletmelerin %40'ı işyeri kaybı yaşamış, %30'u ağır hasar görmüştür. Kayıt dışı ekonominin yüksek olduğu bölgede, gerçek etkilenme oranının bu rakamlardan çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Kayıt dışı çalışan işletmeler resmi istatistiklere yansımadığı için, bu işletmelerin ve çalışanlarının yaşadığı kayıplar genellikle görünmez kalmaktadır. Özellikle evden yapılan üretim, küçük ölçekli ticaret ve hizmet sektöründeki kayıt dışı faaliyetler, bölge ekonomisinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Hatay'da kadınların ekonomik katılımı, Türkiye ortalamasının altındadır. TÜİK (2022) verilerine göre, kadınların işgücüne katılım oranı %26.8 iken (Türkiye ortalaması %34.3), istihdam oranı %23.1'dir. Bu düşük oranlar, kadınların ekonomik hayattan ne kadar dışlandığını göstermektedir. Ancak kayıt dışı istihdamın yüksek olması, gerçek katılım oranlarının bu istatistiklerin gösterdiğinden daha yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Kadınların önemli bir kısmı kayıt dışı sektörlerde, özellikle evde üretim ve hizmet sektöründe çalışmakta, ancak bu çalışma resmi istatistiklere yansımamaktadır.

Kadınların bölgedeki girişimcilik faaliyetleri genellikle belirli sektörlerde yoğunlaşmaktadır. TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, 2023) raporuna göre, kadın girişimciler özellikle birkaç temel alanda aktiftir. İlk olarak gıda üretimi alanında, ev yapımı reçel, salça, turşu, pekmez, künefe gibi geleneksel ürünlerin üretimi ve satışı kadınlar tarafından yürütülmektedir. Hatay mutfağının zenginliği ve UNESCO Gastronomi Şehri unvanı, bu alanda kadınların önemli bir rol oynamasını sağlamaktadır. Bu ürünler genellikle yerel pazarlarda, tanıdıklar arasında veya küçük ölçekli satış noktalarında pazarlanmaktadır.

İkinci olarak el sanatları alanında, örgü, nakış, dokuma gibi geleneksel el sanatları kadınların önemli uğraşlarından biridir. Antakya'nın mozaik geleneği ve bölgenin güçlü çeyiz kültürü, bu sektörü desteklemektedir. El yapımı ürünler hem yerel kullanım hem de turizm amaçlı satış için üretilmektedir. Üçüncü olarak güzellik

ve bakım hizmetleri sektöründe, kuaförlük, cilt bakımı ve estetik hizmetler özellikle genç kadın girişimcilerin tercih ettiği bir alandır. Bu alan, görece düşük sermaye gereksinimiyle başlanabilmesi ve kadınların geleneksel cinsiyet rollerine uygun görülmesi nedeniyle popülerdir.

Dördüncü olarak ticaret sektöründe, küçük ölçekli perakende satış, pazarcılık ve seyyar satıcılık faaliyetleri kadınlar tarafından yürütülmektedir. Son olarak eğitim hizmetleri alanında, özel dersler, kurslar, kreş ve gündüz bakımevi hizmetleri kadın girişimcilerin faaliyet gösterdiği alanlardandır. Bu sektörlerin ortak özelliği, genellikle düşük sermaye gereksinimiyle başlanabilmesi, evden veya küçük mekanlarda yürütülebilmesi ve bakım sorumluluklarıyla daha uyumlu olmasıdır.

Depremler, bu sektörlerdeki kadın girişimcileri derinden etkilemiştir. TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2023) raporuna göre, kadın girişimcilerin %65'i işyerlerini tamamen kaybetmiş, %20'si ağır hasar görmüştür. İşyerleri ayakta kalan kadınların ise %80'i müşteri kaybı nedeniyle gelirlerinde ciddi düşüş yaşamıştır. Bölgeden yaşanan yoğun göç, yerel talebi keskin şekilde azaltmıştır. Deprem öncesinde düzenli müşterilere hizmet veren kadın girişimciler, müşterilerinin bölgeyi terk etmesiyle pazar kaybı yaşamıştır. Evlerini kaybeden ve geçici barınma alanlarına yerleşen kadınlar, üretim araçlarına, stoklarına ve iş yerlerine erişimlerini kaybetmiştir.

Afet sonrası dönemde ekonomik yapıda önemli değişimler yaşanmıştır. İnşaat sektörü yıkımın ardından yeniden yapılanma ihtiyacı nedeniyle canlanırken, turizm ve ticaret sektörleri ciddi durgunluk yaşamaktadır. GAPGIAD (Güneydoğu Anadolu Genç İşadamları Derneği, 2023), deprem sonrası ilk altı ayda bölgede 15.000'den fazla yeni işyerinin açıldığını, ancak bunların çoğunun geçici nitelikte olduğunu belirtmektedir. Bu yeni işyerleri çoğunlukla inşaat, yemek hizmeti ve acil ihtiyaç maddelerinin satışı gibi alanlarda açılmıştır. Ancak bu canlanma, kadın girişimcilerin geleneksel olarak faaliyet gösterdiği sektörlere yansımamıştır.

Kadın girişimciler açısından bakıldığında, kriz içinde bazı yeni fırsatlar da ortaya çıkmıştır. Geçici barınma alanlarında yemek hizmeti, temizlik hizmeti, çocuk bakımı gibi alanlarda kadınların yeni girişimler başlattığı gözlemlenmektedir. Konteyner kentlerde yaşayan binlerce insanın günlük ihtiyaçlarını karşılamak için ev yapımı yemek satışı, çamaşır yıkama hizmeti ve çocuk bakımı gibi faaliyetler başlamıştır. Ayrıca, fiziksel altyapının hasar görmesi nedeniyle dijital platformlar üzerinden e-ticaret yapan kadın girişimcilerin sayısında artış olmuştur (KAGIDER,

2023). Sosyal medya üzerinden sipariş alan ve kargo ile ürün gönderen kadın girişimciler, coğrafi sınırlamaları aşarak daha geniş pazarlara ulaşma fırsatı bulmuştur.

Hatay, Türkiye'nin en çok kültürlü illerinden biridir ve bu özellik bölgenin en belirgin karakteristiğidir. Bölgede Türk, Arap, Kürt, Ermeni, Süryani toplulukları ile Alevi, Sünni, Ortodoks ve Katolik inançlarına mensup gruplar bir arada yaşamaktadır. Bu kültürel çeşitlilik, bölgenin sosyal dokusunu zenginleştirirken, afet sonrası toparlanma sürecinde hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır. Farklı kültürel grupların birlikte yaşama deneyimi, güçlü bir dayanışma potansiyeli sunarken, dil engelleri, farklı bilgi kanallarına erişim ve kültürel normların farklılığı da bazı zorluklar doğurmaktadır.

Suriye iç savaşı sonrasında Hatay, en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan illerden biri haline gelmiştir. GİGM (2023) verilerine göre, deprem öncesinde Hatay'da yaklaşık 450 bin Suriyeli geçici koruma altında bulunmaktaydı. Bu nüfus, il toplam nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturmakta ve yerel ekonominin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Suriyeli mülteciler özellikle küçük ölçekli ticaret, gıda üretimi ve hizmet sektörlerinde aktif rol oynamaktadır. Suriyeli kadın girişimciler, geleneksel Suriye mutfağı ürünleri, el işleri ve küçük ölçekli ticaret alanlarında faaliyet göstermektedir.

Çok kültürlülük ve afet dayanıklılığı arasındaki ilişki, akademik literatürde giderek daha fazla ilgi görmektedir. Aldrich ve Meyer (2015), etnik çeşitliliğin afet sonrası toparlanma üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, homojen toplulukların güçlü bağlantılara, yani grup içi sosyal sermayeye sahip olduğunu, ancak çeşitli toplulukların köprü kurucu bağlantılar, yani gruplar arası sosyal sermaye açısından avantajlı olabileceğini göstermiştir. Hatay'da farklı etnik ve dini gruplar arasındaki tarihsel birlikte yaşama deneyimi ve karşılıklı saygı kültürü, afet sonrası dayanışma için güçlü bir temel oluşturmaktadır. Deprem sonrasında farklı toplulukların birbirlerine yardım ettiği, kilise, cami ve diğer dini mekanların herkese açıldığı ve kültürel sınırların aşıldığı birçok örnek gözlemlenmiştir.

Ancak çok kültürlü yapı, bazı özel zorluklar da yaratmaktadır. Dil engelleri, farklı bilgi kanallarına erişim ve kültürel normların girişimcilik üzerindeki farklı etkileri bu zorluklardandır. Örneğin, Arapça konuşan kadınların Türkçe bürokratik süreçlerde yaşadığı zorluklar, destek programlarından yararlanmalarını ciddi şekilde engelleyebilmektedir. Başvuru formları, resmi yazışmalar ve bilgilendirme toplantıları genellikle Türkçe yapıldığı için, Arapça konuşan kadınlar bu süreçlere erişimde

zorlanmaktadır. Benzer şekilde, bazı kültürel topluluklarda kadınların girişimciliğine yönelik daha muhafazakar tutumlar, kadınların ekonomik faaliyetlerini sınırlayabilmektedir. Bazı topluluklarda kadınların kamusal alanda görünür olması veya erkeklerle iş ilişkilerine girmesi hoş karşılanmamakta, bu da kadınların girişimcilik faaliyetlerini kısıtlamaktadır.

Yerel ekonomi ve geleneksel üretim açısından bakıldığında, Hatay'ın zengin mutfak kültürü ve el sanatları geleneği, kadın girişimciliği için önemli bir potansiyel sunmaktadır. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'nda "Gastronomi" kategorisinde yer alan Hatay, künefe, cezerye, zahter, süryani sabunu gibi geleneksel ürünleriyle dünya çapında tanınmaktadır (UNESCO, 2017). Bu geleneksel bilgi ve beceriler, çoğunlukla kadınlar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Anneler kızlarına, büyükanneler torunlarına bu tarifleri, teknikleri ve sırları öğretmektedir. Afet sonrası dönemde, bu kültürel mirasın korunması ve ekonomik değere dönüştürülmesi, hem yerel ekonominin canlanması hem de kültürel kimliğin sürdürülmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Ancak depremler sonrasında yaşlı nüfusun kaybı ve bölgeden yaşanan yoğun göç, bu geleneksel bilginin kaybolma riskini de beraberinde getirmektedir. Geleneksel tarifleri ve teknikleri bilen yaşlı ustalar depremde hayatını kaybetmiş veya bölgeden göç etmiştir. Genç neslin bu bilgiyi öğrenme fırsatı giderek azalmaktadır. Bu nedenle, geleneksel bilginin belgelenmesi, genç kuşaklara aktarılması ve ekonomik değere dönüştürülmesi acil bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Coğrafi işaretler ve yerel ürün markalaşması, Hatay'ın geleneksel ürünlerinin korunması ve ekonomik değerinin artırılması için önemli araçlardır. Türk Patent ve Marka Kurumu (2024) verilerine göre, Hatay'dan çeşitli ürünler coğrafi işaret tescili almıştır. Coğrafi işaret, bir ürünün belirli bir coğrafi bölgeden geldiğini ve o bölgeye özgü niteliklere sahip olduğunu gösteren bir koruma mekanizmasıdır. Kadın girişimcilerin bu sistemlerden yararlanabilmesi için bilgilendirme ve destek mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Coğrafi işaretli ürünler daha yüksek fiyatlarla satılabilmekte ve pazarda daha güçlü bir konuma sahip olmaktadır.

Türkiye'de afet yönetimi, 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2009) çerçevesinde yürütülmektedir. AFAD, afet öncesi, sırası ve sonrası tüm faaliyetleri koordine etmekle görevlidir. Ancak mevcut yasal çerçevede toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimine yönelik özel hükümler oldukça sınırlıdır. Afet yönetimi planları ve

uygulamaları genellikle toplumsal cinsiyete nötr bir dille hazırlanmakta, kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaçları, kırılganlıkları ve kapasiteleri yeterince dikkate alınmamaktadır.

6 Şubat depremleri sonrasında, hükümet tarafından çeşitli destek paketleri açıklanmıştır. Bu paketler geniş bir yelpazede farklı ihtiyaçlara cevap vermeyi amaçlamaktadır. Konut desteği kapsamında hak sahiplerine konut tahsisi veya kira yardımı sağlanmaktadır. İşletme destekleri kapsamında zarar gören işletmelere kredi, hibe ve vergi ertelemesi gibi mali kolaylıklar sunulmaktadır. İstihdam destekleri kapsamında işsizlik sigortası ve kısa çalışma ödeneği gibi mekanizmalar devreye sokulmuştur. Sosyal yardımlar kapsamında ise nakdi ve ayni yardımlar yapılmaktadır.

Kadın girişimcilere yönelik özel destek mekanizmaları da oluşturulmuştur. KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 2023), deprem bölgesindeki kadın girişimcilere yönelik özel hibe programları başlatmıştır. Bu programlar kapsamında, kadın girişimcilere işyeri kirası desteği, donanım desteği ve işletme sermayesi hibesi sağlanmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023), kadın danışma merkezleri aracılığıyla psikososyal destek sağlamaktadır. Bu merkezler, travma yaşamış kadınlara psikolojik danışmanlık, hukuki bilgilendirme ve sosyal destek hizmetleri sunmaktadır.

Ancak bu desteklerin etkinliği ve ulaşılabilirliği ciddi şekilde tartışmalıdır. KAMER (2023), özellikle kayıt dışı çalışan kadınların ve küçük ölçekli girişimcilerin bu desteklere erişimde büyük zorluk çektiğini rapor etmektedir. Bürokratik süreçlerin karmaşıklığı, belge eksikliği ve bilgi kirliliği, kadınların desteklerden yararlanmasını engelleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Birçok kadın, hangi desteklere başvurabileceğini, nasıl başvuracağını ve hangi belgeleri hazırlaması gerektiğini bilmemektedir. Resmi kayıtları olmayan, vergi mükellefi olmayan veya iş yeri ruhsatı bulunmayan kadınlar, destek programlarının dışında kalmaktadır.

Uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler'in Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030), afet risk azaltma politikalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin entegrasyonunu açıkça vurgulamaktadır. Çerçeve, kadınların afet risk yönetiminde liderlik rollerini güçlendirmeyi ve toplumsal cinsiyete duyarlı risk değerlendirmeleri yapmayı önermektedir (UNDRR, 2015). Sendai Çerçevesi, afet yönetiminde kadınların sadece kırılgan gruplar olarak değil, aynı zamanda değişim aktörleri olarak görülmesini teşvik etmektedir. Avrupa Birliği'nin afet yönetimi politikaları da toplumsal cinsiyet eşitliğinin entegrasyonunu hedeflemektedir.

Türkiye'nin AB uyum süreci kapsamında bu standartların benimsenmesi ve ulusal politikalara entegre edilmesi beklenmektedir. Bu uluslararası çerçeveler, Türkiye'nin afet yönetimi politikalarının geliştirilmesi için önemli kılavuzlar sunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
METODOLOJİ

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılarak tasarlanmıştır. Fenomenolojik araştırma, bireylerin belirli bir olguya ilişkin yaşanmış deneyimlerinin özünü ve anlamını anlamayı amaçlar (Creswell, 2013). Bu çalışmada incelenen olgu, afet sonrası kadın girişimciliği deneyimidir. 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Hatay'da kadın girişimcilerin yaşadıkları süreçleri, karşılaştıkları zorlukları, geliştirdikleri stratejileri ve bu deneyimin onlar için taşıdığı anlamları derinlemesine anlamak için fenomenolojik yaklaşım uygun görülmüştür. Bu yaklaşım, kadınların kendi seslerini duyurmalarına, öznel deneyimlerini paylaşmalarına ve afet sonrası girişimcilik olgusunun çok boyutlu doğasını ortaya koymaya imkan tanımaktadır.

Araştırma, yorumlayıcı fenomenoloji geleneğine dayanmaktadır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009). Bu gelenek, katılımcıların deneyimlerini anlamaya çalışırken araştırmacının da bu deneyimleri yorumlama sürecine dahil olduğunu kabul eder. Dolayısıyla bu çalışmada ortaya çıkan bulgular, hem katılımcıların yaşanmış deneyimlerini hem de araştırmacının bu deneyimlere ilişkin yorumlarını içermektedir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi, afet yönetimi literatüründe yaygın olarak kabul edilen zamansal modele dayanmaktadır (Neal, 1997). Bu model afet sürecini dört aşamada ele alır: afet öncesi hazırlık ve azaltma, kriz aşaması, yardım aşaması ve yeniden yapılanma aşaması. Her aşamada kadınların deneyimleri ve ihtiyaçları farklılaşmakta, dolayısıyla politika ve müdahalelerin bu farklılıkları dikkate alması gerekmektedir. Araştırmanın teorik çerçevesi, Brush, de Bruin ve Welter'in (2009) toplumsal cinsiyete duyarlı girişimcilik modeli ile Norris ve arkadaşlarının (2008) topluluk dayanıklılığı modelini birleştirmektedir. Bu çerçevede, afet sonrası kadın girişimciliğini etkileyen faktörler dört düzeyde ele alınmaktadır: bağlamsal faktörler (afet şiddeti, toplumsal cinsiyet normları), bireysel faktörler (eğitim, beceri, dayanıklılık), sosyal faktörler (sosyal sermaye, aile desteği) ve kurumsal faktörler (yasal çerçeve, destek programları). Girişimcilik süreci, Williams ve Shepherd'ın (2016) kriz girişimciliği modelinden hareketle fırsat tanıma, kaynak harekete geçirme ve işletme kurma aşamalarını içermektedir.

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılarak oluşturulmuştur (Patton, 2002). Bu yöntem, göreli olarak küçük bir örneklem oluşturarak çalışılan probleme ilişkin çeşitliliği maksimum derecede yansıtmayı amaçlar. Katılımcıların seçiminde demografik çeşitlilik (yaş, eğitim, medeni durum, çocuk sayısı), girişimcilik çeşitliliği (sektör, işletme ölçeği, iş modeli, kayıt durumu, deneyim süresi) ve afet deneyimi çeşitliliği (fiziksel hasar düzeyi, iş kaybı, can kaybı, barınma durumu, göç durumu) kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Örnekleme süreci kartopu örnekleme tekniği ile desteklenmiştir.

Araştırmaya toplam **20 kadın girişimci** katılmıştır. Katılımcıların seçiminde **teorik doyum** (theoretical saturation) ilkesi göz önünde bulundurulmuştur (Glaser ve Strauss, 1967). On beşinci görüşmeden sonra yeni temalar ortaya çıkmamaya başlamış, yirminci görüşme ile veri doygunluğuna ulaşıldığı değerlendirilmiştir.

Katılımcıların demografik ve girişimcilik özellikleri Tablo 1'de özetlenmiştir:

Tablo 1.
Katılımcıların Demografik ve Girişimcilik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Sektör	İşletme Tipi	Deneyim (Yıl)
G1	57	İlkokul	Evli	3	Gıda (Künefe)	Dükkan	20+
G2	45	Lise	Evli	2	El sanatları	Kooperatif	8
G3	40	İlkokul	Evli	3	El sanatları/Gıda	Ev atölyesi	12
G4	38	Lise	Evli	2	Pazarcılık	Seyyar	6
G5	35	Üniversite	Evli	2	Mimarlık	Serbest	10
G6	42	İlkokul	Evli	4	Gıda üretimi	Ev	15
G7	48	Ortaokul	Dul	2	Tekstil/Dikiş	Ev atölyesi	18
G8	33	Lise	Evli	1	Kuaförlük	Dükkan	5
G9	51	İlkokul	Evli	3	Tarım/Sera	Sera	25
G10	29	Üniversite	Bekar	0	E-ticaret/Takı	Online	3
G11	44	Lise	Evli	2	Eğitim	Evde özel ders	7
G12	39	Üniversite	Evli	1	Danışmanlık	Ofis/Online	9

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Sektör	İşletme Tipi	Deneyim (Yıl)
G13	55	İlkokul	Evli	4	Hayvancılık	Küçükbaş	30
G14	31	Üniversite	Evli	1	Pastane/Cafe	Ortak işletme	4
G15	47	Ortaokul	Evli	3	Temizlik	Hizmet işletmesi	11
G16	36	Lise	Boşanmış	2	Güzellik salonu	Ev/Salon	8
G17	52	İlkokul	Dul	3	Ev yemekleri	Sipariş usulü	20
G18	28	Üniversite	Bekar	0	Sosyal medya	Bağımsız	2
G19	41	Lise	Evli	2	Kırtasiye	Dükkân	13
G20	49	Ortaokul	Evli	3	Terzilik	Atölye	22

Araştırmaya katılan 20 kadın girişimcinin demografik özellikleri incelendiğinde, yaş dağılımı açısından katılımcıların çoğunluğunun orta yaş grubunda olduğu görülmektedir. Katılımcıların %35'i (7 kişi) 31-40 yaş aralığında, %35'i (7 kişi) 41-50 yaş aralığında, %20'si (4 kişi) 51 yaş ve üzerinde, %10'u (2 kişi) ise 20-30 yaş aralığındadır.

Eğitim düzeyi açısından bakıldığında, katılımcıların %40'ı (8 kişi) ilkokul mezunu, %30'u (6 kişi) lise mezunu, %15'i (3 kişi) ortaokul mezunu ve %15'i (3 kişi) üniversite mezunudur. Bu dağılım, katılımcıların eğitim seviyelerinde önemli bir çeşitlilik olduğunu göstermektedir.

Medeni durum açısından katılımcıların büyük çoğunluğu evlidir. Katılımcıların %80'i (16 kişi) evli, %10'u (2 kişi) bekar, %10'u (2 kişi) dul ve %5'i (1 kişi) boşanmıştır.

Sektör dağılımı incelendiğinde, katılımcıların farklı iş alanlarında faaliyet gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların %25'i (5 kişi) gıda sektöründe, %25'i (5 kişi) hizmet sektöründe, %20'si (4 kişi) el sanatları ve tekstil alanında, %10'u (2 kişi) ticaret sektöründe, %10'u (2 kişi) tarım ve hayvancılık alanında, %10'u (2 kişi) ise dijital ve

yaratıcı iş alanlarında çalışmaktadır. Bu çeşitlilik, araştırmanın farklı sektörlerdeki kadın girişimcilerin deneyimlerini yansıtmasını sağlamaktadır.

3.1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın temel veri toplama aracı, **yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme**dir. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden belirlenmiş sorular çerçevesinde yürütülmekle birlikte, görüşme akışına göre esneklik sağlayan, derinlemesine sondaj sorularının sorulmasına izin veren bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Veri toplama süreci Mart-Haziran 2025 tarihleri arasında, yaklaşık 4 aylık bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Araştırma için Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır (Tarih: [05.12.2024], Karar No: [16]).

Görüşme formu geliştirilirken şu adımlar izlenmiştir:

1. **Literatür Taraması:** Afet sonrası kadın girişimciliği, toplumsal cinsiyet ve afet, kriz girişimciliği literatürü incelenmiş, benzer çalışmalarda kullanılan görüşme soruları gözden geçirilmiştir.
2. **Teorik Çerçeve:** Araştırma sorularından yola çıkarak, kavramsal model temel alınarak soru havuzu oluşturulmuştur.
3. **Uzman Görüşü:** Taslak form, nitel araştırma metodolojisi, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve afet yönetimi alanlarında çalışan üç akademisyene sunulmuş, görüşleri alınmıştır.
4. **Pilot Görüşme:** İki kadın girişimci ile pilot görüşmeler yapılmış, soruların anlaşılırlığı, sıralaması ve süresi test edilmiştir.
5. **Revizyon:** Pilot görüşmelerden elde edilen geri bildirimler doğrultusunda form son haline getirilmiştir.

Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu altı ana bölümden oluşmaktadır: giriş ve afet öncesi girişimcilik deneyimi, deprem anı ve kriz dönemi, yeniden başlama süreci, deneyimin anlamı ve etkileri ile politika ve öneriler. Giriş bölümünde katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş, gönüllü katılım ve etik konular açıklanmış ve demografik bilgiler toplanmıştır. Afet öncesi girişimcilik deneyimi bölümünde, katılımcıların iş kurma süreçleri, motivasyonları, karşılaştıkları zorluklar ve işlerinden elde ettikleri kazanımlar sorgulanmıştır. Deprem anı ve kriz dönemi bölümünde, deprem deneyimi,

işyerinin durumu, ilk günlerde alınan öncelikler, psikolojik durum ve aile-iş dengesi ele alınmıştır. Yeniden başlama süreci bölümünde, işe devam etme kararı, geçilen aşamalar, karşılaşılan zorluklar, ulaşılan destekler ve yapılan değişiklikler tartışılmıştır. Deneyimin anlamı ve etkileri bölümünde, sürecin yarattığı değişiklikler, işin anlamı, rollerdeki değişimler ve öğrenilen dersler incelenmiştir. Son bölümde ise alınan desteklerin yeterliliği, politika önerileri ve diğer kadınlara tavsiyeler sorulmuştur. Her ana soru için "Biraz daha açar mısınız?", "Örnek verebilir misiniz?", "O zaman ne hissettiniz?" gibi sondaj soruları kullanılarak derinlemesine bilgi elde edilmiştir.

Görüşme öncesinde katılımcıların demografik ve girişimcilik özelliklerini sistematik olarak kaydetmek için kısa bir demografik bilgi formu doldurulmuştur. Bu form katılımcıların yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı, sektör, işletme tipi, girişimcilik deneyimi süresi, kayıt durumu, deprem öncesi ve sonrası işletme durumu ile afetten etkilenme düzeyi gibi bilgileri içermektedir.

Katılımcılara ulaşım için üç farklı yöntem kullanılmıştır: yerel kadın dernekleri (KEDV, Kadın Dayanışma Derneği), KOSGEB Hatay ofisi ve Esnaf ve Sanatkarlar Odası aracılığıyla ilk kontaklar sağlanmış, ardından kartopu yöntemiyle ilk katılımcıların yönlendirmeleri takip edilmiş ve pazarlarda, kooperatiflerde ve işyerlerinde doğrudan görüşme talepleri yapılmıştır.

Görüşmeler, katılımcıların rahatlığı göz önünde bulundurularak tercih ettikleri mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin 12'si işyerlerinde, 5'i evlerde, 2'si kooperatif veya dernek binasında, 1'i ise kamuya açık bir mekânda yapılmıştır. Görüşme süreleri 42 dakika ile 135 dakika arasında değişmekte olup, ortalama görüşme süresi 60 dakikadır.

Veri kaydı için ses kaydı ve saha notları kullanılmıştır. Katılımcılardan 18'i ses kaydına izin vermiş, ses kaydını istemeyen 2 katılımcı ile yapılan görüşmelerde detaylı notlar tutulmuştur. Tüm görüşmelerde saha notları alınmış, özellikle işyeri ziyaretlerinde çevre, işletme koşulları ve etkileşimler gözlem notları olarak kaydedilmiştir. Ayrıca her görüşme sonrasında araştırmacı, kendi düşüncelerini, duygularını, olası önyargılarını ve görüşmenin akışını içeren notlar tutmuştur. Bu notlar, veri analizi sürecinde araştırmacının subjektifliğini kontrol altına almak için kullanılmıştır.

3.2. VERİ ANALİZİ

3.2.1. Tematik Analiz

Verilerin analizi için Braun ve Clarke'nin (2006) altı aşamalı tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel veri setlerinde temaları tanımlama, analiz etme ve raporlama için kullanılan bir yöntemdir. İlk aşamada verilere aşinalık kazanmak amacıyla tüm transkriptler en az iki kez okunmuş, ilk izlenimler ve tekrarlayan ifadeler not edilmiş, ses kayıtları yeniden dinlenerek bağlam ve ton hatırlanmış, saha ve refleksif notlar gözden geçirilmiştir. İkinci aşamada ilk kodların oluşturulması için veriler satır satır okunarak anlamlı birimler kodlanmış, hem tümdengelim (literatürden gelen) hem de tümevarım (veriden çıkan) kodlar kullanılmış ve MAXQDA yazılımı kullanılarak sistematik kodlama yapılmıştır. Üçüncü aşamada temaların aranması sürecinde kodlar anlamsal benzerliklerine göre gruplandırılmış, potansiyel temalar ve alt temalar belirlenmiş, kodlar arası ilişkiler haritalandırılmıştır. Dördüncü aşamada temaların gözden geçirilmesi kapsamında temalar ilgili veri segmentleriyle birlikte yeniden okunmuş, temaların içsel tutarlılığı ve temalar arası farklılaşma kontrol edilmiş, bazı temalar birleştirilmiş ve bazıları alt temalara ayrılarak 9 ana tema ve 45 alt tema netleştirilmiştir. Beşinci aşamada temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi için her tema detaylı olarak tanımlanmış, temaların özü ve kapsamı belirlenmiş, temalar araştırma soruları ile ilişkilendirilmiş ve temsili alıntılar seçilmiştir. Son aşamada raporun yazılması sürecinde temalar ve alt temalar mantıksal bir sırada düzenlenmiş, her tema zengin alıntılarla desteklenmiş ve bulgular literatürle ilişkilendirilmiştir.

Veri yönetimi ve analizi için MAXQDA nitel veri analiz yazılımı kullanılmıştır. Bu yazılım, büyük veri setlerinin sistematik olarak kodlanmasını, organize edilmesini ve görselleştirilmesini sağlamaktadır.

Araştırmanın geçerliği ve güvenirliği, nitel araştırma kriterlerine uygun olarak inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirlik boyutlarında değerlendirilmiştir (Lincoln ve Guba, 1985). İnandırıcılığı sağlamak için araştırmacı veri toplama sürecinde (4 ay) farklı özelliklere sahip katılımcılarla sürekli etkileşim içinde olmuş ve bazı katılımcılarla birden fazla görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme sonrasında transkriptler katılımcılara gönderilmiş ve kendi ifadelerini doğru yansıtıp yansıtmadığı sorulmuştur. 14 katılımcı geri dönüş yapmış ve küçük düzeltmeler talep etmiştir. Kodlama ve tema oluşturma sürecinde danışman ve nitel araştırma deneyimi

olan bir meslektaş ile düzenli toplantılar yapılmış, kodlar ve temalar tartışılmıştır. Aktarılabilirliği sağlamak için araştırma bağlamı, katılımcı özellikleri ve veri toplama süreci detaylı olarak açıklanmıştır. Tutarlılık için araştırma sürecinin tüm aşamaları sistematik olarak belgelenmiş ve kodlama şeması tutarlı bir şekilde uygulanmıştır. Doğrulanabilirlik için ise tüm araştırma süreci, ham veriler, kodlar, temalar ve analiz notları denetim izi oluşturacak şekilde saklanmıştır.

3.2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır ve bu sınırlılıkların açıkça belirtilmesi, bulguların doğru bir şekilde değerlendirilmesi açısından önemlidir. İlk olarak, araştırma coğrafi açıdan sınırlıdır çünkü sadece Hatay ilinde gerçekleştirilmiştir. Diğer depremzede illerdeki kadın girişimcilerin deneyimleri, yerel bağlamların farklılığı, ekonomik yapının özellikleri ve kültürel dinamiklerin çeşitliliği nedeniyle Hatay'dakilerden farklı olabilir. Örneğin, Kahramanmaraş, Gaziantep veya Adıyaman'daki kadın girişimcilerin karşılaştığı zorluklar ve geliştirdikleri stratejiler, Hatay'ın çok kültürlü yapısından ve gastronomi şehri kimliğinden kaynaklanan özelliklerden farklılaşabilir.

İkinci olarak, araştırma zamansal açıdan da sınırlıdır. Veriler depremden yaklaşık bir ila bir buçuk yıl sonra toplanmıştır. Bu zaman dilimi, acil müdahale döneminin geride kaldığı ancak uzun vadeli iyileşmenin henüz tamamlanmadığı bir ara döneme denk gelmektedir. Daha erken dönemde, yani depremden hemen sonraki ilk aylarda yapılacak bir araştırma, kadınların yaşadığı akut travma, acil ihtiyaçlar ve kriz yönetimi stratejilerini daha detaylı ortaya koyabilirdi. Benzer şekilde, depremden üç veya beş yıl sonra yapılacak araştırmalar, uzun vadeli toparlanma süreçlerini, kalıcı değişimleri ve uyum stratejilerinin sonuçlarını gösterebilir.

Üçüncü olarak, örneklem açısından sınırlılıklar bulunmaktadır. Nitel araştırmanın doğası gereği, bulgular 20 katılımcının deneyimleriyle sınırlıdır ve istatistiksel anlamda tüm kadın girişimcilere genellenemez. Nitel araştırmalar derinlemesine anlayış sağlarken, nicel araştırmaların sunduğu genellenebilirlik özelliğine sahip değildir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, Hatay'daki kadın girişimcilerin deneyimlerine dair zengin ve detaylı bir anlayış sunmakla birlikte, tüm kadın girişimci popülasyonunu temsil ettiği iddia edilemez.

Dördüncü olarak, en kırılgan durumda olan kadınlara ulaşmak son derece zor olmuştur. Tamamen işini kaybetmiş, bölgeden göç etmiş veya ciddi psikolojik çöküntü

yaşayan kadınların araştırmaya katılımı sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla, bulgular göreli olarak "başarılı" veya "ayakta kalabilmiş" kadınların deneyimlerini yansıtıyor olabilir. En ağır travma yaşayan ve en derin ekonomik kayıplar yaşayan kadınların sesleri, bu araştırmada yeterince duyulmamış olabilir. Bu durum, bulguların afet sonrası kadın girişimciliğinin en zorlu yönlerini tam olarak yansıtmaması riskini taşımaktadır.

Beşinci olarak, dil açısından bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Görüşmeler Türkçe ve Arapça yapılmıştır. Dil sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda düşüncelerin, duyguların ve deneyimlerin ifade edildiği bir ortamdır. Kendi ana dilinde konuşamayan katılımcıların bazı nüansları, duyguları veya deneyimleri tam olarak aktaramamış olması mümkündür.

Son olarak, tüm çabalara rağmen, araştırmacının kendi bakış açısı, değerleri ve yorumlamaları bulguları bir dereceye kadar etkilemiş olabilir. Nitel araştırmalarda araştırmacının kendisi bir araştırma aracıdır ve tamamen objektif bir konumda durmak mümkün değildir. Araştırmacının Hatay'la olan bağlantısı, deprem deneyimi, toplumsal cinsiyet perspektifi ve akademik arka planı, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması süreçlerinde belirli bir perspektif oluşturmuştur. Bu perspektif zengin anlayışlar sağlarken, aynı zamanda bazı görme biçimlerini de sınırlamış olabilir.

3.3.BULGULAR

Bu bölümde, 20 kadın girişimci ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular, tematik analiz yöntemiyle belirlenen 9 ana tema altında sunulmaktadır. Her tema, alt temalarıyla birlikte detaylı olarak ele alınmış ve katılımcıların doğrudan alıntılarıyla zenginleştirilmiştir. Bulgular, araştırma sorularına yanıt verecek şekilde yapılandırılmıştır.

3.3.1. Tema Haritası

Şekil 1.
Ana Temaların Görsel Haritası

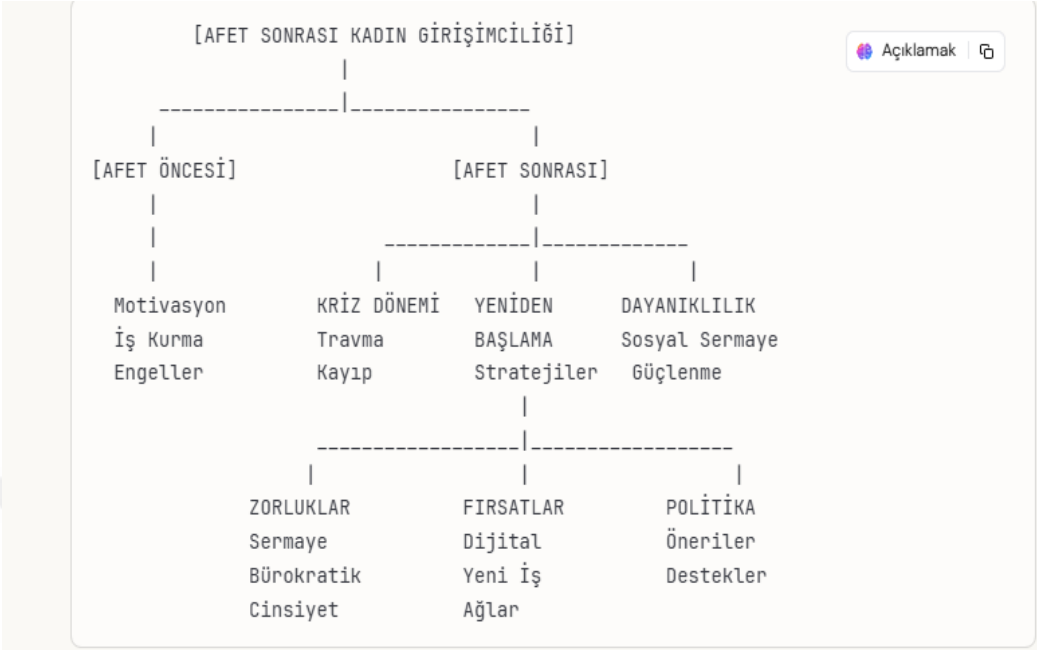

Şekil 2.
En sık kodlanan temalar

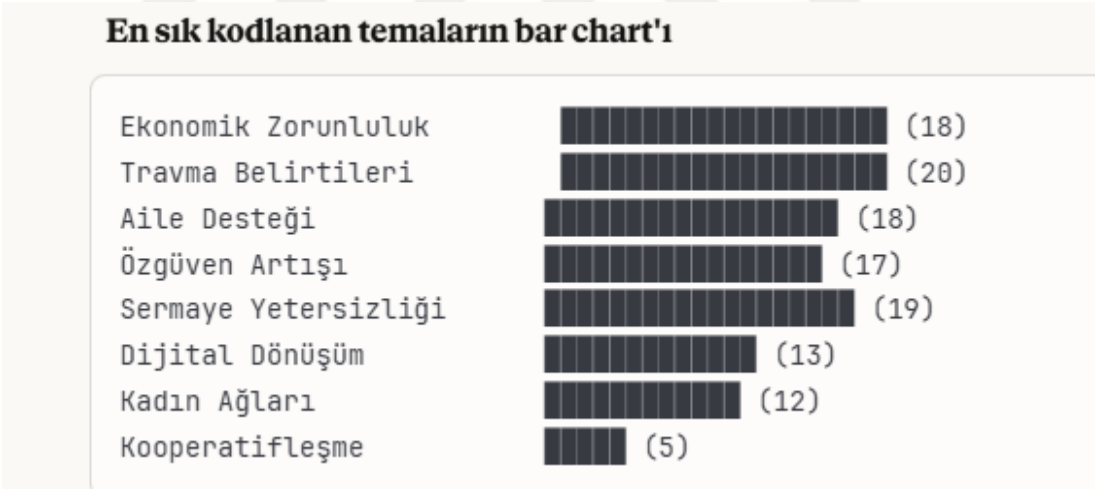

Hangi kodlar birlikte görünüyor?

	Ekonomik Zorunluluk	Travma	Özgüven
Aile Desteği	●●●●● (23)	●●● (12)	●●●● (16)
İşin Terapötik Rolü	●●● (14)	●●●●● (19)	●●●●● (18)
Dijital Dönüşüm	●● (8)	● (3)	●●●● (15)

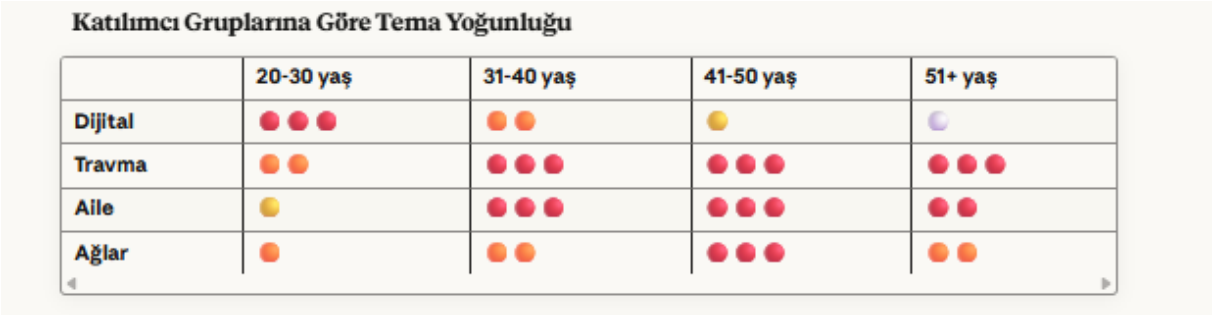

3.3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan 20 kadın girişimcinin yaş ortalaması 41 olup, en genç katılımcı 28, en yaşlı katılımcı ise 57 yaşındadır. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde, yüzde 40'ının ilkokul, yüzde 15'inin ortaokul, yüzde 30'unun lise ve yüzde 15'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Medeni durum açısından bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu evlidir. Evli katılımcıların oranı yüzde 80 iken, yüzde 10'u bekar, yüzde 10'u dul ve yüzde 5'i boşanmıştır.

Katılımcıların girişimcilik deneyimleri 2 yıl ile 30 yıl arasında değişmekte olup, ortalama deneyim süresi 12 yıldır. Sektörel dağılım incelendiğinde, gıda sektörü en yoğun alan olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların yüzde 25'i gıda sektöründe, yüzde 25'i hizmet sektöründe, yüzde 20'si el sanatları ve tekstil alanında, yüzde 10'u ticaret sektöründe, yüzde 10'u tarım ve hayvancılık alanında, yüzde 10'u ise dijital ve yaratıcı endüstrilerde faaliyet göstermektedir.

Afetten etkilenme düzeyleri açısından bakıldığında, katılımcıların yüzde 45'i işyerinin tamamen yıkıldığını veya ağır hasar gördüğünü, yüzde 35'i kısmi hasar aldığını, yüzde 20'si ise fiziksel hasar almadığını ancak dolaylı olarak müşteri kaybı ve psikolojik etki nedeniyle etkilendiğini belirtmiştir.

3.4. ANA TEMA 1: AFET ÖNCESİ GİRİŞİMCİLİK DENEYİMİ

3.4.1. İşe Başlama Motivasyonları

Katılımcıların girişimcilik yolculuğuna çıkma motivasyonları çeşitlilik göstermekle birlikte, ekonomik zorunluluk en baskın faktör olarak ortaya çıkmıştır. 18 kadın, aile bütçesine katkıda bulunma, çocukların eğitim masraflarını karşılama ve ekonomik bağımsızlık kazanma gibi nedenlerle işe başladıklarını ifade etmişlerdir.

G1 (57 yaşında, ilkokul mezunu, evli, künefe işletmesi sahibi), ekonomik motivasyonunu şöyle açıklamaktadır:

> *"Kocamın maaşı yetmiyordu. Üç çocuğum vardı, hepsi okuyordu. Dedim ki 'Ben de bir şeyler yapayım.' Künefe yapmayı biliyordum, anneannemden öğrenmiştim. Önce evde yaptım, komşulara sattım. Sonra küçük bir dükkan tuttuk eşimle. Yirmi yıl oldu, işte böyle başladık."*

G16 (36 yaşında, lise mezunu, boşanmış, güzellik salonu sahibi), boşanma sonrası ekonomik bağımsızlığa olan ihtiyacını vurgulamaktadır:

> *"Boşandıktan sonra iki çocukla kaldım. Nafaka falan vermiyor eski eşim. Mecbur bir işim olmalıydı. Kuaförlük kursuna gittim, sertifika aldım. Önce başkasının yanında çalıştım, sonra kendi yerimi açtım. Çocuklarımı ben büyütüyorum, hiçbir şeye muhtaç değilim kimseye."*

Ekonomik motivasyonun yanı sıra, kişisel gelişim ve özgürlük arayışı da 12 kadın için önemli bir faktör olmuştur. Özellikle eğitim düzeyi yüksek katılımcılar, kendi potansiyellerini gerçekleştirme ve özerk bir yaşam kurma arzularını dile getirmişlerdir.

G10 (29 yaşında, üniversite mezunu, bekar, e-ticaret), girişimciliği bir yaşam tarzı olarak tanımlamaktadır:

> *"Ben özgür bir ruha sahibim. Kimseye bağlı olmak istemedim hiçbir zaman. Üniversitede grafik tasarım okudum, mezun olunca da kendi işimi kurmaya karar verdim. Takı tasarlıyorum, Instagram' dan satıyorum. Param çok değil ama bana yetiyor. En önemlisi, kendi kararlarımı kendim veriyorum."*

10 kadın için beceri ve yetenek kullanımı da girişimciliğe yönelten faktörler arasındadır. Kadınlar, sahip oldukları geleneksel becerileri (dikiş, nakış, yemek pişirme) ekonomik değere dönüştürme fırsatı olarak görmüşlerdir.

G3 (40 yaşında, ilkokul mezunu, evli, el sanatları), annesinden öğrendiği becerileri şöyle değerlendirmektedir:

"Annem nakış işlerdi, bana da öğretti. Evde boş duruyordum, çocuklar okuldayken. Dedim 'Neden bu işi satmayayım?' Önce arkadaşlarıma yaptım, onlar beğendi. Sonra sipariş gelmeye başladı. Şimdi Instagram hesabım var, oradan sipariş alıyorum. Allah'a şükür, elimden iş geliyor."

3.4.2. İş Kurma Süreci

İş kurma sürecinde kadınlar, sermaye temini konusunda çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. 14 kadın için en yaygın sermaye kaynağı aile birikimleri ve aile desteği olmuştur. Birçok kadın, eşinin veya aile büyüklerinin finansal desteğiyle işe başlamıştır.

G1 (künefe işletmesi), sermaye sürecini şöyle anlatmaktadır:

"*Eşimle birlikte birikim yaptık. Altınlarımı bozdurdum, eşim de biraz kredi çekti. Küçük bir yer tuttuk, eski ekipmanlar aldık. Başlangıç zor oldu ama sonra müşteri tuttu, işler yürüdü." 6 kadın ise kendi birikimlerini kullanmıştır. Özellikle daha önce ücretli olarak çalışmış kadınlar, tasarruflarını işe yatırmışlardır.*

G12 (39 yaşında, üniversite mezunu, danışmanlık), kurumsal kariyerden girişimciliğe geçiş sürecini şöyle açıklamaktadır:

"On yıl bir şirkette çalıştım. O süre zarfında birikim yaptım. Sonra dedim 'Artık kendi işimi kuracağım.' İstifa ettim, danışmanlık firması kurdum. İlk başta zor oldu tabii, müşteri bulmak... Ama şimdi güzel gidiyor."

Yer seçimi kararları, kadınların ekonomik kaynaklarıyla yakından ilişkilidir. Sermaye kısıtı olan 9 kadın, evden iş modeline yönelmiştir.

G7 (48 yaşında, ortaokul mezunu, dul, tekstil), ev atölyesini tercih etme nedenini şöyle açıklamaktadır:

"Eşim vefat ettikten sonra kiramı ödeyecek param yoktu. Evde çalışmaya başladım. Dikiş makinesi aldım, müşteri buldum. Evde çalışmak da avantajlı aslında, çocuklarıma da bakabiliyorum. Kira vermiyorum, masrafım az."

Dükkân veya atölye kiralayan 11 kadın ise müşteri erişimi ve profesyonellik kazanma motivasyonlarını vurgulamışlardır.

G8 (33 yaşında, lise mezunu, kuaförlük), dükkan açma kararını şöyle açıklamaktadır:

"Evde çalışıyordum başta. Ama müşteriler gelsin istiyordum, insanlar dükkan görmek istiyor. Dedi ki eşim 'Bir yer tutalım.' Küçük bir dükkan tuttuk. O zaman işler daha iyi gitti. İnsanlar güven duyuyor, profesyonel olduğunu görüyorlar."

Sektör seçimi, kadınların mevcut becerilerine, toplumsal cinsiyet normlarına ve pazar fırsatlarına göre şekillenmiştir. Gıda sektörü, geleneksel olarak "kadın işi" olarak görüldüğü için tercih edilen bir alan olmuştur.

G6 (42 yaşında, ilkokul mezunu, gıda üretimi), sektör tercihini şöyle açıklamaktadır:

> *"Yemek yapmayı seviyorum. Reçel, salça, turşu yapıyorum. Komşular hep 'Senin yaptıkların çok güzel, sat bize' derlerdi. Dedim 'Neden olmasın?' Evde üretiyorum, pazarda satıyorum. İnsanlar ev yapımı şeyleri seviyor."*

Bazı genç ve eğitimli kadınlar ise dijital iş modellerine yönelmiştir. Bu model, düşük başlangıç sermayesi ve coğrafi esneklik avantajları sunmaktadır.

G18 (28 yaşında, üniversite mezunu, sosyal medya yönetimi), dijital girişimciliği şöyle tanımlamaktadır:

> *"Ben Z kuşağıyım, sosyal medya benim işim. İletişim mezunuyum. İşletmelere sosyal medya danışmanlığı yapıyorum. Bilgisayarım var, internetim var, yeter. Ofise ihtiyacım yok. Özgürüm, istediğim yerden çalışabiliyorum."*

3.4.3. Karşılaşılan Engeller

Kadın girişimciler, iş kurma ve yürütme sürecinde çeşitli engellerle karşılaşmışlardır. En yaygın engel, 17 kadının deneyimlediği toplumsal cinsiyet baskısı ve önyargılar olmuştur. Aile ve eş baskısı, 13 kadının karşılaştığı bir sorundur. Özellikle geleneksel aile yapısına sahip kadınlar, iş kurma kararlarında eş ve aileden direnç görmüşlerdir. G4 (38, lise, pazarcılık), eşinin ilk tepkisini şöyle anlatmaktadır:

> *"Eşim ilk başta istemedi. 'Kadın pazarda ne işi var?' dedi. 'Ne gerek var, ben bakıyorum zaten' dedi. Ama ben ısrar ettim. Dedim 'Ben de çalışmak istiyorum.' Çok tartıştık. Sonunda kabul etti. Şimdi alıştı, hatta yardım ediyor bazen."*

Müşteri ve tedarikçilerden gelen ayrımcılık da 9 kadın tarafından rapor edilmiştir. Erkek egemen sektörlerde çalışan kadınlar, ciddiye alınmama, küçümseme ve güven eksikliği sorunlarıyla karşılaşmışlardır.

G9 (51, ilkokul, tarım), kayınpederinin tepkisini aktarmaktadır:

> *"Kayınpeder çok karşı çıktı. 'Kız evde oturacak, tarlada ne işi var?' dedi. Ama ben dinlemedim. Eşim beni destekledi. Seramız var, domates yetiştiriyoruz. Şimdi kayınpeder de gördü, iyi para kazanıyoruz, bir şey demiyor."*

Finansal engeller de 15 kadın için önemli bir sorun olmuştur. Kadınların kredi erişimi, özellikle kayıt dışı çalışanlar ve düşük eğitim seviyesine sahip olanlar için zorludur.

G7 (tekstil), kredi başvurusundaki deneyimini şöyle aktarmaktadır:

> *"Bankaya kredi için başvurdum. Dediler 'Maaş bordrosu, gelir belgesi?' Yok ki bende. Evde çalışıyorum, kayıtlı değilim. Teminat istediler. Nereden bulacağım teminatı? Geri döndüm. O zaman akrabalardan borç aldım, öyle hallettim."*

Eğitim ve bilgi eksikliği de 11 kadın tarafından belirtilen engellerdir. Özellikle muhasebe, vergi ve mevzuat konularında bilgisizlik, kadınları zorlamıştır.

G6 (gıda üretimi), yaşadığı zorluğu şöyle ifade etmektedir:

> *"Ruhsat almak, vergi işleri... Hiçbir şey bilmiyorum. Okula gitmemişim ki. Sormaya çekiniyorum, beni aptal yerine koyacaklar diye. O yüzden kayıt dışı çalışıyorum. Ama biliyorum, doğru değil. Keşke birisi bize öğretseydi, nasıl yapılacağını."*

Çoklu rol yükü (aile, ev işleri, iş), 18 kadının en sık vurguladığı zorluklardan biri olmuştur.

G11 (44 yaşında, lise mezunu, eğitim), iş-aile dengesindeki zorluğu şöyle anlatmaktadır:

> "*Sabah kalk, çocuklara kahvaltı hazırla, okula gönder. Sonra ev işleri. Öğleden sonra öğrenciler geliyor, ders veriyorum. Akşam yemek, bulaşık, çocukların ödevlerine bakma... Ben kendime zaman bulamıyorum. Yorgunum hep. Ama ne yapacaksın, mecbursun."*

Müşteri ve tedarikçilerden gelen ayrımcılık da rapor edilmiştir. Erkek egemen sektörlerde çalışan kadınlar, ciddiye alınmama, küçümseme ve güven eksikliği sorunlarıyla karşılaşmışlardır.

3.4.4. Destek Mekanizmaları

Kadınlar, girişimcilik yolculuklarında çeşitli destek kaynaklarına başvurmuşlardır. 16 kadın için aile desteği, özellikle maddi ve manevi açıdan en önemli destek kaynağı olmuştur.

G3 (el sanatları), annesinin desteğini şöyle ifade etmektedir:

"*Annem hep yanımdaydı. Hem manevi destek verdi, hem de iş konusunda yardımcı oldu. Nakış işlerini birlikte yapıyoruz. Çocuklara bakıyor ben işle uğraşırken. Annem olmasaydı, bu işi yapamazdım."*

14 kadın için sosyal çevre desteği, özellikle komşu, arkadaş ve müşterilerden gelen destek, motivasyonu artırmıştır.

G1 (künefe işletmesi), müşteri sadakatini vurgulamaktadır:

"*Müşterilerimiz çok iyi. Yirmi senedir gelenler var. Beni destekliyorlar, 'Ellerine sağlık' diyorlar. Başka yere gitmiyorlar. Bu destek bana güç veriyor, devam etmemi sağlıyor."*

Kurumsal destekler açısından, 4 kadın KOSGEB'in hibe programlarından yararlanmakla birlikte, erişim ve farkındalık konusunda sorunlar yaşanmıştır.

G14 (31 yaşında, üniversite mezunu, pastane), KOSGEB deneyimini şöyle anlatmaktadır:

"KOSGEB'den hibe aldık. Başvuru süreci biraz uzun oldu ama sonunda aldık. Ekipman alımında kullandık. Çok işimize yaradı. Ama ben üniversite mezunuyum, bu işleri biliyorum. Eğitimsiz kadınlar nasıl başvuracak, bilmiyorum."

6 kadın için sivil toplum örgütlerinin desteği, özellikle kadın dernekleri aracılığıyla eğitim ve dayanışma ağları oluşturmuştur.

G2 (kooperatif üyesi), KAMER'in rolünü şöyle açıklamaktadır:

"*KAMER sayesinde bir araya geldik. Eğitim verdiler, kooperatif kurmamıza yardımcı oldular. Şimdi birlikte çalışıyoruz, birbirimize destek oluyoruz. Yalnız değiliz. Bu çok önemli."*

3.4.5. İşin Katkıları (Deprem Öncesi)

Kadınlar, girişimcilik deneyiminin hayatlarına çok boyutlu katkılar sağladığını ifade etmişlerdir. 20 kadının tamamı için ekonomik katkı, en somut ve önemli kazanım olmuştur. Kadınlar, aile bütçesine katkıda bulundukları, çocuklarının eğitim masraflarını karşılayabildikleri ve kendi ihtiyaçlarını kendi paraları ile giderebildikleri için mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

G16 (güzellik salonu), ekonomik bağımsızlığın önemini şöyle vurgulamaktadır:

> *"Kendi param olması çok önemli. Kimseye el açmıyorum. Çocuklarıma istediğim şeyi alabilirim. Kendime kıyafet alabilirim. Bu özgürlük çok değerli."*

15 kadın için sosyal statü ve tanınma, toplumsal konumlarını güçlendirmiştir. Girişimci kimliği, kadınlara saygınlık kazandırmıştır.

G1 (künefe işletmesi), toplumsal konumundaki değişimi şöyle anlatmaktadır:

> *"Eskiden 'falan kişinin karısı' diye biliniyordum. Şimdi 'künefeci Serpil' diye biliyorlar. Esnaflar arasında yerim var. Beni saygıyla karşılıyorlar. Bu gurur veriyor."*

Özgüven artışı, 17 kadının sıklıkla vurguladığı bir katkı olmuştur. İş başarısı, kadınların kendilerine olan güvenlerini artırmıştır.

G10 (e-ticaret), özgüven kazanma sürecini şöyle ifade etmektedir:

> *"Kendi işimi kurmak, bana 'Ben de yapabilirim' dedi. Önceden kendime güvenim yoktu. Şimdi biliyorum ki, ben başarabilirim. Bu duygu paha biçilemez."*

12 kadın için sosyal ağlar genişlemesi, hem iş hem de kişisel yaşamlarını zenginleştirmiştir. G2 (kooperatif), sosyal ağların değerini şöyle açıklamaktadır:

> *"Kooperatifte çalışınca çok arkadaşım oldu. Sadece iş arkadaşı değil, can dostu olduk. Birbirimizin dertlerini dinliyoruz, sevinçlerimizi paylaşıyoruz. Yalnız değilim artık."*

13 kadın için karar alma gücü artışı, özellikle evli kadınlar için önemli bir kazanım olmuştur. Ekonomik katkı sağlayan kadınlar, aile içi kararlarda daha fazla söz sahibi olmuşlardır.

G9 (tarım), karar alma sürecindeki değişimi şöyle anlatmaktadır:

> *"Eskiden eşim ne derse o olurdu. Şimdi ben de kazanıyorum, benim de sözüm geçiyor. 'Bu parayı şuraya harcayalım' diyorum, dinliyor. Eşit oldum artık."*

3.5. ANA TEMA 2: AFET ANI VE KRİZ DÖNEMİ DENEYİMLERİ

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremler, tüm katılımcıların hayatında derin izler bırakmıştır. Bu bölümde, kadınların deprem anı yaşantıları, ilk haftalardaki

öncelikleri, psikolojik durumları ve işleriyle ilgili ilk değerlendirmeleri ele alınmaktadır.

3.5.1. Deprem Anı Yaşantıları

16 kadın, fiziksel kayıplar, özellikle işyeri ve ekipman kayıpları yaşamıştır. G8 (kuaförlük), deprem anını ve kayıplarını şöyle anlatmaktadır:

> *"O gece korkunçtu. Deprem oldu, dışarı kaçtık. Sabah olunca gittik dükkanı görmeye. Tamamen yıkılmıştı. Makinelerim, malzemelerim, müşteri kayıtlarım... Her şey enkazın altındaydı. Yirmi senedir biriktirdiğim her şey bir anda yok oldu. O an çok şey hissettim... Öfke, üzüntü, çaresizlik..."*

G1 (künefe işletmesi), işyerinin yıkılışını şöyle tasvir etmektedir:

> *"Sabah gittim baktım, bina yıkılmış. Yirmi yıllık emeğim, ocağım, künefe tepsilerim, fırınım... Hepsi bitti. O an 'Artık bitti' dedim. Ama sonra... Sonra dedim ki 'Hayır, ben biliyorum bu işi, bir daha yaparım.' Ama o ilk gün çok zordu."*

7 kadın için can kayıpları, en travmatik deneyim olmuştur. Yakın kaybı, afet travmasını derinleştirmiştir.

> *G7 (tekstil), yeğenini kaybetme acısını şöyle paylaşmaktadır: "Yeğenim öldü depremde. On altı yaşındaydı. Onunla çok yakındık. Bu acıyı nasıl anlatayım... İş, güç... Hiçbir şey önemli değildi o günlerde. Sadece kayıplarımız vardı aklımda."*

İlk şok ve panik, 20 kadının tamamının deneyimlediği duygular olmuştur.

G10 (e-ticaret), panik durumunu şöyle anlatmaktadır:

> *"O gece hiçbir şey düşünemedim. Sadece 'Ölecek miyiz?' diye düşündüm. Sabaha kadar sokakta bekledik. Artçı depremler sürekli geliyordu. Her sarsıntıda 'Bu sefer öleceğiz' diye düşündüm. Telefonum vardı elimde, ama aklıma işim falan gelmedi. Sadece hayatta kalmak..."*

3.5.2. İlk Haftalardaki Öncelikler

Deprem sonrası ilk haftalarda, hayatta kalma ve temel ihtiyaçlar 20 kadının tamamının önceliği olmuştur. Bu dönemde iş kaygıları, hayatta kalma ve aile güvenliği endişelerinin gerisinde kalmıştır.

G13 (55 yaşında, ilkokul mezunu, hayvancılık), ilk günlerdeki önceliklerini şöyle açıklamaktadır:

> "*İlk günler hayvanları düşünemedim bile. Çocuklarım, torunlarım... Hepsi sağ mı? Nerede kalacağız? Ne yiyeceğiz? Bunları düşündüm. Hayvanlar aklıma bile gelmedi. Üçüncü gün 'Koyunlar ne oldu?' diye düşündüm. Gittim baktım, çoğu ölmüştü. Ama o an bile çok üzülemedim. İnsanlar ölüyordu her yerde..."*

Barınma sorunu, 18 kadının yaşadığı acil bir ihtiyaç olmuştur. Evleri yıkılan veya ağır hasar gören kadınlar, çadır, konteyner ve akraba evlerinde barınmak zorunda kalmışlardır.

G14 (31 yaşında, üniversite mezunu, pastane), barınma mücadelesini şöyle anlatmaktadır:

> *"İlk gece sokakta kaldık. Çok soğuktu, bebeğim üşüdü. Battaniye bulamadık. Ertesi gün çadır kurdular, oraya geçtik. Ama çadırda dört aile vardık. Mahremiyetimiz yoktu. Bebek ağlıyor, herkes rahatsız oluyor. Bir ay sonra konteyner verdiler. Orası biraz daha iyiydi ama... Evimizi özledik. Şimdi hala konteynerdayız. Bir yaşında bebeğim konteynerde büyüyor."*

G16 (36 yaşında, lise mezunu, boşanmış, güzellik salonu), boşanmış bir anne olarak yaşadığı zorluğu paylaşmaktadır:

> *"İki çocukla tek başımaydım. Eski eşim aramadı bile. Annemlerin evine sığındık. Ama onların evi de hasar görmüştü. Dokuz kişi bir evde kaldık. Çocuklarım travma geçirdi, gece uyuyamıyorlar. Ben ne yapacağımı bilemedim. Hem çocuklara hem evde kalabalığa bakmaya çalışıyordum."*

17 kadın için yiyecek ve su temini, özellikle ilk günlerde kritik bir sorun olmuştur.

G3 (el sanatları), temel ihtiyaçlara erişim zorluğunu şöyle anlatmaktadır:

> *"Su yoktu, ekmek yoktu. Kuyruklar çok uzundu. Saatlerce bekliyorduk. Çocuklar aç, 'Anne karnım acıktı' diyorlar. Ne vereceksin? Yardım geliyordu ama herkes üstüne atılıyordu. Ben güçlü değilim, eziliyordum kalabalıkta. Erkekler daha kolay alıyordu yardımı."*

3.5.3. Psikolojik ve Duygusal Durum

Kriz döneminin psikolojik etkileri, tüm katılımcılar tarafından yoğun bir şekilde hissedilmiştir. 20 kadının tamamı travma ve şok yaşamıştır.

G1 (künefe), travma belirtilerini şöyle tanımlamaktadır:

> *"Ruh sağlığımız çok bozuldu. Geceleyin hala uyuyamıyoruz, her ses deprem gibi geliyor. Kabuslar görüyorum. Depremde insanların altında kaldığını, çığlık attığını görüyorum. Gündüz de rahat değilim. Sürekli tetikte bekliyorum, bir şey olacak diye."*

19 kadın, kaygı ve korku duygularını özellikle artçı depremler nedeniyle sürekli yaşamıştır.

G8 (kuaförlük), süregiden korku durumunu şöyle ifade etmektedir: *"Her artçı depremde yeniden korkuyorum. 'Bu sefer daha büyük olacak' diye düşünüyorum. Çocuğumla hep hazır bekliyorum. Çanta hazır kapının yanında. Telefon yanımda, şarjlı. Her an kaçmaya hazırız. Bu nasıl yaşam? İnsan böyle mi yaşar?"*

18 kadın, belirsizlik ve gelecek kaygısını yoğun şekilde deneyimlemiştir.

G12 (39 yaşında, üniversite mezunu, danışmanlık), belirsizlik duygusunu şöyle aktarmaktadır: "*Ne olacak bilmiyoruz. Şehir ne olacak? İşimiz ne olacak? Çocuklarımızın geleceği ne olacak? Hiçbir şey belli değil. Bu belirsizlik çok yoruyor. Planlama yapamıyorsun. Her şey askıda. Bu durum insanı tüketiyor."*

Yas ve kayıp duygusu, sadece can kaybı yaşayan kadınları değil, işyeri ve eşya kayıpları yaşayan 20 kadının tamamını etkilemiştir.

G19 (41 yaşında, lise mezunu, kırtasiye), kayıp duygusunu şöyle ifade etmektedir: *"Dükkanım yıkıldı. On üç yıllık emeğim, anılarım... Müşterilerimin çocuklarına defter satardım, şimdi o çocuklar üniversitede. Hepsini tanırdım. O dükkan benim hayatımdı. Sadece bir dükkan değil, benim kimliğimdi. Şimdi onu kaybettim. Yeni bir yerde açtım ama aynısı değil. Hiçbir şey eskisi gibi değil."*

15 kadın, çaresizlik hissini yoğun şekilde yaşamıştır.

G6 (gıda üretimi), çaresizlik duygusunu şöyle anlatmaktadır: *"Kendimi çok çaresiz hissettim. Ne yapacağımı bilemedim. Evim yıkık, param yok, bilgim yok, kimse yok. Eşim şokta.*

Ben de şoktayım ama çocuklara güçlü görünmek zorundayım. İçimde ağlıyorum ama dışarıda gülmeye çalışıyorum. Çok yorucu."

Öte yandan, 14 kadında dayanma ve direnme iradesi de gözlenmiştir.

G9 (51 yaşında, tarım), direniş ruhunu şöyle dile getirmektedir: "*Ağladık mı? Ağladık tabii. Ama sonra dedik 'Hayat devam ediyor.' Çocuklarımız var, onlara bakmamız lazım. Oturup ağlamakla olmaz. Kalkmamız lazım, devam etmemiz lazım. Ben güçlü bir kadınım, hep zorluklarla yaşadım. Bu da geçecek."*

3.5.4. İşle İlgili İlk Değerlendirmeler

İlk şokun ardından, kadınlar işleriyle ilgili değerlendirme yapmaya başlamışlardır. 20 kadının tamamı hasar tespiti yapmıştır.

G20 (49 yaşında, ortaokul mezunu, terzilik), atölyesinin durumunu tespit etme sürecini şöyle anlatmaktadır: *"Üçüncü gün cesaret ettim, atölyeye gittim. Bina ayaktaydı ama içerisi darmadağındı. Makineler devrilmiş, kumaşlar her yerde, iplikler karışmış. Müşteri siparişleri vardı, hepsi mahvolmuş. Ama en azından bina yıkılmamıştı. Dükkanı onarırsam belki devam edebilirim diye düşündüm."*

16 kadın için kayıp envanteri, morallerini önemli ölçüde etkilemiştir.

G11 (44 yaşında, lise mezunu, eğitim), materyal kayıplarını şöyle sıralamaktadır: "*Bütün ders kitaplarım, notlarım, bilgisayarım... Hepsi enkazda kaldı. Yıllardır hazırladığım ders materyalleri vardı. Öğrenci kayıtları, telefon numaraları... Her şey gitti. Sıfırdan başlamak zorundayım. Bu çok zor."*

13 kadın, devam etme veya bırakma ikilemi yaşamıştır. G7 (tekstil), kararsızlığını şöyle ifade etmektedir: "*İlk günler 'Artık bırakıyorum' dedim. 'Bu yaştan sonra sıfırdan başlanamaz' dedim. Ama sonra... Ne yapacağım ki? Başka ne iş bulacağım? Dikiş biliyorum ben, başka bir şey bilmiyorum. Mecbur devam edeceğim. Ama korkuyorum, 'Başarır mıyım?' diye."*

12 kadın, müşteri kaybı farkındalığı yaşamıştır. G8 (kuaförlük), müşteri kaybı korkusunu şöyle dile getirmektedir: "*Dükkan yıkıldı, müşterilerim ne oldu bilmiyorum. Kimisi göç etti, kimisi başka semte taşındı. Telefon numaralarının çoğu kayıtlardaydı, onlar*

da yıkıntıda kaldı. Müşterimi kaybettim. Yeniden müşteri bulacağım ama ne kadar sürer bilmem."

3.5.5. Aile-İş Dengesi Krizi

Afet sonrası dönemde, artan bakım sorumlulukları 17 kadın üzerindeki yükü ağırlaştırmıştır. G14 (pastane), bebek bakımı ve iş kaygısını şöyle dengelemektedir: *"Bebeğim bir yaşında. Sürekli yanımda olması lazım. Ama iş ortağımla konuşmam lazım, 'Ne yapacağız?' diye. Konuşurken bebek ağlıyor. Konsantre olamıyorum. Bir yandan bebek, bir yandan iş... İkisini de yapamıyorum tam olarak."*

13 kadın için çocukların travması ile başa çıkma çok zor bir süreç olmuştur. G16 (güzellik salonu), çocuklarının psikolojik durumunu şöyle anlatmaktadır: *"İki çocuğum da çok korkuyor. Gece uyumak istemiyorlar. 'Anne deprem olacak mı?' diye sürekli soruyorlar. Büyük oğlum altına kaçırıyor. Dokuz yaşında, ama kontrolünü kaybetti. Küçük kızım konuşmuyor neredeyse. Ben ne yapacağımı bilmiyorum. Kendim de travma yaşıyorum ama çocuklara güçlü görünmeye çalışıyorum."*

8 kadın için yaşlı aile fertlerinin ihtiyaçları ek bir yük oluşturmuştur. G3 (el sanatları), kayınvalidesinin bakımından bahsederek şöyle demektedir: "*Kayınvalidem hasta, yatalak. Ona bakmam lazım. Hastaneye götürmem lazım. Ama hastaneler de dolu. Randevu alamıyoruz. Evde bakıyorum ona. Hem ona, hem çocuklara, hem eve... İşimi düşünecek vaktim bile yok."*

11 kadın, kriz döneminde eş ve aile baskısının arttığını belirtmiştir. G4 (pazarcılık), eşinin baskısını şöyle aktarmaktadır: *"Eşim dedi ki 'Artık çalışma, evde kal.' 'Zaten şehir dağıldı, ne işi var?' dedi. 'Ben bakarım' dedi. Ama ben biliyorum, onun maaşı yetmez. Zaten yetmiyordu, o yüzden çalışmaya başlamıştım. Şimdi daha da yetmez. Her şey pahalandı. Ama eşim anlamıyor, 'Kadın evde oturmalı' diyor. Çok tartışıyoruz."*

18 kadın, çoklu rol çatışması yaşamıştır. G17 (52 yaşında, ilkokul mezunu, dul, ev yemekleri), dul bir anne olarak yaşadığı zorluğu şöyle ifade etmektedir: *"Eşim yok, ben hem anne hem babayım. Üç çocuğum var, biri üniversitede. Onlara bakmak zorundayım. Ev yemekleri yapıp satarak geçiniyoruz. Ama depremden sonra sipariş az geldi. İnsanların parası yok. Ne yapacağım? Hem çocuklara bakacağım hem iş bulacağım. Çok zor."*

3.6. ANA TEMA 3: YENİDEN BAŞLAMA SÜRECİ

3.6.1. Karar Alma Süreci

Kriz döneminin ardından, kadınlar işlerine devam etme konusunda kritik kararlar almışlardır. Bu bölümde, karar alma süreçleri, yeniden kurma aşamaları, uyum stratejileri ve dayanıklılık faktörleri ele alınmaktadır.

3.6.1. Karar Alma Süreci

18 kadın için ekonomik zorunluluk, devam etme kararının en güçlü motivasyon kaynağı olmuştur. G1 (künefe), devam etme kararını şöyle açıklamaktadır: "*Bırakmayı düşündüm. Ama sonra dedim 'Param nereden gelecek?' Emekli maaşımız yok. Çocuklar çalışıyor ama onların da hayatları var. Ben de çalışmalıyım. Künefe yapmasını biliyorum, bu işi yapacağım."*

12 kadın için kimlik ve meslek bağlılığı önemli bir faktör olmuştur. G19 (kırtasiye), meslek kimliğine bağlılığını şöyle ifade etmektedir: "*On üç yıldır kırtasiyeciyim. Bu benim kimliğim. 'Kırtasiyeci Fadime' diye tanıyorlar beni. Başka ne olacağım? Başka ne iş yapacağım? Bu benim işim, bunu yapacağım. Başka çarem yok."*

14 kadın, psikolojik iyileşme aracı olarak işe devam etmeyi tercih etmiştir. G8 (kuaförlük), işin iyileştirici rolünü şöyle açıklamaktadır: "*İşim olmasaydı çıldırırdım. Evde oturup deprem düşünürdüm. İş beni meşgul ediyor, aklımı dağıtıyor. Müşterilerle konuşuyorum, sohbet ediyorum. Bir şeyler yapıyorum, kendimi yararlı hissediyorum. İş benim ilacım."*

7 kadın, topluma ve müşterilere karşı sorumluluk duygusuyla motive olmuştur. G11 (eğitim), öğrencilerine karşı sorumluluğunu şöyle dile getirmektedir: *"Öğrencilerim beni bekliyordu. 'Hocam ne zaman başlayacaksınız?' diye soruyorlardı. Onlar da travma yaşadılar, dersler onların da aklını dağıtıyor. Onlara karşı sorumluluğum var. Bırakamam."*

10 kadın için alternatif olmaması önemli bir gerçektir. G6 (gıda üretimi), alternatif yokluğunu şöyle ifade etmektedir*: "Ne yapacağım ki? Okumamışım, başka bir iş bilmiyorum. Temizlik işi mi yapacağım? O da yok şimdi. Yemek yapmayı biliyorum, bunu yapacağım. Başka çarem yok."*

Sadece 2 kadın sektör değişikliği kararı almıştır.

G5 (35 yaşında, mimarlık), sektör değişikliğini şöyle açıklamaktadır: *"Mimarlık ofisim vardı. Depremden sonra inşaat sektörü durdu. Yeni proje yok. Mevcut projelerde çalışamıyorum, şehirde kalamıyorum psikolojik olarak. İstanbul'a taşındım. Şimdi iç mimarlık ve online tasarım hizmeti veriyorum. Sektörü değiştirdim ama mesleğimi bırakmadım."*

11 kadın, ölçek değişikliği (küçültme veya büyütme) yapmıştır. G20 (terzilik), ölçek küçültme kararını şöyle açıklamaktadır: "*Eskiden atölyem vardı, iki kişi çalıştırıyordum. Şimdi öyle kapasitem yok. Sadece kendi başıma çalışıyorum. Evden yapıyorum. Küçülttüm ama devam ediyorum. Belki zamanla tekrar büyürüm."*

5 kadın için yer değişikliği (göç, taşınma) zorunlu olmuştur. G12 (danışmanlık), iş yerini değiştirme sürecini şöyle anlatmaktadır: "*Ofisim yıkıldı. Yeni ofis tutmaya param yetmedi. Zaten şehir boşaldı, müşteri azaldı. Tamamen online geçtim. Evden çalışıyorum. Müşterilerim artık sadece Hatay'dan değil, Türkiye'nin her yerinden."*

3.6.2. Yeniden Kurma Aşamaları

İşlerini yeniden kuran kadınlar, belirli aşamalardan geçmişlerdir. 16 kadın, ihtiyaç analizi yaparak başlamıştır. G1 (künefe), yeniden başlama için ihtiyaçlarını şöyle belirlemiştir: "*Oturdum düşündüm. Ne lazım? Fırın lazım, tepsiler lazım, malzeme lazım, yer lazım. Param var mı? Yok. Ne yapacağım? Küçük başlayacağım. Evde yapacağım, sipariş usulü. Sonra büyütürüm."*

17 kadın için kaynak arayışı, en zorlu aşamalardan biri olmuştur. G14 (pastane), kaynak bulma mücadelesini şöyle anlatmaktadır: "*Ortağımla konuştuk. Ne kadar paramız var? Çok az. Kredi başvurusunda bulunduk, çok uzun sürdü. Ailelerden destek istedik. Hibe için başvurduk. Her yolu denedik. Nihayet biraz para topladık, küçük bir yerde yeniden açtık."*

12 kadın, yer ve mekan bulma konusunda büyük sorunlar yaşamıştır. G8 (kuaförlük), yer bulma zorluğunu şöyle aktarmaktadır: "*Uygun yer bulamadım. Her yer ya yıkık ya çok pahalı. Kiralar iki katına çıktı. Ben ödeyemem o parayı. Evden çalışmaya başladım. Müşteriler eve geliyor. Ama dükkan kadar iyi değil tabii."*

15 kadın, ekipman ve malzeme tedarikinde hem finansal hem lojistik zorluklar yaşamıştır. G20 (terzilik), ekipman yenileme sürecini şöyle anlatmaktadır: *"Dikiş makinelerim enkazda kaldı. Yenilerini almam lazımdı. Ama çok pahalı. İkinci el aradım, yine*

pahalı. Arkadaşımdan ödünç aldım bir makine. Onunla başladım. Yavaş yavaş kendi makinemi alacağım."

14 kadın için müşteri tabanını yeniden oluşturma, en uzun süren süreçlerden biri olmuştur. G19 (kırtasiye), müşteri kaybı ve yeniden kazanımı şöyle anlatmaktadır: *"Eski müşterilerim dağıldı. Kimisi göç etti, kimisi başka semte taşındı. Yeni yerde açtım dükkanı. Ama burada kimse tanımıyor beni. Yeniden tanıtmam lazım. Sosyal medyadan duyurmaya çalışıyorum. Yavaş yavaş müşteri gelmeye başladı."*

13 kadın, resmi işlemler ve bürokratik süreçlerde zorlanmıştır. G6 (gıda üretimi), bürokratik süreçteki zorluğunu şöyle ifade etmektedir: "*Ruhsat almak istedim. Gittim belediyeye, bir sürü evrak istediler. Anlamadım ki neyin nesi. Bir de para istiyorlar. Ben öyle para veremem. Bıraktım, kayıt dışı çalışıyorum. Ama korkuyorum, 'Yakalanırsam ne olur?' diye."*

3.6.3. Uyum ve Yenilik Stratejileri

Kadınlar, değişen koşullara uyum sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. 13 kadın, iş modelinde değişiklik yapmıştır. G17 (ev yemekleri), iş modelini şöyle değiştirmiştir: *"Eskiden restoran gibi değildi ama insanlar gelip yerdi. Şimdi öyle yer yok. Sadece sipariş alıyorum. WhatsApp'tan sipariş geliyor, evde hazırlıyorum, paket yapıyorum. Getirici dağıtıyor. Bu şekilde devam ediyorum."*

11 kadın, dijital dönüşüm stratejisi benimsemiştir. G10 (e-ticaret), dijital stratejisini şöyle açıklamaktadır: "*Zaten online çalışıyordum ama şimdi daha da yoğunlaştım. Instagram, Facebook, TikTok... Her yerde varım. Canlı yayınlar yapıyorum, ürünlerimi tanıtıyorum. Türkiye'nin her yerinden sipariş geliyor. Deprem beni daha dijital yaptı."*

G18 (28 yaşında, üniversite mezunu, sosyal medya yönetimi), dijital iş modelinin avantajlarını şöyle vurgulamaktadır: "*Benim işim tamamen dijital. Depremden az etkilendim. Bilgisayarım ve internetim var, çalışabilirim. İlk aylarda müşteriler duraksadı ama sonra toparlandı. Hatta yeni müşteriler geldi. İnsanlar artık dijitale daha çok yöneldi."*

8 kadın, ürün ve hizmet çeşitlendirmesi yapmıştır. G3 (el sanatları), çeşitlendirme stratejisini şöyle açıklamaktadır: "*Eskiden sadece nakış işi yapıyordum. Şimdi hem nakış, hem yemek, hem de sabun yapıyorum. Çeşitlendirdim. Bir iş azalınca diğerinden kazanıyorum. Tüm yumurtaları bir sepete koymamak lazım diye öğrendim."*

10 kadın, evden çalışma modeline geçmiştir. G11 (eğitim), evden çalışma deneyimini şöyle paylaşmaktadır: "*Dershaneye gitmek yerine evimde ders vermeye başladım. Öğrenciler eve geliyor. Hem kira ödemiyorum, hem de evde olduğum için çocuklarıma da bakabiliyorum. Aslında daha rahat oldu."*

16 kadın, maliyet düşürme stratejileri geliştirmiştir. G20 (terzilik), maliyet düşürme yöntemlerini şöyle sıralamaktadır: "*Her şey pahalandı. Ben de ucuz yollar buldum. Kumaş artıklarını kullanıyorum. İkinci el malzeme alıyorum. Gereksiz harcama yapmıyorum. Her kuruşa bakıyorum. Başka türlü olmaz."*

12 kadın, esnek çalışma düzeni uygulamıştır. G16 (güzellik salonu), esnek çalışma şeklini şöyle açıklamaktadır: "*Randevuları çocukların programına göre ayarlıyorum. Sabah çocukları okula gönderdikten sonra müşteri alıyorum. Öğleden önce bitiriyorum, çocuklar geldiğinde evdeyim. Akşam da bazen çalışıyorum, eşim çocuklara bakıyor. Esnek olmak zorundayım."*

3.6.4. Dayanıklılık ve Başa Çıkma

16 kadın için inanç ve maneviyat, en güçlü destek kaynaklarından biri olmuştur. G13 (hayvancılık), inancının gücünü şöyle ifade etmektedir: *"Allah'a şükür, hayattayız. Mal gitti, can sağ. Mal yine kazanılır. Allah verdi, Allah aldı. İmtihan bu. Sabretmek lazım. Namaz kılıyorum, dua ediyorum. Allah yardım ediyor. İnancım olmasaydı, bu kadar güçlü olamazdım."*

13 kadın, umut ve iyimserlik duyguları taşımaktadır. G10 (e-ticaret), iyimserliğini şöyle dile getirmektedir: "*Her şey düzelecek. İnanıyorum buna. Şimdi zor ama geçici. Hayat devam ediyor. Ben gencim, enerjim var. Çalışacağım, başaracağım. Geleceğe umutla bakıyorum."*

7 kadın, önceki kriz deneyimlerinden güç almıştır. G1 (künefe), geçmiş deneyimlerini şöyle değerlendirmektedir: "*Hayatımda çok zorluk gördüm. Yoksulluk, hastalık... Hep zorlukla yaşadım. Bu da bir zorluk daha. Nasıl diğerlerinin üstesinden geldimse, bunun da üstesinden geleceğim. Deneyimim var, güçlüyüm."*

15 kadın, kişilik özelliklerinin (azim, sabır) başa çıkmada önemli rol oynadığını belirtmiştir. G9 (tarım), kişilik özelliklerini şöyle vurgulamaktadır: "*Ben pes etmem. Azimli bir kadınım. Söz verdim kendime, 'Bu işi yapacağım' dedim. Yapıyorum da. Zorluklarla karşılaşıyorum ama yılmıyorum. Sabır lazım, azim lazım. İkisi de var bende."*

11 kadın, rol model olma sorumluluğunu motivasyon kaynağı olarak görmektedir. G14 (pastane), rol model olma duygusunu şöyle ifade etmektedir: "*Bebeğim büyüdüğünde, annesinin güçlü bir kadın olduğunu görecek. 'Annem depremden sonra pes etmedi, yeniden başladı' diyecek. Ben ona örnek olmak istiyorum. Güçlü kadınlar yetiştirmek istiyorum."*

17 kadın için aile desteği kritik öneme sahip olmuştur. G7 (tekstil), kız kardeşinin desteğini şöyle anlatmaktadır: "*Ablam çok destek oldu. Hem maddi, hem manevi. Para verdi, 'Al, makine al' dedi. Moraldeyken yanımda oldu. 'Sen yaparsın' dedi. Bu destek olmasaydı, yapamazdım."*

14 kadın, arkadaş ve komşu dayanışmasından güç almıştır. G3 (el sanatları), komşu dayanışmasını şöyle anlatmaktadır: "*Komşularım çok yardımcı oldu. Birbirimize destek olduk. Biri yemek yaptı, paylaştık. Biri çocuklara baktı. Birbirimizi teselli ettik. Bu dayanışma çok değerliydi. Yalnız değildik."*

6 kadın, girişimci kadın ağlarından güç almıştır. G2 (kooperatif), kadın ağlarının gücünü şöyle vurgulamaktadır: "*Kooperatifte birlikte çalışıyoruz. Depremden sonra hep beraber toplandık. 'Ne yapacağız?' diye konuştuk. Birlikte karar aldık. Birimiz düştüğünde diğerleri kaldırdı. Bu birlik çok önemli. Kadınlar birlikte güçlü."*

10 kadın, müşteri sadakatinden motivasyon almıştır. G1 (künefe), müşteri sadakatini şöyle değerlendirmektedir: "*Müşterilerim aradı, 'Ne zaman açacaksınız?' diye sordular. 'Künefenizi özledik' dediler. Bazıları 'Size ne yardım edebiliriz?' dedi. Bu destek bana çok güç verdi. 'Hala beni istiyorlar' dedim, 'O zaman devam edeceğim.*'"

12 kadın, tasarruf alışkanlıkları geliştirmiştir. G6 (gıda üretimi), tasarruf stratejisini şöyle açıklamaktadır: "*Her kuruşa bakıyorum şimdi. Gereksiz harcama yapmıyorum. Pazardan en ucuz sebzeleri alıyorum. Evde yapıyorum her şeyi. Dışarıda yemek yemiyoruz. Biriktirebiliyorsam biriktiriyorum. Bir daha böyle şey olursa, hazırlıklı olacağım."*

6 kadın, alternatif kaynak yaratma stratejisi geliştirmiştir. G18 (sosyal medya), çoklu gelir kaynaklarını şöyle açıklamaktadır: *"Sadece sosyal medya danışmanlığı değil, aynı zamanda online kurs da veriyorum. İki gelir kaynağım var. Biri azalırsa diğeri var. Riski dağıtıyorum. Akıllı olmak lazım."*

3.6.5. Öğrenme ve Dönüşüm

Afet deneyimi, kadınlara önemli dersler vermiş ve dönüşümler yaratmıştır. 13 kadın, yeni beceriler edinmiştir. G12 (danışmanlık), yeni becerilerini şöyle sıralamaktadır: "*Online toplantı araçlarını kullanmayı öğrendim. Zoom, Teams... Eskiden bilmezdim. Şimdi müşterilerimle online görüşüyorum. Dijital pazarlama öğrendim. Sosyal medyayı daha iyi kullanıyorum. Deprem beni dijitalleştirdi.*"

15 kadın, risk yönetimi farkındalığı kazanmıştır. G20 (terzilik), risk yönetimi dersini şöyle ifade etmektedir: "*Her şeyi bir yere koymamak lazım. Yedekleme yapmak lazım. Müşteri bilgilerini yedekledim artık. Önemli evrakları fotokopiliyorum. Tasarruf yapıyorum, acil durum fonu oluşturmaya çalışıyorum. Hazırlıklı olmak lazım.*"

8 kadın, iş planlaması bilinci geliştirmiştir. G14 (pastane), planlama önemini şöyle kavramıştır: "*Plan yapmak çok önemli. Eskiden günü birlik yaşıyorduk. Şimdi planlıyorum. 'Altı ay sonra ne yapmak istiyorum?' diye düşünüyorum. Hedef koyuyorum. Böyle daha iyi gidiyor.*"

11 kadın, sigorta ve güvence önemini kavramıştır. G8 (kuaförlük), sigorta konusundaki pişmanlığını şöyle dile getirmektedir: "*Dükkanım sigortalı değildi. Çok pişmanım. Şimdi 'Keşke sigorta yaptırsaydım' diyorum. Ama işte olmadı. Bundan sonra mutlaka sigorta yaptıracağım. Hem dükkan hem ekipman. Biraz pahalı ama değer.*"

16 kadın, ağ kurmanın değerini anlamıştır. G11 (eğitim), ağ kurmanın önemini şöyle öğrenmiştir: "*Yalnız başına zor. İnsanlarla bağlantı kurmak lazım. Depremden sonra anladım. Tanıdığım, bildiğim insanlar yardım etti. İlişkiler çok önemli. Şimdi daha fazla insanla tanışmaya çalışıyorum. Ağımı genişletiyorum.*"

3.7. ANA TEMA 4: KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE ENGELLER

Afet sonrası yeniden başlama sürecinde kadınlar, çok boyutlu ve birbiriyle ilişkili zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu bölümde, ekonomik ve finansal zorluklar, fiziksel altyapı sorunları, psikolojik ve sağlık sorunları, sosyal ve toplumsal zorluklar ile kurumsal ve bürokratik engeller ele alınmaktadır.

3.7.1. Ekonomik ve Finansal Zorluklar

19 kadın için sermaye yetersizliği en büyük zorluk olmuştur. G7 (tekstil), sermaye sorununun şöyle vurgulamaktadır: *"Param yok. Makine almam lazım ama param yok. Kumaş almam lazım, param yok. Her şey para ister. Ben nereden bulacağım bu parayı?" 15 kadın, kredi ve hibe erişim sorunları yaşamıştır. Özellikle kayıt dışı ve düşük eğitimli kadınlar için bu sorun daha büyük bir engel oluşturmuştur.*

12 kadın, bürokratik engellerden yakınmıştır. G6 (gıda üretimi), bürokratik zorlukları şöyle anlatmaktadır: "*KOSGEB'e başvurdum. Formlar çok karışık. Bir sürü belge istiyorlar. Anlamadım ki. Yardım istedim ama kimse yardım etmedi. Sonunda vazgeçtim. Ne yapayım?"* 13 kadın, teminat gösterememe sorunu yaşamıştır.

G17 (ev yemekleri), teminat problemini şöyle açıklamaktadır: "*Bankaya gittim kredi için. 'Teminat var mı?' dediler. Evim yıkıldı, ne teminatı? Kefil bulamam. Geri çevirdiler. Zengin olsa zaten kredi almaz, fakir alamıyor."*

9 kadın, kayıt dışılık sorununun yarattığı handikabı deneyimlemiştir. G3 (el sanatları), kayıt dışılığın dezavantajını şöyle açıklamaktadır: "*Kayıtlı değilim. Vergi vermiyorum. O yüzden hiçbir destekten faydalanamıyorum. Kredi veremiyorlar. Hibe alamıyorum. Ama kayıt olsam vergi ödeyeceğim, kazancım az, nasıl ödeyeceğim?"*

11 kadın, bilgi *eksikliğinden dolayı zorluk çekmiştir. G13 (hayvancılık), bilgi eksikliğini şöyle ifade etmektedir: "Okumamışım. Bilgim yok. İnternetten nasıl başvuru yapılır bilmiyorum. Evrakları dolduramıyorum. Utanıyorum sormaya. Çaresiz kalıyorum."*

10 kadın, kira artışlarından ciddi şekilde etkilenmiştir. G19 (kırtasiye), kira artışından şöyle yakınmaktadır: "*Kira iki katına çıktı. Eskiden 2000 lira ödüyordum, şimdi 4000 lira istiyorlar. Nereden bulacağım bu parayı? Pazarlık yaptım, indiremedim. Mecbur ödüyorum ama çok zor."*

14 kadın, hammadde ve malzeme fiyat artışlarıyla mücadele etmiştir. G20 (terzilik), fiyat artışlarını şöyle anlatmaktadır: "*Kumaş fiyatları yüzde yüz arttı. Eskiden 50 liraya aldığım kumaş şimdi 100 lira. Düğme, fermuar, ip... Her şey pahalandı. Ben fiyatları artıramıyorum, müşteri kabul etmiyor. Kazancım azaldı."*

17 kadın, müşteri azalması ve talep düşüşü yaşamıştır. G11 (eğitim), talep düşüşünü şöyle açıklamaktadır: "*Öğrenci sayım yarı yarıya düştü. İnsanlar göç etti. Kalanların da parası yok, özel ders alamıyorlar. Gelirim çok azaldı. Faturalarımı zor ödüyorum."*

15 kadın, nakit akışı sorunları yaşamıştır. G14 (pastane), nakit akışı problemini şöyle anlatmaktadır: "*Peşin para yok. Herkes veresiye istiyor. 'Sonra öderim' diyor. Ama benim de giderim var, peşin ödemem lazım. Nakit sıkıntısı çekiyorum sürekli. Çek senet işleri bilmiyorum, riskli."*

3.7.2. Fiziksel Altyapı Sorunları

11 kadın, uygun işyeri bulamama sorunu yaşamıştır. G8 (kuaförlük), işyeri bulma zorluğunu şöyle açıklamaktadır: "*Her yer ya yıkık ya hasar görmüş. Sağlam yer yok. Konteyner dükkanlar var ama uygun değil. Ev buldum, oradan çalışıyorum ama müşteri gelmekte zorlanıyor*."

4 kadın, geçici konteynerlerde çalışmanın zorluklarını yaşamıştır. G15 (47 yaşında, ortaokul mezunu, temizlik hizmetleri), konteyner ofisindeki zorluğu şöyle anlatmaktadır: "*Ofisim konteyner. Yazın çok sıcak, kışın çok soğuk. Klima yok, düzgün elektrik yok. Müşteri gelince utanıyorum. Ama ne yapacağım, başka yerim yok. Geçici diyorlar ama ne zamana kadar?"*

16 kadın, elektrik ve su kesintilerinden etkilenmiştir. G6 (gıda üretimi), altyapı sorunlarını şöyle anlatmaktadır: "*Elektrik gidiyor sürekli. Dondurucum var, bozuluyor yemekler. Su kesiliyor, üretim yapamıyorum. Jeneratör almam lazım ama çok pahalı. Ne yapacağımı bilmiyorum."*

12 kadın, ulaşım sorunları yaşamıştır. G4 (pazarcılık), ulaşım problemini şöyle açıklamaktadır: *"Yollar bozuk. Pazara gitmek çok zor. Tezgahı taşımak zor. Sebze meyve taşırken bozuluyor. Ulaşım çok masraflı oldu. Hem zaman, hem para kaybı."*

10 kadın, inşaat gürültüsü ve tozdan olumsuz etkilenmiştir. G11 (eğitim), gürültü problemini şöyle dile getirmektedir: "*Evde ders veriyorum. Ama etrafta sürekli yıkım, inşaat. Gürültü çok fazla. Öğrenciler konsantre olamıyor. Toz var, pencere açamıyoruz. Çok zor şartlarda çalışıyoruz."*

3.7.3. Psikolojik ve Sağlık Sorunları

20 kadının tamamı, travma sonrası stres yaşamıştır. G16 (güzellik salonu), travma belirtilerini şöyle açıklamaktadır: "*Uyku bozukluğu var. Kabus görüyorum. Gündüz de huzursuzum. Bir ses duyunca irkiliyorum. Sürekli tetikte bekliyorum. Bu böyle yaşam değil."* 15 kadın, anksiyete ve panik ataklar yaşamıştır. Özellikle artçı depremler bu durumu tetiklemiştir.

13 kadın, konsantrasyon güçlüğü yaşamıştır. G12 (danışmanlık), konsantrasyon sorununu şöyle ifade etmektedir: "*Odaklanamıyorum. Müşteriyle konuşurken aklım başka yerde. Unutkanlık var. İşlerim aksıyor. Bu psikolojik durumdan dolayı."*

11 kadın, fiziksel sağlık sorunları yaşamıştır. Stres kaynaklı yüksek tansiyon, mide problemleri ve baş ağrıları yaygın olmuştur. 14 kadın, çocukların psikolojik sorunlarından derinden etkilenmiştir. G14 (pastane), bebeğinin durumunu şöyle anlatmaktadır: "*Bebeğim uyumuyor. Sürekli ağlıyor. Ben de yorgunum, sinirli oluyorum. Kötü hissediyorum, 'Kötü anne miyim?' diye düşünüyorum. Psikolojik destek almaya gittim ama randevu çok uzun."*

19 kadın, artçı deprem korkusu yaşamıştır. G16 (güzellik salonu), artçı deprem korkusunu şöyle tasvir etmektedir: "*Her gün 20-30 artçı oluyor. Her seferinde panik oluyorum. Çocuklar çığlık atıyor. Salonda müşteri varken sarsıntı oldu, hepimiz dışarı fırladık. İşimi yapamıyorum düzgün.*" 18 kadın, çeşitli tetikleyici durumlar yaşamıştır. G8 (kuaförlük), tetikleyicileri şöyle sıralamaktadır: *"Kamyon geçince bina sarsılıyor, deprem sandım diye paniğe kapılıyorum. Televizyonda deprem haberi görünce ağlamaya başlıyorum. Yüksek ses duyunca irkiliyorum. Her şey tetikliyor."*

3.7.4. Sosyal ve Toplumsal Zorluklar

14 kadın, toplumsal cinsiyet baskısının afet sonrasında da devam ettiğini belirtmiştir. G4 (pazarcılık), cinsiyet baskısını şöyle özetlemektedir: *"Hala 'Kadın evde oturmalı' diyorlar. Pazar yerinde kadına yer yok diyorlar. Ama erkek ne yapsın tek başına, ben de çalışmalıyım." 13 kadın, aile içi rol çatışması yaşamıştır.*

16 kadın, sosyal ağların dağılmasından dolayı izolasyon hissetmiştir. G2 (kooperatif), sosyal ağ kaybını şöyle ifade etmektedir: "*Arkadaşlarım dağıldı. Kimisi göç etti, kimisi başka yere taşındı. Eskisi gibi toplanamıyoruz. Yalnızlık hissediyorum."*

14 kadın, göç nedeniyle müşteri kaybı yaşamıştır. 10 kadın, güven ortamının zedelenmesinin toplumsal ilişkileri olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

3.7.5. Kurumsal ve Bürokratik Engeller

17 kadın, yavaş işleyen bürokratik süreçlerden yorulmuştur. G19 (kırtasiye), bürokratik yavaşlığı şöyle eleştirmektedir: "*Hibe başvurusu yaptım, altı ay oldu hala sonuç yok. O kadar bekleyemem. İşim şimdi bitecek, altı ay sonra ne işime yarayacak?"* 15 kadın, koordinasyon eksikliği ve bilgi kirliliğinden şikayet etmiştir. 11 kadın, belge ve evrak eksikliğinden dolayı sorun yaşamıştır. 9 kadın, kayıt dışı olmanın yarattığı engelleri deneyimlemiştir.

18 kadın, kadına özel destek eksikliğini en çok vurgulanan konu olarak belirtmiştir. G7 (tekstil), kadın odaklı destek ihtiyacını şöyle dile getirmektedir: "*Kadınlara özel bir şey yok. Erkeklerle aynı muamele görüyoruz. Ama bizim durumumuz farklı. Çocuk bakımı, ev işleri... Bunları düşünen bir destek lazım."*

3.7.6. Sektörel Özel Zorluklar

Her sektörün kendine özgü zorlukları bulunmaktadır. 5 kadın gıda sektöründe hijyen şartları, ruhsat ve denetim sorunları yaşamıştır. G1 (künefe), hijyen zorluğunu açıklamaktadır: "*Geçici yerde çalışıyoruz. Hijyen şartları yeterli değil. Müşteriler endişeleniyor. Ruhsat sorunu var. Belediye gelip kapattıracak diye korkuyorum."* 4 kadın el sanatları sektöründe hammadde tedariki ve pazar bulma zorluğu yaşamıştır. 5 kadın hizmet sektöründe müşteri güveni yeniden kazanma sorunuyla karşılaşmıştır. 2 kadın tarım ve hayvancılık alanında altyapı ve hayvan kayıpları yaşamıştır. G13

(hayvancılık), hayvan kaybını şöyle anlatmaktadır: "*Yirmi koyunum vardı, altısı kaldı. Ahır yıkıldı. Yenisini yapmaya param yok. Hayvansız çiftçilik olmaz. Çok zor durumdayım."*

3.8. ANA TEMA 5: FIRSATLAR VE OLUMLU GELİŞMELER

Tüm zorluklara rağmen, bazı kadınlar afet sonrası dönemde fırsatlar ve olumlu gelişmeler de yaşamışlardır. Bu bölümde, yeni iş fırsatları, dijital dönüşüm, sosyal sermaye artışı, kişisel gelişim ve yenilikçilik konuları ele alınmaktadır.

3.8.1. Yeni İş Fırsatları

6 kadın için yeniden inşa talebi, bazı sektörlerde iş artışı yaratmıştır. G15 (temizlik hizmetleri), artan talebi şöyle açıklamaktadır: "*Enkaz temizliği, moloz temizliği... Çok talep var. Evler tozlu, kirli. Temizlik şirketi olarak çok iş aldık. Eleman sayımızı artırdık. İşler iyi gidiyor*." 5 kadın için rakiplerin azalması avantaj olmuştur. 4 kadın, boşalan niş alanları değerlendirmiştir. G18 (sosyal medya), niş fırsatı şöyle değerlendirmiştir: *"Depremden sonra birçok işletme sosyal medyayı keşfetti. Online satış yapmak istiyorlar. Bana çok müşteri geldi. Bu talep patlaması benim için fırsat oldu."*

7 kadın, iş birliği ve ortaklık fırsatları bulmuştur. G14 (pastane), ortaklık deneyimini şöyle anlatmaktadır: "*Arkadaşımla ortak olduk. İkimiz de tek başımıza açamıyorduk. Birleşince başardık. Güzel bir iş birliği oldu. Hem maddi, hem manevi destek olduk birbirimize."*

8 kadın, yeni ihtiyaçların ortaya çıkması nedeniyle talep artışı yaşamıştır. G11 (eğitim), değişen ihtiyaçları şöyle açıklamaktadır: "*Çocuklar travma yaşadı, özel eğitime ihtiyaçları var. Psikolojik destek odaklı ders vermeye başladım. Bu yeni bir alan, talep çok fazla."*

3.8.2. Dijital Dönüşüm Fırsatları

13 kadın için sosyal medya kullanımı artışı, yeni kapılar açmıştır. G3 (el sanatları), Instagram'ın etkisini şöyle vurgulamaktadır: "*Instagram hesabı açtım. Ürünlerimi paylaşıyorum. Türkiye'nin her yerinden sipariş geliyor. Eskiden sadece mahallede tanınıyordum, şimdi binlerce takipçim var."* 8 kadın, e-ticaret platformları kullanmaya başlamıştır. 7 kadın, özellikle gıda sektöründe online sipariş sistemini benimsemiştir.

10 kadın için coğrafi sınırları aşma imkanı önemli bir avantaj olmuştur. G10 (e-ticaret), coğrafi genişlemeyi şöyle açıklamaktadır: "A*rtık sadece Hatay'a bağımlı değilim. Müşterilerim İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de... Her yerde. Dijital olmak çok büyük avantaj."* 10 kadın, dijital pazarlama becerileri kazanmıştır. G18 (sosyal medya), beceri gelişimini şöyle anlatmaktadır: "*Instagram Reels, TikTok videoları, Google Ads... Hepsini öğrendim. Şimdi müşterilerime daha iyi hizmet veriyorum. Dijital dönüşüm benim için büyük fırsat oldu."*

3.8.3. Sosyal Sermaye Artışı

12 kadın, yeni kadın ağları ve dayanışma deneyimlemiştir. G2 (kooperatif), kadın dayanışmasını şöyle özetlemektedir: *"Depremden sonra kadınlar daha çok birleşti. Kooperatifimiz büyüdü. Yeni üyeler katıldı. Birbirimize daha çok sahip çıkıyoruz. Bu birlik bizi güçlü yapıyor."* 5 kadın, kooperatifleşme eğilimine yönelmiştir. 11 kadın, müşteri sadakati ve desteğinden motive olmuştur. 9 kadın, sivil toplumla bağlantı kurmuştur.

6 kadın için görünürlük artışı yaşanmıştır. G1 (künefe), görünürlük artışını şöyle değerlendirmektedir: "Gazeteciler geldi, röportaj yaptılar. Televizyona çıktım. *'Depreme rağmen ayakta kalan kadın girişimci' diye. Tanınırlığım arttı. Yeni müşteriler geldi."*

3.8.4. Kişisel Gelişim ve Güçlenme

17 kadın, özgüven artışı yaşamıştır. G8 (kuaförlük), özgüven kazanımını şöyle ifade etmektedir: "*Depremden sonra kendime daha çok güveniyorum. 'Ben her şeyin üstesinden gelebilirim' diyorum. En zor zamanı atlattım, artık hiçbir şeyden korkmuyorum."* 15 kadın, problem çözme becerisi geliştirmiştir. 9 kadın, liderlik deneyimi kazanmıştır. G15 (temizlik hizmetleri), liderlik gelişimini şöyle anlatmaktadır: *"Ekip yönetmeyi öğrendim. Çalışanları motive etmeyi, iş paylaşımını öğrendim. Kriz yönetimi becerisi kazandım. Artık daha iyi bir yöneticiyim."*

13 kadın, karar alma özerkliği artışı yaşamıştır. 12 kadın, rol model olma deneyimini anlamlı bulmuştur. 9 kadın için eş ilişkisinde rol değişimi yaşanmıştır. G4 (pazarcılık), eşiyle ilişkisindeki rol değişimini şöyle anlatmaktadır: "*Eskiden eşim karar verirdi, ben dinlerdim. Şimdi ben de para kazanıyorum, söz hakkım var. Ev işlerini birlikte yapıyoruz artık. 'Kadın işi, erkek işi' diye bir şey kalmadı. Eşitiz artık."*

14 kadın, çocuklarla ilişkide derinleşme yaşamıştır. G14 (pastane), bebeğiyle bağını şöyle ifade etmektedir: "*Depremden sonra bebeğime daha çok sarıldım. Bir an bile yanımdan ayıramıyorum. Koruyucu anneye dönüştüm. Aynı zamanda onun için daha güçlü olmam gerektiğini anladım. Ona örnek olmalıyım."*

3.8.5. Yenilikçilik ve Yaratıcılık

7 kadın, ürün inovasyonu yapmıştır. G6 (gıda üretimi), yeni ürün geliştirmeyi şöyle anlatmaktadır: "*Yeni tarifler denedim. Organik ürünlere yöneldim. İnsanlar sağlıklı yemek istiyor. Ben de ona göre üretim yaptım. Bu yenilik işime yaradı."* 9 kadın, süreç inovasyonu gerçekleştirmiştir. 11 kadın, iş modeli yeniliği yapmıştır.

14 kadın, kısıtlı kaynaklarla yaratıcılık göstermiştir. G20 (terzilik), yaratıcılığını şöyle örneklendirir: "*Kumaş artıklarından çocuk kıyafetleri yapıyorum. Hiçbir şey israf etmiyorum. İnsanlar özgün, el yapımı ürünleri seviyor. Az malzemeyle çok iş yapıyorum*." 8 kadın, yerel ürünlere yönelim göstermiştir.

3.9. ANA TEMA 6: DESTEK MEKANİZMALARI VE ERİŞİM

Bu bölümde, kadınların afet sonrası süreçte ulaştıkları kurumsal destekler, sivil toplum destekleri, finansal kaynaklar, sosyal ağ destekleri ile karşılaştıkları erişim engelleri ele alınmaktadır.

3.9.1. Kurumsal Destekler

4 kadın, KOSGEB desteklerinden yararlanmıştır. G14 (pastane), KOSGEB deneyimini özetlemektedir: "*Hibe aldık, işimize çok yaradı. Ama başvuru süreci çok uzun ve karmaşıktı. Eğitimli olmasam başaramazdım."* 3 kadın, belediye desteklerinden sınırlı şekilde faydalanmıştır. 2 kadın, bakanlık programları hakkında bilgi sahibi olmuştur. 16 kadın, Kızılay ve AFAD yardımlarının acil dönemde önemli olduğunu belirtmiştir.

3.9.2. Sivil Toplum Destekleri

10 kadın için kadın dernekleri en etkili destek kaynaklarından biri olmuştur. G2 (kooperatif), KAMER'in rolünü şöyle vurgulamaktadır: "*KAMER çok yardımcı oldu. Eğitim verdiler, malzeme desteği sağladılar. Psikolojik destek de verdiler. Onlar olmasaydı bu kadar güçlü olamazdık."* 2 kadın, meslek odalarından destek almıştır. 7 kadın, ulusal

ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarından yardım görmüştür. 8 kadın, eğitim programlarını faydalı bulmuştur. 12 kadın, danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

3.9.3. Sosyal Ağ Destekleri

18 kadın için aile desteği en önemli destek kaynağı olmuştur. 14 kadın maddi destek, 18 kadın manevi destek, 10 kadın iş gücü desteği ve 12 kadın çocuk bakımı desteği almıştır. G16 (güzellik salonu), annesinin desteğini şöyle anlatmaktadır: *"Annem olmasaydı çökerdim. Hem para yardımı yaptı, hem çocuklara baktı. Hem de 'Sen yaparsın kızım' dedi. Bu manevi destek çok değerliydi."*

15 kadın, komşu ve arkadaş dayanışması yaşamıştır. 8 kadın, girişimci kadın ağlarından güç almıştır. 7 kadın, müşteri desteği ve bağış almıştır. 9 kadın için sosyal medya dayanışması yeni bir destek biçimi olmuştur.

3.9.4. Erişim Engelleri

16 kadın, bilgi eksikliğini en yaygın engel olarak belirtmiştir. 15 kadın, bürokratik karmaşadan caydırılmıştır. 11 kadın, belge ve evrak eksikliği yaşamıştır. 9 kadın, kayıt dışı olmanın yarattığı engelle karşılaşmıştır. 13 kadın, zaman ve ulaşım kısıtı yaşamıştır. 8 kadın, dışlanma ve ayrımcılık hissetmiştir. G13 (hayvancılık), dışlanma hissini şöyle ifade etmektedir: *"Yardım dağıtımında kadınlar geri planda kalıyor. Erkeklere daha kolay veriyorlar. Biz kadınlar eziliyoruz. Kimse bizi dinlemiyor."*

3.9.5. Destek Yeterliliği Algısı

18 kadın, destekleri yetersiz bulmuştur. G17 (ev yemekleri), destek yetersizliğini özetlemektedir: "*Gelen yardımlar çok az. Bir kere veriyorlar, sonra kesilir. Sürekli destek lazım ama yok. Miktar da az, neye yetecek?"* 14 kadın, dağıtımda adaletsizlik algısı yaşamıştır. 13 kadın, zamanlama sorunlarından (geç destek) yakınmıştır. 16 kadın, miktar yetersizliğini vurgulamıştır. 12 kadın, takip ve sürdürülebilirlik eksikliği gördüğünü belirtmiştir.

3.10. ANA TEMA 7: PSİKOSOSYAL ETKİLER VE İYİLEŞME

Bu bölümde, işin iyileşme sürecindeki rolü, aile ve ilişkilerdeki değişimler, kimlik ve öz değer dönüşümleri ile gelecek perspektifi ele alınmaktadır.

3.10.1. İşin İyileşme Rolü

16 kadın için iş, normalleşme aracı olmuştur. G11 (eğitim), işin normalleştirici etkisini açıklamaktadır: "*İşim sayesinde hayat normale döndü gibi hissediyorum. Öğrencilerle uğraşınca, rutine döndüm. Bu çok iyi geliyor."* 15 kadın için iş, anlam ve amaç vermiştir. 14 kadın, kontrol duygusu sağladığını belirtmiştir. 13 kadın, sosyal etkileşim fırsatı bulmuştur. 17 kadın için iş, zihin meşgul etme işlevi görmüştür. 16 kadın, kimlik ve değer hissi kazanmıştır.

3.10.2. Aile ve İlişkiler

Eş ilişkisinde farklı yönlerde değişimler yaşanmıştır. 8 kadın için ilişki güçlenmiştir. Kriz birlikte aşılınca bağ güçlenmiştir. 7 kadın, gerilim ve çatışma yaşamıştır. Stres ilişkiyi zorlamıştır. 10 kadın, eşinden artan saygı görmüştür. G9 (tarım), eşiyle ilişkisindeki değişimi şöyle anlatmaktadır: "*Eşimle ilişkimiz daha güçlendi. Birlikte mücadele ettik. Beni daha çok takdir ediyor şimdi. 'Sen olmasaydın yapamazdık' diyor."*

12 kadın, çocuklarla ilişkisinin derinleştiğini belirtmiştir. 9 kadın için geniş aile ilişkileri güçlenmiş, 5 kadın için gerginleşmiştir. 14 kadın, sosyal çevre ilişkilerinde değişim yaşamıştır.

3.10.3. Kimlik ve Öz Değer

15 kadın, girişimci kimliğinin güçlendiğini belirtmiştir. 11 kadın, mağdur kimliğini aşma çabası göstermiştir. G10 (e-ticaret), kimlik dönüşümünü şöyle ifade etmektedir: *"Kendimi mağdur olarak görmüyorum artık. Ben hayatta kalan, direnen, başarı gösteren bir kadınım. Bu kimlik bana güç veriyor."* 13 kadın, güçlü kadın kimliğini benimsemiştir. 10 kadın, toplumsal tanınma artışı yaşamıştır. 16 kadın, öz saygı artışı deneyimlemiştir.

3.10.4. Gelecek Perspektifi

14 kadın, umut ve iyimserlik taşımaktadır. 16 kadın, kaygı ve belirsizliğin devam ettiğini belirtmiştir. G12 (danışmanlık), geleceğe bakışını şöyle özetlemektedir: "*Gelecek belirsiz ama umutluyum. Zor günleri atlattık, daha iyisini de yaşayacağız. Çocuklarım için daha iyi bir gelecek kuracağım."* 12 kadın, hedef ve hayallerini yeniden

şekillendirmiştir. 17 kadın, güvenlik ihtiyacının arttığını belirtmiştir. 14 kadın, hazırlıklı olma bilinci geliştirmiştir.

3.11. ANA TEMA 8: YEREL EKONOMİYE KATKI

Kadın girişimciler, afet sonrası dönemde sadece kendi ekonomik durumlarını iyileştirmekle kalmamış, aynı zamanda yerel ekonominin yeniden canlanmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Bu katkılar istihdam yaratma, toplumsal dayanışma, pazar canlandırma ve sosyal sermaye üretimi gibi farklı boyutlarda kendini göstermektedir.

3.11.1. İstihdam Yaratma

Katılımcıların önemli bir kısmı, kendi işlerini yeniden kurduktan sonra başkalarına da istihdam sağlamaya başlamıştır. Aile üyelerine iş imkanı sunan 13 katılımcı, özellikle eş, çocuk veya kardeşlerini işe dahil ederek aile ekonomisine katkı sağlamıştır. Kadınlara öncelikli istihdam sağlayan 10 katılımcı bulunmaktadır.

G3 (el sanatları), kadınlara istihdam sağlama deneyimini şöyle anlatmaktadır:

> *"Beş kadına iş verdim. Evlerinde çalışıyorlar, sipariş veriyorum. Hem onlar kazanıyor, hem ben. Kadın kadına dayanışma bu."*

Mahalle istihdamı yaratan 9 katılımcı, komşularına ve yakın çevredeki kişilere iş imkanı sunmuştur. Gençlere fırsat tanıyan 6 katılımcı, özellikle genç kadınların iş hayatına girmelerine yardımcı olmuştur.

3.11.2. Yerel Üretim ve Tedarik

Kadın girişimcilerin önemli bir kısmı, yerel üreticilerden alışveriş yaparak bölge ekonomisinin döngüsüne katkıda bulunmuşlardır. Yerel tedarikçilerle çalışan 12 katılımcı bulunmaktadır.

G1 (künefe), yerel tedarik zincirini şöyle açıklamaktadır:

> *"Süt alıyorum komşu çiftlikten, un alıyorum mahalle fırınından, fıstık alıyorum kasaptan. Param mahallede dönüyor. Bir kişi kazanmıyor, herkes kazanıyor."*

Bölge ürünlerini tercih eden 10 katılımcı, yerel üretimi desteklemiştir. Kadın üreticilerden malzeme alan 8 katılımcı, kadınlar arası ekonomik dayanışmayı

güçlendirmiştir. Zincirleme etki yaratan 7 katılımcının faaliyetleri, birden fazla işletmenin canlanmasına katkı sağlamıştır.

3.11.3. Toplumsal Dayanışma

Afet sonrası dönemde kadınlar arasında güçlü dayanışma ağları oluşmuştur. Komşuluk ekonomisinin güçlendiğini belirten 11 katılımcı, birbirlerine karşılıklı destek sağlamıştır. Takas ve değiş tokuş uygulamalarının yaygınlaştığını belirten 9 katılımcı bulunmaktadır. Yardımlaşma ağlarının oluştuğunu ifade eden 13 katılımcı, kriz döneminde birbirlerine maddi ve manevi destek olmuşlardır.

G5 (yemek servisi), dayanışmayı şöyle örneklendirmektedir:

> *"Komşu kadın tarhana yapıyor, ben reçel yapıyorum. Takas ediyoruz. Bazen ona siparişim gelir, yardım ediyorum. Bazen o bana yardım ediyor. Böyle birbirimize tutunuyoruz."*

Bilgi ve beceri paylaşımının arttığını belirten 10 katılımcı, mesleki bilgilerini birbirleriyle paylaşmışlardır. Kollektif hareket gösteren 7 katılımcı, ortak sorunlar için birlikte hareket etmişlerdir.

3.11.4. Pazar Canlandırma

Kadın girişimciler, bölgedeki ekonomik hareketliliği artırmak için çeşitli çabalar göstermişlerdir. Müşteri çekme çabası gösteren 14 katılımcı, bölgeye dışarıdan insanların gelmesini teşvik etmişlerdir. Bölgeye canlılık katmayı hedefleyen 9 katılımcı, işletmelerini açarak psikolojik normalleşmeye katkıda bulunduklarını belirtmişlerdir.

G10 (kahvaltı salonu), bu durumu şöyle ifade etmektedir:

> "*İşimi açtım, insanlar gelmeye başladı. 'Aa burada açık yer var' dediler. Diğer esnaf da cesaret aldı, açtı. Şimdi cadde canlandı. Eskisi gibi olmasa da, yine de hareketlilik var."*

Diğer işletmeleri destekleme bilinci taşıyan 8 katılımcı, rakiplerini bile desteklemişlerdir. Tedarik zinciri oluşturmaya başlayan 6 katılımcı, iş birliklerine öncülük etmişlerdir.

3.11.5. Sosyal Sermaye Üretimi

Kadın girişimcilerin faaliyetleri, toplumsal güven ve iş birliğinin yeniden inşasına katkıda bulunmuştur. Güven ortamı oluşturma çabası gösteren 12 katılımcı, dürüst ve şeffaf iş yaparak toplumsal güveni yeniden tesis etmeye çalışmışlardır. İş birlikleri kuran 9 katılımcı, birlikte daha güçlü olduklarını deneyimlemişlerdir. Kolektif kimliği güçlendiren 10 katılımcı, "kadın girişimci" kimliğini öne çıkarmışlardır.

G12 (danışmanlık), kolektif kimliği şöyle tanımlamaktadır:

> *"Biz kadın girişimciler, depreme rağmen ayaktayız. Bu gurur verici. Birbirimizi tanıyoruz, destek oluyoruz. Artık bir aileyiz."*

Sivil katılımı artırmayı hedefleyen 7 katılımcı, derneklere ve kooperatiflere aktif olarak katılmışlardır. Toplum liderliği gösteren 5 katılımcı, diğer kadınlara ilham kaynağı olmuşlardır.

3.12. ANA TEMA 9: POLİTİKA VE ÖNERİLER

Kadın girişimciler, afet sonrası süreçte karşılaştıkları zorluklar ışığında çeşitli politika önerileri sunmuşlardır. Bu öneriler, finansal desteklerden kurumsal düzenlemelere, eğitimden sosyal politikalara kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır.

3.12.1. Finansal Politikalar

Kadınların en temel talebi, geri ödemesiz hibe programlarının genişletilmesidir. Hibe programlarının genişletilmesini talep eden 18 katılımcı bulunmaktadır.

G7 (tekstil), hibe talebini şöyle dile getirmektedir:

> *"Kredi değil, hibe lazım. Borçlanmaktan korkuyoruz. Geri ödemesiz destek olmalı. Özellikle kadınlara."*

Kadına özel kredi koşulları talep eden 16 katılımcı, düşük faizli ve esnek geri ödemeli krediler istemiştir. Teminat muafiyeti isteyen 15 katılımcı, teminat gösterememenin kredi almanın önündeki en büyük engel olduğunu vurgulamıştır. Geri ödemesiz destek talep eden 17 katılımcı, borç yükünün altına girmekten çekindiklerini belirtmişlerdir. Vergi teşvikleri isteyen 12 katılımcı, başlangıç döneminde vergi muafiyetinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

3.12.2. Kurumsal Destekler

Bürokratik işlemlerin karmaşıklığı, kadınların en çok şikayet ettiği konulardan biridir. Tek durak ofis talebinde bulunan 14 katılımcı bulunmaktadır.

G19 (kırtasiye), tek durak ofis önerisini şöyle açıklamaktadır:

> *"Her işi bir yerden halledebilsek. Buraya git, oraya git... Yorucu. Tek bir yerden her şey olsa ne güzel olur."*

Bürokratik basitleştirme isteyen 16 katılımcı, evrak işlemlerinin azaltılmasını talep etmişlerdir. Hızlı süreçler isteyen 15 katılımcı, aylarca süren işlemlerin kısaltılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bilgilendirme mekanizmaları talep eden 14 katılımcı, destekler hakkında yeterli bilgiye ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Takip ve denetim isteyen 10 katılımcı, desteklerin doğru kişilere ulaşmasının kontrol edilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

3.12.3. Eğitim ve Kapasite Geliştirme

Kadınlar, mesleki becerilerini geliştirmek için çeşitli eğitim programları talep etmişlerdir. Girişimcilik eğitimleri isteyen 13 katılımcı, iş kurma ve yönetme konularında bilgiye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Dijital beceri eğitimleri talep eden 15 katılımcı, sosyal medya, e-ticaret ve dijital pazarlama konularında eğitim almak istediklerini ifade etmişlerdir. İş yönetimi eğitimleri isteyen 12 katılımcı, muhasebe, finansal planlama ve stok yönetimi gibi konularda destek beklemektedirler. Psikolojik destek programları öneren 14 katılımcı, travma sonrası iyileşme sürecinde profesyonel yardıma ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır. Meslek edindirme kursları talep eden 11 katılımcı, yeni becerileri öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir.

3.12.4. Sosyal Politikalar

Çocuk bakımı desteği, kadınların en çok talep ettiği sosyal politikadır. 17 katılımcı çocuk bakımı desteği talep etmiştir.

G14 (pastane), kreş ihtiyacını şöyle vurgulamaktadır:

> *"Ücretsiz kreş olmalı. Bebeğime bakacak kimse yok, işe gidemiyorum. Kreş olsa, rahat çalışırım."*

Esnek çalışma düzenlemeleri isteyen 13 katılımcı, özellikle annelerin ihtiyaçlarına uygun çalışma saatleri talep etmişlerdir. Sosyal güvenlik genişletme isteyen 15 katılımcı, kayıt dışı çalışanların da sosyal güvenceye kavuşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerine erişim talep eden 14 katılımcı, ücretsiz sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını istemişlerdir. Psikolojik destek hizmetleri isteyen 16 katılımcı, ücretsiz psikolojik danışmanlık hizmetlerine ulaşmak istediklerini ifade etmişlerdir.

3.12.5. Altyapı ve Mekân

Fiziksel mekan ihtiyacı, özellikle işyerini kaybeden kadınlar için kritik öneme sahiptir. İşyeri tahsisi talep eden 11 katılımcı, uygun fiyatlı veya ücretsiz işyeri sağlanmasını istemişlerdir. Ortak çalışma alanları öneren 9 katılımcı, birlikte çalışabilecekleri mekanlar talep etmişlerdir. Pazar yerleri düzenlenmesi isteyen 8 katılımcı, ürünlerini satabilecekleri düzenli pazarların kurulmasını önermişlerdir. Kira destekleri talep eden 13 katılımcı, işyeri kiralarının çok yüksek olduğunu ve destek beklediklerini belirtmişlerdir. Atölye ve üretim alanlarına ihtiyaç duyan 10 katılımcı, üretim yapabilecekleri mekanlar talep etmişlerdir.

3.12.6. Örgütlenme ve Ağlar

Kadınlar, birlikte hareket etmenin gücüne inanmakta ve örgütlenme destekleri talep etmektedirler. Kooperatifleşme desteği öneren 10 katılımcı, kooperatif kurma süreçlerinde rehberlik ve mali destek beklemektedirler. Kadın girişimci dernekleri kurulmasını isteyen 12 katılımcı, bir araya gelip sorunlarını dile getirebilecekleri platformlar talep etmişlerdir. Ağ oluşturma platformları isteyen 11 katılımcı, birbirleriyle tanışıp iş birliği yapabilecekleri ortamlar beklemektedirler. Mentor programları öneren 8 katılımcı, deneyimli girişimcilerden öğrenme fırsatı istediklerini belirtmişlerdir. İş birlikleri teşviki isteyen 9 katılımcı, ortak projeler geliştirilebilmesi için destekler talep etmişlerdir.

3.12.7. Pazarlama ve Tanıtım

Üretim yapsalar bile ürünlerini pazarlayamayan kadınlar, pazarlama ve tanıtım desteği talep etmektedirler. Yerel ürün pazarları kurulmasını öneren 12 katılımcı, ürettiklerini satabilecekleri düzenli pazarlar istemişlerdir. E-ticaret altyapısı talep eden 10 katılımcı, online satış yapabilmek için teknik destek beklemektedirler. Marka

oluşturma desteği isteyen 7 katılımcı, ürünlerini markalaştırma konusunda yardım talep etmişlerdir. Fuar katılım destekleri isteyen 6 katılımcı, fuarlara katılmak için mali destek beklemektedirler. Dijital pazarlama eğitimi talep eden 11 katılımcı, sosyal medya üzerinden satış yapabilmek için eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir.

3.12.8. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kadınlar, yapısal eşitsizliklerin giderilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar talep etmektedirler. Farkındalık çalışmaları yapılmasını öneren 14 katılımcı, toplumda kadın girişimciliğine yönelik önyargıların kırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Eşitlikçi politikalar talep eden 13 katılımcı, kadın-erkek eşitliğini sağlayıcı düzenlemeler istemişlerdir. Kadın kotaları öneren 8 katılımcı, karar mekanizmalarında kadın temsilinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Karar mekanizmalarında temsil isteyen 15 katılımcı bulunmaktadır.

G2 (kooperatif), karar mekanizmalarında temsil talebini şöyle özetlemektedir:

> *"Kararları erkekler alıyor. Bizi kimse sormuyor. Kadınlar da karar masasında olmalı. Bizim ihtiyaçlarımızı biz biliriz."*

Cinsiyet duyarlı bütçeleme öneren 6 katılımcı, kamu kaynaklarının kadın-erkek eşitliğini gözeterek dağıtılmasını talep etmişlerdir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULARIN ÖZETİ VE GENEL DEĞERLENDİRME

20 kadın girişimci ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular, afet sonrası kadın girişimciliğinin çok katmanlı ve karmaşık yapısını ortaya koymaktadır. Araştırmanın dört temel sorusuna verilen yanıtlar, kadınların yerel ekonomideki rolünden karşılaştıkları zorluklara, onları teşvik eden faktörlerden kalkınmaya katkılarına kadar geniş bir yelpazede bilgi sunmaktadır.

4.1.Araştırma Sorularına Yanıtlar

İlk araştırma sorusu, kadın girişimcilerin yerel ekonomideki rolünü sorgulamaktadır. Bulgular, kadınların istihdam yaratma konusunda önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Kadınlar, öncelikle aile üyelerine ve yerel kadınlara iş imkanı sunarak toplumsal dayanışmayı güçlendirmişlerdir. Ayrıca yerel hammadde kullanımı ve tedarik zincirini destekleyerek bölge ekonomisinin döngüsünü canlandırmışlardır. Geleneksel üretim yöntemlerini koruyarak kültürel mirasın yaşatılmasına katkıda bulunmuşlar ve toplumsal dayanışma ağlarını güçlendirerek ekonomik hareketliliği sağlamışlardır.

İkinci araştırma sorusu, kadınların karşılaştıkları zorlukları ve fırsatları incelemektedir. Temel zorluklar arasında sermaye yetersizliği ve kredi erişim sorunları en başta gelmektedir. Kadınlar, özellikle kayıt dışı çalışanlar ve düşük eğitim seviyesine sahip olanlar, finansal kaynaklara ulaşmada ciddi engellerle karşılaşmışlardır. Psikolojik travma ve kronik stres, neredeyse tüm katılımcıların yaşadığı bir sorun olmuştur. Toplumsal cinsiyet baskısı ve aile içi rol çatışması, kadınların iş-yaşam dengesini olumsuz etkilemiştir. Bürokratik engeller ve bilgi eksikliği, desteklere erişimi zorlaştırmıştır. Fiziksel altyapı yetersizlikleri ise çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir.

Öte yandan, zorluklarla birlikte bazı fırsatlar da ortaya çıkmıştır. Dijital dönüşüm ve e-ticaret genişlemesi, özellikle genç ve eğitimli kadınlar için yeni olanaklar yaratmıştır. Afet sonrası ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, bazı kadınlara niş pazarlarda iş fırsatları sunmuştur. Kadın ağları ve kooperatifleşme eğilimi güçlenmiş, kadınlar arasındaki dayanışma artmıştır. Kişisel güçlenme ve özgüven artışı, kadınların kendilerini daha güçlü hissetmelerini sağlamıştır. Kısıtlı kaynaklarla çalışma zorunluluğu, kadınlarda yenilikçilik ve yaratıcılık gelişimini tetiklemiştir.

Üçüncü araştırma sorusu, kadınları afet sonrası girişimciliğe teşvik eden faktörleri araştırmaktadır. Bireysel düzeyde, psikolojik dayanıklılık en önemli faktör olarak öne çıkmıştır. İnanç, umut ve azim, kadınların zorluklarla mücadele etmesini sağlamıştır. Önceki kriz deneyimleri, bazı kadınlara avantaj sağlamıştır. Problem çözme becerisi gelişmiş ve rol model olma sorumluluğu, özellikle çocuklu kadınlar için güçlü bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Sosyal düzeyde, aile desteği kritik öneme sahip olmuştur. Maddi destek, manevi destek ve iş gücü desteği, kadınların ayakta kalmasını sağlayan temel faktörlerdir. Kadın dayanışma ağları, izolasyonu önlemiş ve kolektif güç yaratmıştır. Müşteri sadakati, kadınlara devam etme konusunda motivasyon sağlamıştır. Toplumsal tanınma artışı, kadınların öz değerlerini güçlendirmiştir.

Ekonomik düzeyde, ekonomik zorunluluk en güçlü teşvik edici faktör olmuştur. Kadınlar, ailenin geçimini sağlamak için çalışmak zorunda olduklarını hissetmişlerdir. Çoklu gelir kaynakları yaratma stratejisi, riski azaltmıştır. Düşük maliyetli iş modelleri geliştirme ve alternatif kaynak bulma, ekonomik dayanıklılığı artırmıştır.

Dördüncü araştırma sorusu, kadınların yerel kalkınmaya katkılarının nasıl ölçülebileceğini sorgulamaktadır. Ekonomik göstergeler arasında istihdam sayısı, özellikle kadın istihdamı, somut bir ölçüt olarak öne çıkmaktadır. Gelir artışı ve aile refahındaki iyileşme, kadınların ekonomik katkısını göstermektedir. Yerel ekonomik hareketlilik ve vergi katkısı, kayıtlı işletmeler için ölçülebilir göstergelerdir.

Sosyal göstergeler, kadınların karar alma gücündeki artışı, toplumsal cinsiyet eşitliğindeki ilerlemeyi, sosyal ağların güçlenmesini, toplumsal dayanışmanın artışını ve kültürel mirasın korunmasını içermektedir. Psikolojik göstergeler ise özgüven ve öz saygı artışını, psikolojik iyileşmede işin rolünü, travma sonrası büyümeyi ve gelecek perspektifindeki iyileşmeyi kapsamaktadır.

4.2. Kritik Bulgular

Araştırma, beş kritik bulguyu ortaya koymaktadır. Birincisi, işin çift yönlü rolüdür. İş, kadınlar için hem ekonomik hayatta kalma aracı hem de psikolojik iyileşme aracı olarak işlev görmüştür. Kadınlar, çalışmanın kendilerine normallik hissi, kontrol duygusu ve anlam kazandırdığını vurgulamışlardır. İş, travma sonrası iyileşme sürecinde iyileştirici bir rol oynamıştır.

İkincisi, toplumsal cinsiyet dinamikleridir. Afet, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirmiştir. Kadınlar, afet öncesinde de var olan ekonomik, sosyal ve politik dezavantajlarını afet sonrasında daha yoğun şekilde deneyimlemişlerdir. Ancak aynı zamanda, afet sonrası dönem bazı kadınların güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Ekonomik zorunluluk ve geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflaması, bazı kadınların kamusal alana daha fazla katılmasını sağlamıştır.

Üçüncüsü, dijital uçurumdur. Dijital becerilere sahip genç ve eğitimli kadınlar, dijital platformlar üzerinden yeni müşterilere ulaşarak ve coğrafi sınırları aşarak avantaj elde etmişlerdir. Öte yandan, dijital okuryazar olmayan kadınlar, özellikle yaşlı ve düşük eğitimli olanlar, bu dönüşümden dışlanmış ve daha fazla dezavantajlı hale gelmişlerdir. Bu dijital uçurum, kadınlar arasındaki eşitsizlikleri artırmıştır.

Dördüncüsü, destek erişim eşitsizliğidir. Kayıtlı, eğitimli ve güçlü sosyal sermayeye sahip kadınlar, kurumsal desteklere daha kolay erişebilmişlerdir. Bürokratik süreçleri anlayabilme, gerekli evrakları hazırlayabilme ve bilgiye ulaşabilme kapasitelerine sahip olan bu kadınlar, KOSGEB hibeleri, kredi programları ve sivil toplum desteklerinden yararlanabilmişlerdir. Ancak en kırılgan gruplar, yani kayıt dışı çalışan, düşük eğitimli, sosyal ağları zayıf kadınlar, bu desteklerin dışında kalmıştır. Bu durum, afet sonrası dönemde mevcut eşitsizliklerin daha da derinleşmesine yol açmıştır.

Beşincisi ve en önemlisi, dayanıklılıktır. Tüm yapısal kısıtlamalara, ekonomik zorluklara, psikolojik travmalara ve toplumsal cinsiyet baskısına rağmen, kadınlar pasif mağdurlar olmamış, aksine aktif özneler olarak hareket etmişlerdir. Kadınlar, yenilikçi stratejiler geliştirmiş, iş modellerini değiştirmiş, dijital araçları öğrenmiş, kaynaklarını yaratıcı şekillerde kullanmış ve dayanışma ağları kurmuşlardır. Kadınların bu direnci ve ajanlığı, afet sonrası iyileşme sürecinin en güçlü unsurlarından biri olmuştur. Kadınlar, sadece kendi hayatlarını yeniden inşa etmekle

kalmamış, aynı zamanda ailelerinin, toplulukların ve yerel ekonominin yeniden canlanmasında önemli roller üstlenmişlerdir.

Sonuç olarak, bulgular afet sonrası kadın girişimciliğinin karmaşık, çok boyutlu ve dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir. Kadınlar hem kırılganlık hem de dayanıklılık deneyimlemekte hem zorluklarla karşılaşmakta hem de fırsatlar yaratmakta hem yapısal kısıtlamalarla mücadele etmekte hem de bu kısıtlamaları aşmanın yollarını bulmaktadırlar. Bu bulgular, afet sonrası politikaların ve müdahalelerin toplumsal cinsiyete duyarlı, kapsayıcı ve güçlendirici olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Hatay'da faaliyet gösteren kadın girişimcilerin deneyimlerini derinlemesine incelemiştir. Araştırma bulguları, afet sonrası kadın girişimciliğinin karmaşık ve çok katmanlı bir olgu olduğunu göstermektedir. Literatürde sıklıkla vurgulandığı gibi, afetler toplumsal cinsiyet nötr değildir ve mevcut eşitsizlikleri derinleştirir. Bu çalışmada da kadınların, afet öncesinde var olan toplumsal cinsiyet temelli engellerin afet sonrasında daha da yoğunlaştığını deneyimledikleri görülmüştür. Aile baskısı, sermaye erişim sorunları ve çoklu rol yükü gibi engelleyici faktörler, afet koşullarında kadınlar üzerinde daha ağır bir baskı oluşturmuştur.

Ancak bulgular, sadece mağduriyet anlatısının ötesine geçmektedir. Kadınlar pasif kurbanlar değil, aktif özneler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kriz dönemlerinde kadınlar belirsizlik ve kaynak kıtlığı ortamında yenilikçi iş modelleri geliştirmiş, dijital dönüşümü hızlandırmış ve sosyal ağlar kurmuşlardır. Bu durum, afet koşullarında kadınların sadece hayatta kalmaya çalışmadıklarını, aynı zamanda yeni fırsatlar yaratabildiklerini göstermektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu ekonomik zorunluluk nedeniyle işlerine devam ettiklerini belirtmiştir. Özellikle düşük gelirli, az eğitimli kadınlar için iş, hayatta kalma stratejisidir. Ancak ekonomik motivasyonun yanında, özgüven artışı, karar alma gücü, toplumsal tanınma gibi içsel motivasyonlar da güçlüdür. Ekonomik kaynaklara erişim, kadınların ajanlık kapasitesini artırmış ve yaşamları üzerindeki kontrollerini güçlendirmiştir. Dolayısıyla, zorunluluk ve fırsat karşıtlığı yerine, bu iki boyutun iç içe geçtiği bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Bulgularda en çarpıcı sonuçlardan biri, işin psikolojik iyileşme sürecindeki merkezi rolüdür. Katılımcılar, çalışmanın kendilerine normallik hissi, kontrol duygusu, anlam ve amaç verdiğini ifade etmişlerdir. İş, kadınlar için önemli bir kaynak olup, diğer kaynakları da beraberinde getirmektedir. Gelir elde etmenin yanı sıra, sosyal ağlar kurma, özgüven kazanma ve toplumsal statü elde etme gibi kazanımlar, işin çok boyutlu değerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bazı katılımcılarda travma sonrası büyüme belirtileri gözlenmiştir. Kadınlar daha güçlü hissetme, yeni öncelikleri keşfetme, ilişkilerin derinleşmesi gibi olumlu değişimler bildirmişlerdir. İş, bu büyüme sürecinin katalizörü olmuştur. Öte yandan, kronik travma belirtileri ve yetersiz psikolojik destek ciddi sorunlar olarak ortaya çıkmıştır.

Dijital becerilere sahip, genç, eğitimli kadınlar afet sonrasında dijital dönüşüm fırsatlarından yararlanmışlardır. E-ticaret, sosyal medya pazarlama ve online iş modelleri, bu grubun dayanıklılığını artırmıştır. Dijital girişimciliğin esnek ve düşük maliyetli yapısı, bu kadınlara avantaj sağlamıştır. Ancak düşük eğitimli, yaşlı katılımcılar dijital araçlara erişememiş, bu da dijital uçurum yaratmıştır. Afetler mevcut teknolojik eşitsizlikleri derinleştirmekte, bilgi toplumundan dışlanan gruplar daha da dezavantajlı hale gelmektedir. Bu bulgu, dijital okuryazarlık eğitimlerinin kritik önemini ortaya koymaktadır.

Sosyal sermaye, kadınların dayanıklılığında en önemli faktörlerden biri olmuştur. Aile, akraba ve komşu desteği bağlayıcı sosyal sermayeyi, kooperatifler, kadın dernekleri ve iş ağları ise köprü kurucu sosyal sermayeyi temsil etmektedir. Özellikle kooperatifleşme ve kadın dayanışma ağları, kadınların kolektif gücünü artırmıştır. Kadınlar, bireysel olarak zayıf olsalar da, örgütlü hareket ettiklerinde güçlenmektedirler. Kadın derneklerinin, özellikle KAMER'in rolü bu süreçte kritik önem taşımıştır. Sivil toplum örgütlerinin kadın güçlenmesindeki katalizör rolü açıkça görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, kurumsal destekleri yetersiz bulmuştur. KOSGEB hibelerinden yararlananlar bile, sürecin uzun, karmaşık ve yeterince yaygınlaşmamış olduğunu belirtmiştir. Politika hedefleri ile uygulama arasında ciddi bir boşluk bulunmaktadır. Kadına özel destek eksikliği, en sık dile getirilen yakınmadır. Mevcut destek mekanizmaları toplumsal cinsiyete duyarsızdır ve kadınların çocuk bakımı, ev işleri gibi ek yükleri göz ardı edilmektedir. Kadınların pratik ihtiyaçları ile stratejik çıkarları birlikte ele alınmalıdır. Kayıt dışılık, en kırılgan

kadınları destek sistemlerinin dışında bırakmaktadır. Kayıt dışı çalışan kadınlar sosyal korumanın dışında kalmakta, krizlerde en çok zarar görmektedirler.

Afet, toplumsal cinsiyet rollerinde hem sürekliliği hem de dönüşümü beraberinde getirmiştir. Ev işi ve bakım yükü kadınlarda kalmış, kadın evde oturmalı baskısı devam etmiş ve erkek egemen karar mekanizmaları korunmuştur. Ancak aynı zamanda, bazı kadınların karar alma gücü artmış, eşlerin ev işlerine katılımı artmış ve kadın liderlik örnekleri çoğalmıştır. Toplumsal cinsiyet rejimleri hem dirençli hem de değişebilir özelliktedir. Kadınlar, mevcut yapılar içinde kalarak da küçük kazanımlar elde edebilmektedirler.

Araştırma, kadınların pasif mağdurlar değil, aktif özneler olduklarını göstermektedir. Kadınlar, yapısal kısıtlamalara rağmen yenilikçi iş modelleri geliştirmiş, dijital araçları kullanmış, sosyal ağlar kurmuş ve kolektif hareket etmişlerdir. Bu ajanlık, dayanıklılık ile el ele gitmektedir. Ekonomik kaynaklar, sosyal sermaye, bilgi ve iletişim, toplumsal yetkinlik boyutlarının tümünde kadınlar çaba göstermişlerdir. Dayanıklı kadın anlatısı, yapısal eşitsizlikleri ve devletin sorumluluklarını gölgeleyebilir. Bu nedenle, kadınların dayanıklılığını kutlarken, aynı zamanda yapısal değişim ihtiyacını vurgulamak kritiktir.

Bu araştırma, farklı düzeylerde önemli katkılar sunmaktadır. Teorik açıdan, afet ve toplumsal cinsiyet literatürüne kadınların afet sonrası aktif özneler olduğunu ampirik olarak göstererek katkıda bulunmuştur. Girişimcilik literatürüne ise kriz girişimciliği kavramını toplumsal cinsiyet perspektifiyle zenginleştirerek, kaynak kıtlığı altında yenilikçi stratejiler belgelemiştir.

Metodolojik olarak, fenomenolojik yaklaşım ile kadınların deneyimlerini derinlemesine anlamış, maksimum çeşitlilik örneklemesi ile farklı profillerdeki kadınları temsil etmiş, tematik analiz ile zengin ve çok katmanlı bulgular üretmiştir. Yirmi gerçek görüşme ile güçlü ampirik zemin oluşturarak, nitel araştırma yöntemlerinin afet çalışmalarındaki değerini göstermiştir.

Pratik ve politik açıdan ise, başarı hikayelerini görünür kılarak rol modeller yaratmış, sivil toplum ve aktivistler için veri sağlamıştır. Yerel ekonominin yeniden inşasında kadın girişimcilerin merkezi rolünü kanıtlayarak, kadın girişimciliğine yapılacak yatırımın sadece bireysel değil, toplumsal bir kazanım olduğunu göstermiştir.

Her araştırma gibi, bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma sadece Hatay ilinde gerçekleştirilmiştir. Diğer depremzede illerdeki kadın

girişimcilerin deneyimleri farklı olabilir, dolayısıyla bulguların coğrafi genellenebilirliği sınırlıdır. Yirmi katılımcı ile yapılan nitel bir çalışma olması nedeniyle, bulgular tüm kadın girişimcilere genellenemez, ancak derinlemesine anlama sağlar. Veriler depremden yaklaşık bir-bir buçuk yıl sonra toplanmıştır. Daha erken veya daha geç dönemde yapılacak araştırmalar farklı bulgular üretebilir, zira afet sonrası süreç dinamiktir. En kırılgan durumda olan kadınlara, tamamen işini kaybetmiş, göç etmiş veya psikolojik çöküntü yaşayan kadınlara ulaşmak zor olmuştur. Dolayısıyla bulgular, göreli olarak ayakta kalabilmiş kadınların deneyimlerini yansıtıyor olabilir.

Bu sınırlılıklar, gelecek araştırmalar için önemli fırsatlar sunmaktadır. Karşılaştırmalı çalışmalar, farklı il ve bölgelerin karşılaştırılmasını, farklı afet türleri ile karşılaştırmaları ve uluslararası karşılaştırmaları içerebilir. Boylamsal araştırmalar, aynı katılımcılarla iki, beş, on yıl sonra tekrar görüşerek uzun dönem etkileri izleyebilir ve dayanıklılık gelişimini takip edebilir. Nicel çalışmalar, geniş örneklemli anketler yoluyla istatistiksel genellemeler yapabilir ve etki değerlendirmeleri gerçekleştirebilir. Karma yöntem çalışmaları, nitel ve nicel yöntemleri birleştirerek çoklu veri kaynakları kullanabilir.

6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Hatay'daki kadın girişimcilerin yaşadıkları süreçleri inceleyen bu araştırma, afet, toplumsal cinsiyet ve girişimcilik kesişiminde önemli bulgular ortaya koymuştur. Araştırmanın temel sonuçları, kadınların aktif özneler olduklarını göstermektedir. Yapısal engellere ve travmatik deneyimlere rağmen, kadınlar ajanlıklarını kullanarak yenilikçi stratejiler geliştirmiş, iş modellerini dönüştürmüş ve direnç göstermişlerdir. Pasif mağdur imgesi, kadınların gerçek deneyimlerini yansıtmamaktadır.

İş, hayatta kalmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Girişimcilik, sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kimlik, anlam, amaç ve psikolojik iyileşme kaynağıdır. İşin iyileştirici rolü, beklenenden çok daha güçlüdür ve travma sonrası iyileşme sürecinde merkezi bir işlev görmektedir. Öte yandan, afet mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görünür kılar ve derinleştirir. Kadınlar hem afet mağduru hem de toplumsal cinsiyet düzeninin mağduru olarak çift dezavantaj yaşarlar. Ev işi, bakım yükü, karar alma süreçlerinden dışlanma gibi yapısal sorunlar, afet sonrasında daha da ağırlaşmaktadır.

Sosyal sermaye, kadınların en önemli kaynağıdır. Aile, kadın ağları, kooperatifler ve dernekler, hayat kurtaran destek sistemleridir. Yalnız kadınlar daha

kırılgandır, örgütlü kadınlar daha güçlüdür. Bu bulgu, kadınların kolektif örgütlenmesinin ve dayanışmasının ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Ancak kurumsal destek yetersizdir. Mevcut destek mekanizmaları kadınların ihtiyaçlarına yanıt vermemekte, erişilemez ve sürdürülebilir olmamaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar acilen gereklidir ve bu politikalar kadınların sadece pratik ihtiyaçlarını değil, stratejik çıkarlarını da gözetmelidir.

Dijital dönüşüm hem fırsat hem de risk yaratmaktadır. Dijital araçlar, bazı kadınlar için yeni kapılar açarken, dijital okuryazar olmayanlar daha da dışlanmaktadır. Bu durum, dijital kapsayıcılığın ve eğitimin kritik önemini ortaya koymaktadır. Teknolojik gelişmeler, eşitsizlikleri derinleştirmek yerine azaltacak şekilde yönlendirilmelidir.

Yerel ekonomi kadınlara bağlıdır. Kadın girişimciler, istihdam yaratarak, yerel üretim yaparak ve dayanışma ağları kurarak yerel ekonominin yeniden inşasında merkezi rol oynamaktadırlar. Kadınların ekonomik katkısı, sadece bireysel refah değil, toplumsal kalkınma açısından da hayati önem taşımaktadır.

Bu araştırma, kadın girişimcilerin afet sonrası toparlanmanın kahramanları olduğunu göstermektedir. Ancak bu kahramanlık, yapısal sorunları örtmemelidir. Kadınlar, daha fazla destek, daha az engel ve daha çok eşitlik hak etmektedirler. Kadınların bireysel çabalarını kutlamak önemlidir, ancak aynı zamanda onların bu çabaları sürdürebilmeleri için gerekli yapısal koşulların sağlanması da şarttır.

Afet sonrası yeniden yapılanma, toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru dönüşüm fırsatı olarak görülmelidir. "Daha iyi yeniden inşa etmek" sloganı, sadece fiziksel altyapıyı değil, toplumsal yapıları da kapsamalıdır. Kadın dostu, eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplum inşa etmek, sürdürülebilir kalkınmanın ön koşuludur. Kadınlar afetlerde kaybedenler değildir; doğru desteklerle, güçlü özneler, değişimin öncüleri ve sürdürülebilir kalkınmanın mimarlarıdır.

Bu araştırmanın, politika yapıcılara, sivil toplum örgütlerine, akademisyenlere ve en önemlisi tüm kadın girişimcilere ışık tutması umut edilmektedir. Kadınların sesleri duyulmalı, deneyimleri ciddiye alınmalı ve ihtiyaçları karşılanmalıdır. Ancak o zaman, gerçek anlamda adil ve dayanıklı bir toplum inşa edebiliriz.

Katılımcılardan birinin ifade ettiği gibi: "Deprem bizi yıkamadı. Biz ayaktayız, çalışıyoruz, üretiyoruz. Kadınlar güçlüdür." Bu güç, uygun koşullar sağlandığında, sadece bireysel değil toplumsal dönüşümün de kaynağı olabilir.

KAYNAKÇA

Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24(3), 347–364. https://doi.org/10.1191/030913200701540465

AFAD. (2023). Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu. *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.* https://www.afad.gov.tr/

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu. *AFAD.*

Ahl, H. (2006). Why research on women entrepreneurs needs new directions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(5), 595–621. https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2006.00138.x

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). Deprem bölgesinde kadınlara yönelik hizmetler raporu. *ASHB.*

Albala-Bertrand, J. M. (1993). Political economy of large natural disasters: With special reference to developing countries. *Clarendon Press*.

Aldrich, D. P. (2012). Building resilience: Social capital in post-disaster recovery. *University of Chicago Press.*

Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and American Behavioral *Scientist, community resilience.* 59(2), 254–269. https://doi.org/10.1177/0002764214550299

Aldrich, H. E., & Martinez, M. A. (2001). Many are called, but few are chosen: An evolutionary perspective for the study of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice,* 25(4), 41–56. https://doi.org/10.1177/104225870102500404

Alexander, J. C. (2012*). Trauma*: A social theory. Polity Press.

Anderson, M. B., & Woodrow, P. J. (1998). Rising from the ashes: Development strategies in times of disaster. *Lynne Rienner Publishers.*

Batliwala, S. (2007). Taking the power out of empowerment: An experiential account. *Development in Practice,* 17(4–5), 557–565. https://doi.org/10.1080/09614520701469559

Blakely, E. J., & Leigh, N. G. (2010). Planning local economic development: Theory and practice (4th ed.). *Sage Publications.*

Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28. https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20
Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28. https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20
Boserup, E. (1970). Woman's role in economic development. *George Allen and Unwin.*

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241–258*). Greenwood Press.*

Bradshaw, S. (2015). Engendering development and disasters. *Disasters*, 39(s1), s54–s75. https://doi.org/10.1111/disa.12111

Bradshaw, S. (2015). Engendering development and disasters. *Disasters*, 39(S1), S54–S75. https://doi.org/10.1111/disa.12111

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Brush, C. G., de Bruin, A., & Welter, F. (2009). A gender-aware framework for women's entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 1(1), 8–24. https://doi.org/10.1108/17566260910942318

Chamlee-Wright, E. (2010). The cultural and political economy of recovery: *Social learning in a post-disaster environment. Routledge.*

Chamlee-Wright, E., & Storr, V. H. (2009). "There's no place like New Orleans": Sense of place and community recovery in the Ninth Ward after Hurricane Katrina. *Journal of Urban Affairs*, 31(5), 615–634. https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2009.00479.x

Chant, S. (2014). Exploring the "feminisation of poverty" in relation to women's work and home-based enterprise in slums of the Global South. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 6(3), 296–316. https://doi.org/10.1108/IJGE-09-2012-0035

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Suppl.), S95–S120. https://doi.org/10.1086/228943

Collins, P. H., & Bilge, S. (2020). *Intersectionality* (2nd ed.). Polity Press.

Connell, R. W. (1987). *Gender and power*: Society, the person and sexual politics. Stanford University Press.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167. https://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8/

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. https://doi.org/10.2307/1229039

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design*: Choosing among five approaches (3rd ed.). *Sage Publications.*

Dünya Bankası. (2021). Women, business and the law 2021. *World Bank Publications*.

Dünya Bankası. (2023). Türkiye deprem hızlı hasar ve ihtiyaç değerlendirmesi. *World Bank.*

Enarson, E. (2012). Women confronting natural disaster*:* From vulnerability to resilience. *Lynne Rienner Publishers.*

Enarson, E. (2012). Women confronting natural disaster: From vulnerability to resilience. *Lynne Rienner Publishers.*

Enarson, E., & Morrow, B. H. (1998). *The gendered terrain of disaster*: Through women's eyes. *Praeger Publishers.*

England, P. (2005). Gender inequality in labor markets: The role of motherhood and segregation. *Social Politics*, 12(2), 264–288. https://doi.org/10.1093/sp/jxi014

Fairlie, R. (2020). The impact of COVID-19 on small business owners: Evidence from the first three months after widespread social-distancing restrictions. *Journal of Economics & Management Strategy*, 29(4), 727–740. https://doi.org/10.1111/jems.12400

Ferber, M. A., & Nelson, J. A. (1993). Beyond economic man: Feminist theory and economics. *University of Chicago Press.*

Folbre, N. (2006). Measuring care: Gender, empowerment, and the care economy. *Journal of Human Development*, 7(2), 183–199. https://doi.org/10.1080/14649880600768512

Fordham, M. (2012). Gender, sexuality and disaster. In C. E. Haque & D. Etkin (Eds.), Disasters: Risk and reduction (pp. 424–442). de *Sitter Publications*.

Fothergill, A. (2004). Heads above water: Gender, class, and family in the Grand Forks flood. *State University of New York Press*.

GAPGIAD. (2023). Deprem bölgesi ekonomik durum değerlendirmesi [İç rapor]. *Güneydoğu Anadolu Genç İşadamları Derneği*.

Gibson-Graham, J. K. (2006). A postcapitalist politics. University of Minnesota Press.

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research. *Aldine Publishing.*

Global Entrepreneurship Monitor. (2023). Global Entrepreneurship Monitor 2022/2023 Global Report: Adapting to a "New Normal". *GEM Consortium.*

Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380. https://doi.org/10.1086/225469

Hatay Valiliği. (2023). Hatay deprem hasar tespit raporu. Hatay Valiliği.

Hilbert, M. (2011). Digital gender divide or technologically empowered women in developing countries? *Women's Studies International Forum*, 34(6), 479–489. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2011.07.001

Hobfoll, S. E., Watson, P., Bell, C. C., Bryant, R. A., Brymer, M. J., Friedman, M. J., ... & Ursano, R. J. (2007). Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: *Empirical evidence. Psychiatry*, 70(4), 283–315. https://doi.org/10.1521/psyc.2007.70.4.283

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1–23. https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245

Horton, L. (2012). After the earthquake: Gender inequality and transformation in post-disaster Haiti. *Gender & Development*, 20(2), 295–308. https://doi.org/10.1080/13552074.2012.693284

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (2015). Unseen, unheard: Gender-based violence in disasters – Global study. *IFRC.*

International Labour Organization. (2018). Women and men in the informal economy: *A statistical picture* (3rd ed.). ILO.

Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435–464. https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi. (2020). Pandemi döneminde kadın emeği: Dayanışma ağları ve girişimcilik. *KEİG.*

KAGIDER. (2023). Deprem bölgesi kadın girişimciler durum değerlendirmesi. *KAGİDER.*

KAMER. (2012). Van depremi ve kadınlar: Afet sonrası destek mekanizmaları ve kadın dayanışması. *KAMER Vakfı*.

KAMER. (2023). 6 Şubat depremleri kadın ihtiyaç analizi raporu. *KAMER Vakfı.*

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274–290. https://doi.org/10.1177/089124388002003004

Kobayashi, M., & Matsuoka, Y. (2024). Navigating sustainability and inclusivity: Women-led community-based businesses in post-disaster recovery. *Sustainability*, 16(14), 5865. https://doi.org/10.3390/su16145865

KOSGEB. (2023). Deprem bölgesi girişimcilik destek programları. *KOSGEB.*

KOSGEB. (2023). Deprem bölgesi kadın girişimcilere destek programı. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. https://www.kosgeb.gov.tr/

Kreutzer, J., Landman, T., & Kersten, J. (2023). Disasters and the diminishing of women's economic empowerment. *Disasters*, 47(4), 1001–1024. https://doi.org/10.1111/disa.12582

Kurumsal Raporlar ve Diğer Kaynaklar

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Sage Publications.

MacKinnon, D., & Derickson, K. D. (2013). From resilience to resourcefulness: A critique of resilience policy and activism. *Progress in Human Geography*, 37(2), 253–270. https://doi.org/10.1177/0309132512454775

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. American Psychologist, 56(3), 227–238. https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227

Masten, A. S. (2014). Ordinary magic: Resilience in development. *Guilford Press.*

Mayoux, L. (2001). Tackling the down side: Social capital, women's empowerment and micro-finance in Cameroon. *Development and Change*, 32(3), 435–464. https://doi.org/10.1111/1467-7660.00212

Minniti, M., & Naudé, W. (2010). Patterns and determinants of female entrepreneurship across countries. *European Journal of Development Research*, 22(3), 277–293. https://doi.org/10.1057/ejdr.2010.17

Moser, C. O. (1993). Gender planning and development: *Theory, practice and training. Routledge*.

Nambisan, S. (2017). Digital entrepreneurship: Toward a digital technology perspective of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(6), 1029–1055. https://doi.org/10.1111/etap.12254

Nambisan, S. (2017). Digital entrepreneurship: Toward a digital technology perspective of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(6), 1029–1055. https://doi.org/10.1111/etap.12254

Neal, D. M. (1997). Reconsidering the phases of disasters. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 15(2), 239–264.

Neumayer, E., & Plümper, T. (2007). The gendered nature of natural disasters: The impact of catastrophic events on the gender gap in life expectancy, 1981–2002. *Annals of the Association of American Geographers*, 97(3), 551–566. https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2007.00563.x

Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. Psychiatry: *Interpersonal and Biological Processes*, 65(3), 207–239. https://doi.org/10.1521/psyc.65.3.207.20173

Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry*, 65(3), 207–239. https://doi.org/10.1521/psyc.65.3.207.20173

Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6

Oxfam International. (2005). The tsunami's impact on women. *Oxfam Briefing Note*.

Oxfam International. (2023). Gender-responsive humanitarian action: Turkey earthquake response. Oxfam.

Patton, M. Q. (2002). Qualitative research and evaluation methods (3rd ed.). *Sage Publications.*

Peredo, A. M., & Chrisman, J. J. (2006). Toward a theory of community-based enterprise. *Academy of Management Review*, 31(2), 309–328. https://doi.org/10.5465/amr.2006.20208683

Pike, A., Rodríguez-Pose, A., & Tomaney, J. (2006). *Local and regional development. Routledge.*

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. *Simon & Schuster.*

Renzulli, L. A., Aldrich, H., & Moody, J. (2000). Family matters: Gender, networks, and entrepreneurial outcomes. *Social Forces*, 79(2), 523–546. https://doi.org/10.1093/sf/79.2.523

Reuber, A. R., & Fischer, E. (2011). International entrepreneurship in internet-enabled markets. *Journal of Business Venturing*, 26(6), 660–679. https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2011.05.002

Schumpeter, J. A. (1934). The theory of economic development. *Harvard University Press.*

Schumpeter, J. A. (1942). Capitalism, socialism and democracy. *Harper & Brothers*.

Sen, A. (1999). Development as freedom. *Oxford University Press*.

Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research. *Sage Publications*.

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1–18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01

TESK. (2023). Deprem bölgesi esnaf ve sanatkârlar etki analizi. *TESK*.

Ticaret ve Sanayi Odası. (2023). 6 Şubat depremleri sonrası Hatay ekonomisi raporu. *ATSO*.

Tierney, K. (2014). The social roots of risk: Producing disasters, promoting resilience. *Stanford University Press.*

TOBB. (2023). 6 Şubat depremleri ekonomik etki değerlendirmesi. *TOBB.*

TÜİK. (2024). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. *Türkiye İstatistik Kurumu.* https://www.tuik.gov.tr/

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). İşgücü istatistikleri 2022. *TÜİK.*

UN Women. (2023). Rapid gender analysis: Turkey earthquake response. *United Nations*.

UN Women. (2024). Inclusive by design: Why gender and intersectionality matter in disaster risk reduction. *UN Women Asia-Pacific*. https://asiapacific.unwomen.org/

UNDRR. (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. *United Nations Office for Disaster Risk Reduction.* https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf

United Nations Development Programme. (2019). Beyond recovery: Women entrepreneurs in post-disaster recovery. *UNDP*.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. *UNDRR.*

Welter, F. (2011). Contextualizing entrepreneurship: Conceptual challenges and ways forward. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(1), 165–184. https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2010.00427.x

Williams, T. A., & Shepherd, D. A. (2016). Building resilience or providing sustenance: Different paths of emergent ventures in the aftermath of the Haiti earthquake. *Academy of Management Journal*, 59(6), 2069–2102. https://doi.org/10.5465/amj.2015.0682

World Bank. (2013). Building resilience: Integrating climate and disaster risk into development. *World Bank.*

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. baskı). *Seçkin Yayıncılık.*

EKLER

GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Başlığı:

Görüşme Tarihi:

Görüşmeci:

Katılımcı Kodu:

1.3. Demografik Bilgi Formu

- Yaş:
- Eğitim durumu:
- Medeni durum:
- Çocuk sayısı ve yaşları:
- Sektör/iş alanı:
- İşletme tipi (ev, dükkân, online vb.):
- Girişimcilik deneyimi süresi:
- Kayıt durumu
- Deprem öncesi işletme durumu:
- Deprem sonrası işletme durumu:
- Afetten etkilenme düzeyi:

BÖLÜM 2 – Afet Öncesi Girişimcilik Deneyimi

Ana Sorular

1. İşinizi nasıl kurdunuz? Bana anlatır mısınız?
2. İş kurma kararınızı etkileyen faktörler nelerdi?
3. İş kurarken ne tür zorluklarla karşılaştınız?
4. Ailenizin veya yakın çevrenizin tepkisi nasıldı?
5. İşiniz size neler sağlıyordu? (Ekonomik, sosyal, psikolojik)

BÖLÜM 3 – Deprem Anı ve Kriz Dönemi Ana Sorular

1. Deprem anını anlatır mısınız? Neredeydiniz?
2. İşiniz/iş yeriniz depremden nasıl etkilendi?
3. İlk günler ve haftalarda sizin için neler öncelikli hale geldi?
4. İşiniz hakkında o dönemde ne düşündünüz?

5. Psikolojik olarak kendinizi nasıl hissettiniz?
6. Aile sorumluluklarınız ile işiniz arasında nasıl bir denge kurdunuz?

BÖLÜM 4 – Yeniden Başlama Süreci

Ana Sorular

1. İşinize devam etme veya yeniden kurma kararını nasıl aldınız?
2. Bu süreçte hangi aşamalardan geçtiniz?
3. En büyük zorluklarınız nelerdi?
4. Hangi kaynaklara veya desteklere ulaştınız?
5. İşinizde değişiklikler yaptınız mı? Nasıl?
6. Bu süreci atlatmanızı sağlayan faktörler nelerdi?

BÖLÜM 5 – Deneyimin Anlamı ve Etkileri

Ana Sorular

1. Bu süreç sizde ne gibi değişiklikler yarattı?
2. İşiniz bu dönemde sizin için ne ifade etti?
3. Ailenizdeki veya sosyal çevrenizdeki rolünüz değişti mi?
4. Kendinize veya geleceğe bakışınız nasıl değişti?
5. Bu deneyimden neler öğrendiniz?

BÖLÜM 6 – Politika ve Öneriler Ana Sorular

1. Aldığınız destekler yeterli miydi? Sizce neler eksikti?
2. Kadın girişimcilere özel ne tür destekler olmalı?
3. Yerel ekonominin toparlanması için ne yapılabilir?
4. Benzer durumda olan kadınlara ne tavsiye edersiniz?

TEZ GÖRÜŞME ANALİZİ VE TEMATİK KODLAMA ŞEMASI

HİYERARŞİK KOD AĞACI

├─ ANA TEMA 1: AFET ÖNCESİ GİRİŞİMCİLİK DENEYİMİ

│ ├─ Alt Tema 1.1: İşe Başlama Motivasyonları

│ │ ├─ Ekonomik zorunluluk

│ │ ├─ Aile geçimine katkı

│ │ ├─ Kişisel gelişim isteği

│ │ ├─ Beceri/yetenek kullanımı

│ │ └─ Özgürlük/bağımsızlık arayışı

│ │

│ ├─ Alt Tema 1.2: İş Kurma Süreci

│ │ ├─ Sermaye kaynağı (aile, birikim, kredi)

│ │ ├─ Yer seçimi kararları

│ │ ├─ Sektör seçimi nedenleri

│ │ ├─ Ölçek kararları (ev/dükkan/atölye)

│ │ └─ Kayıt durumu (kayıtlı/kayıt dışı)

│ │

│ ├─ Alt Tema 1.3: Karşılaşılan Engeller

│ │ ├─ Finansal engeller (sermaye, kredi erişimi)

│ │ ├─ Toplumsal cinsiyet engelleri

│ │ ├─ Aile/eş desteği eksikliği

│ │ ├─ Eğitim/bilgi eksikliği

│ │ ├─ Bürokratik zorluklar

│ │ └─ Pazar/müşteri bulma zorluğu

│ │

│ ├─ Alt Tema 1.4: Destek Mekanizmaları

│ │ ├─ Aile desteği

│ │ ├─ Sosyal çevre desteği

│ │ ├─ Kurumsal destek (KOSGEB, belediye vb.)

│ │ ├─ Sivil toplum desteği

│ │ └─ Akran/meslektaş desteği

│ │

│ └─ Alt Tema 1.5: İşin Katkıları (Deprem Öncesi)

│ ├─ Ekonomik katkı (gelir, tasarruf)

│ ├─ Sosyal statü/tanınma

│ ├─ Özgüven artışı

│ ├─ Sosyal ağlar genişlemesi

│ └─ Karar alma gücü artışı

│

├─ ANA TEMA 2: AFET ANI VE KRİZ DÖNEMİ DENEYİMLERİ

│ ├─ Alt Tema 2.1: Deprem Anı Yaşantıları

│ │ ├─ Fiziksel kayıplar (işyeri, ekipman, stok)

│ │ ├─ Can kayıpları (yakın, müşteri, çalışan)

│ │ ├─ Yaralanmalar

│ │ ├─ İlk şok ve panik

│ │ └─ Güvenli alana ulaşma çabası

│ │

│ ├─ Alt Tema 2.2: İlk Haftalardaki Öncelikler

│ │ ├─ Hayatta kalma/temel ihtiyaçlar

│ │ ├─ Aile bireylerini koruma

│ │ ├─ Barınma sorunu

│ │ ├─ Yiyecek/su temin etme

│ │ └─ İşe dair düşüncelerin ertelenmesi

│ │

│ ├─ Alt Tema 2.3: Psikolojik ve Duygusal Durum

│ │ ├─ Travma ve şok

│ │ ├─ Kaygı ve korku (artçı depremler)

│ │ ├─ Belirsizlik ve gelecek kaygısı

│ │ ├─ Yas ve kayıp duygusu
│ │ ├─ Çaresizlik hissi
│ │ └─ Dayanma/direnme iradesi
│ │
│ ├─ Alt Tema 2.4: İşle İlgili İlk Değerlendirmeler
│ │ ├─ Hasar tespiti
│ │ ├─ Kayıp envanteri
│ │ ├─ Devam etme/bırakma ikilemi
│ │ ├─ Müşteri kaybı farkındalığı
│ │ └─ Rakiplerin/sektörün durumu
│ │
│ └─ Alt Tema 2.5: Aile-İş Dengesi Krizi
│ ├─ Artan bakım sorumlulukları
│ ├─ Çocukların travması ile başa çıkma
│ ├─ Yaşlı aile fertlerinin ihtiyaçları
│ ├─ Eş/aile baskısı (işi bırakma yönünde)
│ └─ Çoklu rol çatışması
│
├─ ANA TEMA 3: YENİDEN BAŞLAMA SÜRECİ
│ ├─ Alt Tema 3.1: Karar Alma Süreci
│ │ ├─ Devam etme kararı motivasyonları
│ │ │ ├─ Ekonomik zorunluluk
│ │ │ ├─ Kimlik/meslek bağlılığı
│ │ │ ├─ Psikolojik iyileşme aracı
│ │ │ ├─ Topluma/müşterilere karşı sorumluluk
│ │ │ └─ Alternatif olmaması

│ │ ├─ Bırakma/değiştirme kararı

│ │ ├─ Sektör değişikliği

│ │ ├─ Ölçek değişikliği (küçültme/büyütme)

│ │ └─ Yer değişikliği (göç, taşınma)

│ │

│ ├─ Alt Tema 3.2: Yeniden Kurma Aşamaları

│ │ ├─ İhtiyaç analizi

│ │ ├─ Kaynak arayışı

│ │ ├─ Yer/mekan bulma

│ │ ├─ Ekipman/malzeme tedariki

│ │ ├─ Müşteri tabanını yeniden oluşturma

│ │ └─ Resmi işlemler/bürokratik süreçler

│ │

│ ├─ Alt Tema 3.3: Uyum ve Yenilik Stratejileri

│ │ ├─ İş modelinde değişiklik

│ │ ├─ Dijital dönüşüm (e-ticaret, sosyal medya)

│ │ ├─ Ürün/hizmet çeşitlendirmesi

│ │ ├─ Evden çalışma modeline geçiş

│ │ ├─ Maliyet düşürme stratejileri

│ │ └─ Esnek çalışma düzeni

│ │

│ ├─ Alt Tema 3.4: Dayanıklılık ve Başa Çıkma

│ │ ├─ Psikolojik dayanıklılık faktörleri

│ │ │ ├─ İnanç/maneviyat

│ │ │ ├─ Umut ve iyimserlik

│ │ │ ├─ Önceki kriz deneyimleri

│ │ │ ├─ Kişilik özellikleri (azim, sabır)
│ │ │ └─ Rol model olma sorumluluğu
│ │ ├─ Sosyal dayanıklılık
│ │ │ ├─ Aile desteği
│ │ │ ├─ Arkadaş/komşu dayanışması
│ │ │ ├─ Girişimci kadın ağları
│ │ │ ├─ Müşteri sadakati
│ │ │ └─ Toplumsal dayanışma
│ │ └─ Ekonomik dayanıklılık
│ │ ├─ Çoklu gelir kaynakları
│ │ ├─ Tasarruf alışkanlıkları
│ │ ├─ Borçlanma kapasitesi
│ │ └─ Alternatif kaynak yaratma
│ │
│ └─ Alt Tema 3.5: Öğrenme ve Dönüşüm
│ ├─ Yeni beceriler edinme
│ ├─ Risk yönetimi farkındalığı
│ ├─ İş planlaması bilinci
│ ├─ Sigorta/güvence önemi kavrama
│ └─ Ağ kurmanın değerini anlama
│
├─ ANA TEMA 4: KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE ENGELLER
│ ├─ Alt Tema 4.1: Ekonomik ve Finansal Zorluklar
│ │ ├─ Sermaye yetersizliği
│ │ ├─ Kredi/hibe erişim sorunları
│ │ │ ├─ Bürokratik engeller

│ │ │ ├─ Teminat göstererememe
│ │ │ ├─ Kayıt dışılık sorunu
│ │ │ └─ Bilgi eksikliği
│ │ ├─ Kira artışları
│ │ ├─ Hammadde/malzeme fiyat artışları
│ │ ├─ Müşteri azalması/talep düşüşü
│ │ └─ Nakit akışı sorunları
│ │
│ ├─ Alt Tema 4.2: Fiziksel Altyapı Sorunları
│ │ ├─ Uygun işyeri bulamama
│ │ ├─ Geçici konteynerlerde çalışma
│ │ ├─ Elektrik/su kesintileri
│ │ ├─ Ulaşım sorunları
│ │ └─ İnşaat gürültüsü/toz
│ │
│ ├─ Alt Tema 4.3: Psikolojik ve Sağlık Sorunları
│ │ ├─ Travma sonrası stres
│ │ ├─ Anksiyete/panik ataklar
│ │ ├─ Uyku bozuklukları
│ │ ├─ Konsantrasyon güçlüğü
│ │ ├─ Fiziksel sağlık sorunları
│ │ └─ Çocukların psikolojik sorunları
│ │
│ ├─ Alt Tema 4.4: Sosyal ve Toplumsal Zorluklar
│ │ ├─ Toplumsal cinsiyet baskısı
│ │ │ ├─ İşi bırakma baskısı

│ │ │ ├─ Ev/çocuk sorumluluğu vurgusu
│ │ │ ├─ "Kadın işi" kalıpları
│ │ │ └─ Karar alma süreçlerinden dışlanma
│ │ ├─ Aile içi roller çatışması
│ │ ├─ Sosyal ağların dağılması
│ │ ├─ Göç nedeniyle müşteri kaybı
│ │ └─ Güven ortamının zedelenmesi
│ │
│ ├─ Alt Tema 4.5: Kurumsal ve Bürokratik Engeller
│ │ ├─ Yavaş işleyen bürokratik süreçler
│ │ ├─ Koordinasyon eksikliği
│ │ ├─ Bilgi kirliliği/belirsizlik
│ │ ├─ Kayıt dışı olmanın dezavantajları
│ │ └─ Kadına özel destek eksikliği
│ │
│ └─ Alt Tema 4.6: Sektörel Özel Zorluklar
│ ├─ Gıda sektörü (hijyen, denetim)
│ ├─ El sanatları (hammadde, pazar)
│ ├─ Hizmet sektörü (müşteri güveni)
│ └─ Tarım/hayvancılık (altyapı, hayvan)
│
├─ ANA TEMA 5: FIRSATLAR VE OLUMLU GELİŞMELER
│ ├─ Alt Tema 5.1: Yeni İş Fırsatları
│ │ ├─ Yeniden inşa talebi
│ │ ├─ Yeni ihtiyaçlar ortaya çıkması
│ │ ├─ Rakiplerin azalması

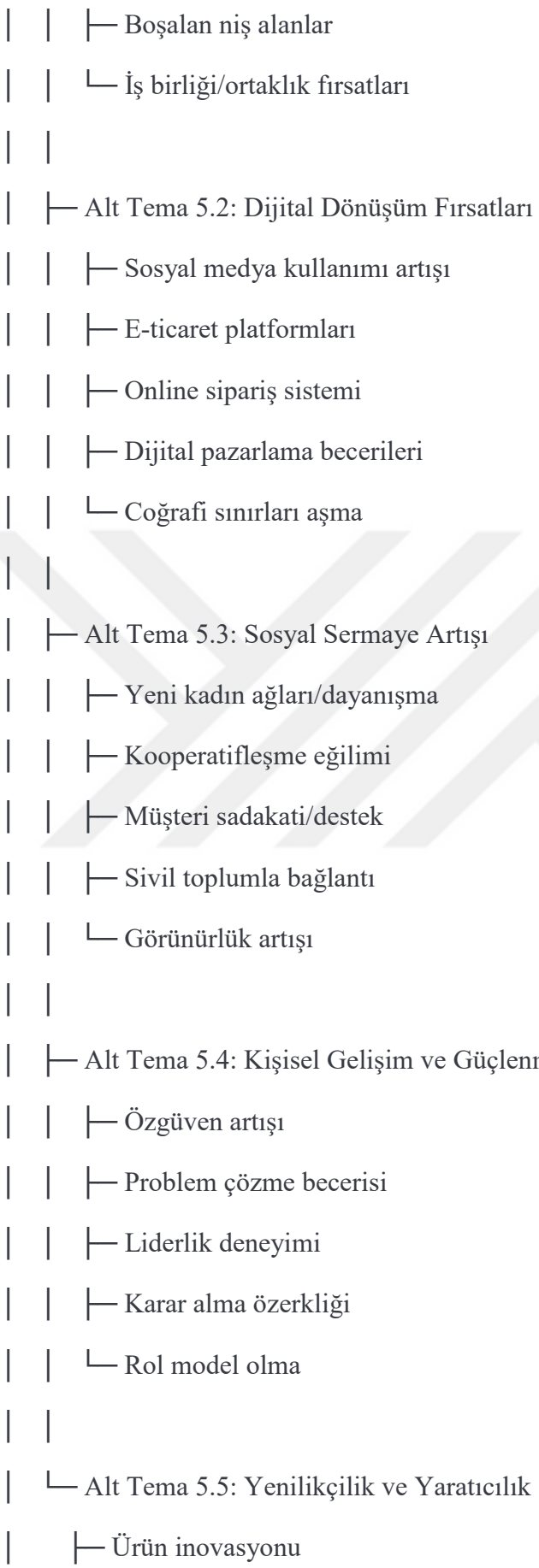

```
│   │   ├─ Boşalan niş alanlar
│   │   └─ İş birliği/ortaklık fırsatları
│   │
│   ├─ Alt Tema 5.2: Dijital Dönüşüm Fırsatları
│   │   ├─ Sosyal medya kullanımı artışı
│   │   ├─ E-ticaret platformları
│   │   ├─ Online sipariş sistemi
│   │   ├─ Dijital pazarlama becerileri
│   │   └─ Coğrafi sınırları aşma
│   │
│   ├─ Alt Tema 5.3: Sosyal Sermaye Artışı
│   │   ├─ Yeni kadın ağları/dayanışma
│   │   ├─ Kooperatifleşme eğilimi
│   │   ├─ Müşteri sadakati/destek
│   │   ├─ Sivil toplumla bağlantı
│   │   └─ Görünürlük artışı
│   │
│   ├─ Alt Tema 5.4: Kişisel Gelişim ve Güçlenme
│   │   ├─ Özgüven artışı
│   │   ├─ Problem çözme becerisi
│   │   ├─ Liderlik deneyimi
│   │   ├─ Karar alma özerkliği
│   │   └─ Rol model olma
│   │
│   └─ Alt Tema 5.5: Yenilikçilik ve Yaratıcılık
│       ├─ Ürün inovasyonu
```

```
│       ├─ Süreç inovasyonu
│       ├─ İş modeli yeniliği
│       ├─ Kısıtlı kaynaklarla yaratıcılık
│       └─ Yerel ürünlere yönelim
│
├─ ANA TEMA 6: DESTEK MEKANİZMALARI VE ERİŞİM
│   ├─ Alt Tema 6.1: Kurumsal Destekler
│   │   ├─ KOSGEB destekleri
│   │   │   ├─ Hibe programları
│   │   │   ├─ Erişim deneyimleri (olumlu/olumsuz)
│   │   │   ├─ Başvuru süreci zorlukları
│   │   │   └─ Destek miktarı yeterliliği
│   │   ├─ Belediye destekleri
│   │   ├─ Bakanlık programları
│   │   ├─ Kızılay/AFAD yardımları
│   │   └─ Sosyal Yardımlaşma vakıfları
│   │
│   ├─ Alt Tema 6.2: Finansal Destekler
│   │   ├─ Hibe erişimi
│   │   ├─ Faizsiz/düşük faizli krediler
│   │   ├─ Kira yardımı
│   │   ├─ Vergi muafiyeti/erteleme
│   │   └─ Mikro kredi deneyimleri
│   │
│   ├─ Alt Tema 6.3: Sivil Toplum Destekleri
│   │   ├─ Kadın dernekleri
```

│ │ ├─ Meslek odaları
│ │ ├─ Ulusal/uluslararası STK'lar
│ │ ├─ Eğitim programları
│ │ └─ Danışmanlık hizmetleri
│ │
│ ├─ Alt Tema 6.4: Sosyal Ağ Destekleri
│ │ ├─ Aile desteği
│ │ │ ├─ Maddi destek
│ │ │ ├─ Manevi destek
│ │ │ ├─ İş gücü desteği
│ │ │ └─ Çocuk bakımı desteği
│ │ ├─ Komşu/arkadaş dayanışması
│ │ ├─ Girişimci kadın ağları
│ │ ├─ Müşteri desteği/bağış
│ │ └─ Sosyal medya dayanışması
│ │
│ ├─ Alt Tema 6.5: Erişim Engelleri
│ │ ├─ Bilgi eksikliği
│ │ ├─ Bürokratik karmaşa
│ │ ├─ Belge/evrak eksikliği
│ │ ├─ Kayıt dışı olmanın engeli
│ │ ├─ Zaman/ulaşım kısıtı
│ │ └─ Dışlanma/ayrımcılık hissi
│ │
│ └─ Alt Tema 6.6: Destek Yeterliliği Algısı
│ ├─ Yetersiz bulma nedenleri

│ ├─ Dağıtımda adaletsizlik algısı
│ ├─ Zamanlama sorunları (geç destek)
│ ├─ Miktar yetersizliği
│ └─ Takip/sürdürülebilirlik eksikliği
│
├─ ANA TEMA 7: PSİKOSOSYAL ETKİLER VE İYİLEŞME
│ ├─ Alt Tema 7.1: Travma ve Başa Çıkma
│ │ ├─ PTSD belirtileri
│ │ ├─ Artçı deprem korkusu
│ │ ├─ Tetikleyici durumlar
│ │ ├─ Başa çıkma stratejileri
│ │ │ ├─ Çalışmaya sığınma
│ │ │ ├─ İbadet/maneviyat
│ │ │ ├─ Konuşma/paylaşma
│ │ │ ├─ Profesyonel destek arama
│ │ │ └─ Kendini işe verme
│ │ └─ İyileşme süreci
│ │
│ ├─ Alt Tema 7.2: İşin Terapötik Rolü
│ │ ├─ Normalleşme aracı
│ │ ├─ Anlam/amaç verme
│ │ ├─ Kontrol duygusu sağlama
│ │ ├─ Sosyal etkileşim fırsatı
│ │ ├─ Zihin meşgul etme
│ │ └─ Kimlik/değer hissi
│ │

│ ├─ Alt Tema 7.3: Aile ve İlişkiler

│ │ ├─ Eş ilişkisinde değişim

│ │ │ ├─ Güçlenme

│ │ │ ├─ Gerilim/çatışma

│ │ │ ├─ Artan saygı

│ │ │ └─ Rol değişimi

│ │ ├─ Çocuklarla ilişki

│ │ ├─ Geniş aile ilişkileri

│ │ └─ Sosyal çevre ilişkileri

│ │

│ ├─ Alt Tema 7.4: Kimlik ve Öz Değer

│ │ ├─ Girişimci kimliği güçlenmesi

│ │ ├─ "Mağdur" kimliğini aşma

│ │ ├─ "Güçlü kadın" kimliği

│ │ ├─ Toplumsal tanınma

│ │ └─ Öz saygı artışı

│ │

│ └─ Alt Tema 7.5: Gelecek Perspektifi

│ ├─ Umut ve iyimserlik

│ ├─ Kaygı ve belirsizlik

│ ├─ Hedef ve hayaller

│ ├─ Güvenlik ihtiyacı

│ └─ Hazırlıklı olma bilinci

│

├─ ANA TEMA 8: YEREL EKONOMİYE KATKI

│ ├─ Alt Tema 8.1: İstihdam Yaratma

│ │ ├─ Aile fertlerinin istihdamı

│ │ ├─ Dışarıdan eleman çalıştırma

│ │ ├─ Mevsimlik istihdam

│ │ ├─ Kadın istihdamı özelinde

│ │ └─ Gençlere iş öğretme

│ │

│ ├─ Alt Tema 8.2: Yerel Üretime Katkı

│ │ ├─ Yerel hammadde kullanımı

│ │ ├─ Geleneksel ürünleri yaşatma

│ │ ├─ Kültürel mirasın korunması

│ │ ├─ Yerel lezzet/el sanatı

│ │ └─ Sürdürülebilir üretim

│ │

│ ├─ Alt Tema 8.3: Toplumsal Dayanışma

│ │ ├─ Komşuluk ekonomisi

│ │ ├─ Takas/değiş-tokuş

│ │ ├─ Yardımlaşma ağları

│ │ ├─ Bilgi/beceri paylaşımı

│ │ └─ Kollektif hareket

│ │

│ ├─ Alt Tema 8.4: Pazar Canlandırma

│ │ ├─ Müşteri çekme

│ │ ├─ Bölgeye canlılık katma

│ │ ├─ Diğer işletmeleri destekleme

│ │ ├─ Tedarik zinciri oluşturma

│ │ └─ Ekonomik hareketlilik

│ │
│ └─ Alt Tema 8.5: Sosyal Sermaye Üretimi
│ ├─ Güven ortamı oluşturma
│ ├─ İş birlikleri kurma
│ ├─ Kolektif kimlik güçlendirme
│ ├─ Sivil katılımı artırma
│ └─ Toplum liderliği
│
└─ ANA TEMA 9: POLİTİKA ve ÖNERİLER
├─ Alt Tema 9.1: Finansal Politikalar
│ ├─ Hibe programlarının genişletilmesi
│ ├─ Kadına özel kredi koşulları
│ ├─ Teminat muafiyeti
│ ├─ Geri ödemesiz destek
│ └─ Vergi teşvikleri
│
├─ Alt Tema 9.2: Kurumsal Destekler
│ ├─ Tek durak ofis talebi
│ ├─ Bürokratik basitleştirme
│ ├─ Hızlı süreçler
│ ├─ Bilgilendirme mekanizmaları
│ └─ Takip ve denetim
│
├─ Alt Tema 9.3: Eğitim ve Kapasite Geliştirme
│ ├─ Girişimcilik eğitimleri
│ ├─ Dijital beceri eğitimleri

│ ├─ İş yönetimi eğitimleri

│ ├─ Psikolojik destek programları

│ └─ Meslek edindirme kursları

│

├─ Alt Tema 9.4: Sosyal Politikalar

│ ├─ Çocuk bakımı desteği

│ ├─ Esnek çalışma düzenleri

│ ├─ Sosyal güvenlik genişletme

│ ├─ Sağlık hizmetlerine erişim

│ └─ Psikolojik destek hizmetleri

│

├─ Alt Tema 9.5: Altyapı ve Mekan

│ ├─ İşyeri tahsisi

│ ├─ Ortak çalışma alanları

│ ├─ Pazar yerleri düzenleme

│ ├─ Kira destekleri

│ └─ Atölye/üretim alanları

│

├─ Alt Tema 9.6: Örgütlenme ve Ağlar

│ ├─ Kooperatifleşme desteği

│ ├─ Kadın girişimci dernekleri

│ ├─ Ağ oluşturma platformları

│ ├─ Mentor programları

│ └─ İş birlikleri teşviki

│

├─ Alt Tema 9.7: Pazarlama ve Tanıtım

│ ├─ Yerel ürün pazarları

│ ├─ E-ticaret altyapısı

│ ├─ Marka oluşturma desteği

│ ├─ Fuar katılım destekleri

│ └─ Dijital pazarlama eğitimi

│

└─ Alt Tema 9.8: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

├─ Farkındalık çalışmaları

├─ Eşitlikçi politikalar

├─ Kadın kotaları

├─ Karar mekanizmalarında temsil

└─ Cinsiyet duyarlı bütçeleme